

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİNDEKİ
GELENEKSEL BALKAN GİYSİLERİNİN
İNCELENMESİ, GÖMLEK VE YELEK ÖRNEĞİNDE
ALTERNATİF TASARIMLAR**

**Hazırlayan
Şükran TÜMER**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nevbahar GÖKSEL**

İzmir - 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Geleneksel Balkan Giysilerinin İncelenmesi, Gömlek ve Yelek Örneğinde Alternatif Tasarımlar**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Şükran TÜMER

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Şükran TÜMER'in "Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Geleneksel Balkan Giysilerinin İncelenmesi, Gömlek ve Yelek Örneğinde Alternatif Tasarımlar" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin.....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının**Soyadı:** TÜMER**Adı:** Şükran**Tezin Türkçe Adı:** “Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Geleneksel Balkan Giysilerinin İncelenmesi, Gömlek ve Yelek Örneğinde Alternatif Tasarımlar”**Tezin Yabancı Dildeki Adı:** “Research of Traditional Balkan Cloths At Ethnographia Museum of Eagean University and Alternative Designs of Shirt and Vest”**Tezin/Projenin Yapıldığı****Üniversitesi:** D.E.Ü.**Enstitü:** G.S.E.**Yıl:** 2011**Diğer Kuruluşlar :****Tezin/Projenin Türü:****Yüksek Lisans:**

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 154

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 21

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.**Adı:** Nevbahar**Soyadı:** GÖKSEL**Türkçe Anahtar Kelimeler:**

- 1- Geleneksel giysiler
- 2- Gömlek
- 3- Yelek
- 4- Nakış
- 5- Oya

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Traditional cloths
- 2- Shirt
- 3- Vest
- 4- Embroidery
- 5- Lace

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet Hayır

ÖZET

Anadolu ve Balkanlar bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde iki ulusu, iki kültürü, iki dini bir araya getirmiş topraklardır. Bu toprakların insanları yıllarca bir arada yaşamış yaşamın zorluklarını omuz omuza göğüslerken geleneklerini ve alışkanlıklarını paylaşmış ortak bir kültür yaratmışlardır. Bu ortak kültür zengin bir giyim geleneğini günümüze taşımaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında Balkan Türklerinin de Türkler gibi Orta Asya'dan geldiği görülmektedir. Orta Asya'dan miras kalan şalvar, kaftan, entari, cepken ve yelek Balkanlar ve Türkler için tarihin her döneminde vazgeçilmez giyim unsurları olmuşlardır.

Coğrafi açıdan bakıldığında, Balkanlar ve Anadolu benzer iklim özelliklerini göstermektedir bu nedenle benzer hammaddeler kullanıldığı görülmektedir. Yün, keten, ipek ve pamuğun Balkanlar ve Anadolu'da geleneksel giyimde en çok kullanılan malzemelerdir.

Araştırma sırasında Balkanlar'da yaşayan çeşitli medeniyetlere ait yöresel giysiler incelenmiştir. Giysiler kumaş, form, kalıp, nakış, süsleme, renk, giyim şekli, isim gibi özellikleri dikkate alınarak incelenmiş, alternatif tasarımlar geliştirilmiştir.

Koleksiyonda yer alan gömlek ve yelek modellerinde ipek ve keten kumaşlar kullanılmıştır. Gömleklere görülen geleneksel süslemeler güncellenerek; iğne oyası, tel sarma, kanaviçe işleme, kasnak nakışı teknikleri uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda Anadolu ve Balkanlarda giysilerde ortak yaşamın getirdiği genel benzerlikler olduğu gözlemlenmiştir. Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki balkan giysilerinin seçilmiş gömlek ve yelek formlarından yola çıkılarak alternatif tasarımlarda yelek ve gömlek tasarımları yapılmıştır. Tasarlanan giysilerde geleneksel süsleme teknikleri kullanılarak günlük hayatta geçirilmesi hedeflenmiştir.

ABSTRACT

At once time, Anatolia and Balkans were the lands which brought together two nations, two cultures, two religions in the land of Ottoman Empire. The people of this land lived together for many years. They shared their traditions and habits so created a new culture while resisting life's difficulties. This common culture brought away rich clothing traditions until today.

Historically, it was observed that the Balkan Turks were coming from in Central Asia like the Turks. The shalwar, caftan, robe, bolero and vest have become indispensable clothing elements for Balkans and Turks in every period of history.

Geographically, Balkans and Anatolian showed similar climate properties, therefore, similar raw materials were used. It is possible to say, wool, linen, silk and cotton were most commonly used materials in traditional clothing in Balkans and Anatolian.

During this study, traditional garments which belonged to the various civilizations that lived in Balkans were examined.

These garments were analyzed by considering the properties such as fabric, form, pattern, embroidery, ornamentation, color, way of dressing and name and alternative designs were developed.

Silk and linen fabrics were used for the shirt and vest models in the collection. Traditional decorations were updated and lace, embroideries techniques were applied.

As a result of this study, it was observed common living brought that Anatolian and Balkan garments had general similarities. The Balkan shirts and vests forms in Ethnographia Museum of Aegean University were selected and on the basis of their forms alternative shirts and vests were designed. For these designs traditional decorative techniques were used to carry daily life.

ÖNSÖZ

Ege Üniversitesi Etnografya Müzesinin teşhir salonunun alt katında Anadolu ve Trakya yöresinin geleneksel giyim kuşamı çeşitli aksesuarlarla birlikte sergilenmiştir. Üst katta ise on iki Balkan ülkesi ve ona komşu bazı ülkelerin (Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya , Bosna Hersek, Kosova, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ, Macaristan, Arnavutluk, Gagavuz Özerk Bölgesi, Kırım) kültürlerini yansıtan geleneksel giysiler,takılar sergilenmektedir. Bu araştırmada müzede bulunan geleneksel balkan giysilerinin baştan ayağa genel analiz çalışması yapılarak balkan giysilerinin seçilmiş örneklerinden yelek ve gömlek formlarından esinlenilerek günümüz kumaş ve malzemeleri ile koleksiyon oluşturulması hedeflenmektedir.

Giyim sınır tanımayan sürekli gelişen, değişen ve yayılan bir yapı izlemektedir. Geleneksel giyim ise günümüz giyiminden farklı olarak kültür, sosyal kabul ve yaşam tarzı çerçevesinde kendi kurallarını oluşturarak biçim kazanmıştır. Araştırma süresince; balkan giysilerinde malzeme, kalıp ve biçim ortaklığı yoğun olarak karşımıza çıkarken giyim tarzı ve küçük ayrıntılarda da farklı kültürlerin kesin sınırları gözlenmiştir. Tarih içinde giyim oluşum sürecini takip ederken, farklı kültürlerde dahi ortak bakış açıları ve yaşam felsefeleri ile benzer sonuçlara ulaşıldığını görmek mümkündür. Buna bağlı olarak giysin bir ülkeye ait olduğunu söylemek doğru olmaz, müzede bulunan balkan giysilerinin özellikle yelek ve gömlek formlarındaki etkileşimlerde açıkça gözlenmektedir.

Amaç olarak; geleneksel giyim kuşamının vazgeçilmez bir parçası olan gömlek ve yeleklerin form ve kalıplarının günümüze taşınması hedeflenmiştir. Geleneksel giysilerin süsleme zenginliğinin ve tekniklerinin kaybolmaması adına iğne oyası, kanaviçe ve nakış teknikleri güncellenerek günümüz kıyafetlerinde uygulanması çıkış noktamız olmuştur.

Araştırma sırasında özellikle Anadolu ve Balkanlarla ilgili yazılı ve görsel kaynak, kitap,müze gibi verilerin eksikliği, konu ile ilgili çalışmaların yetersizliği bilgi toplama sürecini zorlaştırmıştır. Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi müdürü sayın Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydın hocamız ve Emel Akın Meslek Yüksekokulu Müdiremiz sayın Prof. Dr. Ziyet Öndoğan ile yapmış olduğu görüşmeye istinaden müzedeki giysilerin malzeme, kalıp, form, süsleme tekniklerinin incelenerek, giysi tanımlarının yapılması ve temel bilgilerin oluşturulması gerekliliği bu konu ile ilgili tez hazırlama fikrimi güçlendirmiştir.

Bu zorlu araştırma sürecinde bana her açıdan destek olan çalışmanın yönlendirilmesinde katkıda bulunan Sn. Yrd. Doç. Dr. Nevbahar GÖKSEL'e, tüm sanatsal faaliyetlerimde beni destekleyen Emel Akın Meslek Yüksekokulu Müdiremiz Sn. Prof. Dr. Ziyet ÖNDOĞAN'a, Sn. Yrd. Doç. Füsün ÖZPULAT'a ve tasarımların kalıp hazırlıklarında desteğini esirgemeyen Öğ. Gör. Oya Yakar'a, bu süreçte anlayışlarını esirgemeyen sevgili eşime ve oğlum Atakan' a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Şükran TÜMER

İÇİNDEKİLER

EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİNDEKİ GELENEKSEL BALKAN GIYSİLERİNİN İNCELENMESİ, GÖMLEK VE YELEK ÖRNEĞİNDE ALTERNATİF TASARIMLAR

Sayfa No:

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
RESİM LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
SÖZLÜK	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

BALKANLARDA GIYİM KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN UNSURLAR

1.1. Türklerin Orta Asya'dan Getirdiği Kültür	4
1.2. Balkan Ülkelerinin Yaşadığı Kültür	6
1.3. Anadolu'da Türklerden Önce Var Olan Kültür	7
1.4. Anadolu'da Komşu Topluluklarla İlişkiler	9
1.5. Balkanlar'da Komşu Topluluklarla İlişkiler	10
1.6. Anadolu'da Din Olgusu ve Giyime Etkisi	10
1.7. Balkanlar'da Din Olgusu ve Giyime Etkisi	12
1.8. Anadolu'da Coğrafi Koşullar	12
1.9. Balkanlar'da Coğrafi Koşullar	13
1.10. Osmanlı'da Giyimle İlgili Kanun ve Düzenlemeler	14
1.11. Giyimle İlgili Kanun ve Düzenlemelerin Balkanlara Etkisi	15
1.12. Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Koşullar	16
1.13. Balkanlar'da Sosyal ve Ekonomik Koşullar	17
1.14. Anadolu'da Statü ve Sınıfsal Özellikler	18
1.15. Balkanlar'da Statü, Sınıfsal Özellikler	19
1.16. Anadolu'da Dokuma Tarihi	21
1.17. Balkanlar'da Dokuma Tarihi	29

2. BÖLÜM
EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİNDEKİ
BALKAN GİYSİLERİNİN GENEL TANIMLARI

2.1. Makedonya Debre 19. yy Sonu Kırsal Kesim Gari Köyü Evli Bayan Giyim	33
2.2. Makedonya Rodaviç 19 yy Sonu Evli Erkek Giyim Ali Köyü	35
2.3. Makedonya 19 yy Kent Kesimi Evli Bayan Giyimi	37
2.4. Üsküp 19 yy Kırsal Kesim Evli Bayan Giyim	39
2.5. Bulgaristan 19 yy Kırsal Kesim Razgrad	41
2.6. Bulgaristan 19 yy Kırsal Kesim Loznitsa Köyü	43
2.7. Romanya 20 yy Erkek Giyim	45
2.8. Romanya 20 yy Bayan Giyim	47
2.9. Kosova Gora Bölgesi 19 yy Kırsal Kesim Drogaş Boşnak Evli Bayan Giyim	49
2.10. Kosova Prizen 19 yy Kent Kesimi Dolama	51
2.11. Bosna Hersek 20 yy Ortası Kırsal Kesim Boşnak Giyimi	53
2.12. Bosna Hersek 20 yy Ortası Kırsal Kesim Boşnak Giyimi	55
2.13. Kuzey Arnavutluk İşkodra 19 yy Sonu Kırsal Kesim Zadrime Köyü Arnavut Giyimi	57
2.14. Kuzey Arnavutluk 19 yy Kırsal Kesim İşkodra Bölgesi Evli Bayan Giyimi	59
2.15. Kosova İpek Kasabası 19 yy Kırsal Kesim Evli Bayan Giyimi	61
2.16. Kuzey Arnavutluk 19 yy Kent Kesimi İşkodra Şehri Dolama	63
2.17. Yunanistan İskeçe 19 yy Sonu Kırsal Kesim Mutofçova Köyü Evli Bayan Giyimi	65
2.18. Yunanistan 19 yy Sonu Kent Kesimi Gümülcine Bindallı	67
2.19. Hırvatistan Zagreb 19 yy Sonu Kent Kesimi Evli Bayan Giyimi	69
2.20. Karadağ 19 yy Kent Kesimi	71
2.21. Sırbistan 19 yy ve 20 yy Kırsal Kesim Evli Bayan Giyimi	73
2.22. Kosova Prizen 19 yy Sonu Kent Kesimi Has Bölgesi Joney Köyü Arnavut Evli Bayan Giyimi	75
2.23. Kosova Aşağı Lübiye 20 yy Başı Kırsal Kesim Torbeş Gelin Giyimi	77
2.24. Kosova Gora Bölgesi 19 yy Sonu Kırsal Kesim Brod Köyü Torbeş Gelin Giyim	79
2.25. Kosova Gora Bölgesi 19 yy Sonu Kırsal Kesim Boşnak Giyimi	81
2.26. Kosova Brod Köyü 20 yy Başı Kırsal Kesim Torbeş Gelin Giyimi ..	83
2.27. Kosova Brod Köyü 19 yy Sonu Kırsal Kesim Boşnak Damat Giyimi	85
2.28. Kuzey Arnavutluk İşkodra 19 yy Sonu Kırsal Kesim Arnavutluk Damat Giyimi	87
2.29. Makedonya Üsküp Gelin Giyim	89

3. BÖLÜM
YELEK VE GÖMLEK ÖRNEKLERİNDE ALTERNATİF
TASARIMLARINDAN OLUŞTURULAN “balkanlardan mektup var ”
ADLI KOLEKSİYON

3.1. Tasarım Detayları	91
3.1.1. Tasarımlarda Kullanılan Kumaşlar	91
3.1.2. Form	91
3.2. Nakış ve Süsleme Detayları	92
3.2.1. Kasnak Nakışı	92
3.2.2. İğne Oyası	92
3.2.3. Kanaviçe İşleme	92
3.2.4. Tel Sarma	92
3.3. Gömlek Tasarımları	93
3.3.1. Gömlek Tasarımı 1	93
3.3.2. Gömlek Tasarımı 2	96
3.3.3. Gömlek Tasarımı 3	99
3.3.4. Gömlek Tasarımı 4	102
3.3.5. Gömlek Tasarımı 5	105
3.3.6. Gömlek Tasarımı 6	108
3.4. Yelek Tasarımları	111
3.4.1. Yelek Tasarımı 1	111
3.4.2. Yelek Tasarımı 2	114
3.4.3. Yelek Tasarımı 3	117
3.4.4. Yelek Tasarımı 4	120
3.4.5. Yelek Tasarımı 5	123
3.4.6. Yelek Tasarımı 6	126
SONUÇ	129
EKLER	131
EK-1 : Gömlek Koleksiyon Sunum Paftaları	132
EK-2: Yelek Koleksiyon Sunum Paftaları	139
EK-3: Alternatif Yelek Tasarımları	146
EK-4: Tasarımlarda Kullanılan Kasnak Nakış Tekniği	153
KAYNAKÇA	155
ÖZGEÇMİŞ	

RESİM LİSTESİ

Resim 1:	Makedonya Debre	37
Resim 2:	Makedonya Radoviç	39
Resim 3:	Makedonya Üsküp Genç Gelin	41
Resim 4:	Üsküp Genç Gelin	43
Resim 5:	Bulgaristan Razgrad Erkek	45
Resim 6:	Bulgaristan Loznitsa Köyü Bayan Giyim	47
Resim 7:	Romanya	49
Resim 8:	Romanya	51
Resim 9:	Kosova Gora Bölgesi	53
Resim 10:	Kosova Prizren Dolama (Kosova- Arnavutluk- Makedonya)	55
Resim 11:	Bosna-Hersek	57
Resim 12:	Bosna-Hersek	59
Resim 13:	Kuzey Arnavutluk Shkodra Zadrime Köyü	61
Resim 14:	Kuzey Arnavutluk Shkodra Köyü	63
Resim 15:	İpek Kasabası Kadın	65
Resim 16:	Kuzey Arnavutluk Shkodra	67
Resim 17:	Yunanistan İskeçe Mustafçova Beldesi	69
Resim 18:	Yunanistan Gümülcine Bindallı	71
Resim 19:	Hırvatistan Zagreb	73
Resim 20:	Karadağ	75
Resim 21:	Sırbistan	77
Resim 22:	Kosova Prizen	79
Resim 23:	Kosova Aşağı Lübinje	81
Resim 24:	Kosova Gora Bölgesi	83
Resim 25:	Kosova Gora Bölgesi	85
Resim 26:	Kosova Aşağı Lübinje	87
Resim 27:	Kosova Brod Köyü	89
Resim 28:	Kuzey Arnavutluk İşkodra	91
Resim 29:	Üsküp Gelinlik	93

KISALTMALAR

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

M.Ö. : Milattan önce

Y.Y. : Yüzyıl

Assyst Cad : Kalıp tasarım programı

SÖZLÜK

Çakır : Yöresel şalvar, çakşır, potur denilmektedir.

Entari : İçe giyilen uzun gömlek tarzındaki giysi, diz kapaklarına kadar inen giysi dokuma kumaştan yapılır.

Ferace: Ferece de denilmektedir. Uzun yakalı ve düz renkli üst giysi.

Fibula : İlk çağlardan beri kumaş ve giysi parçalarını birleştirmede kullanılan yaka iğnesi.

Harc: Süslemelerde kullanılan su taşı, bordür.

Jelek: Balkanlarda kısa yelege verilen ad.

Kaltsi: Dize kadar uzun örgü çorap.

Lase : İnce ipliklerin yan yana örülmesiyle elde edilen ince iplik türü ve yapıldığı nakışa verilen isim. Aynı zamanda makinesine de “lase makinesi” denir.

Sukman: Katolik kadınların giydiği koyu renkli dekoltesi kapalı elbise tarzı giysi.

Tekele : Anadolu’da kullanılan bir çeşit kaftan.

Üçetek : Üç etek entari orta Asya’da ve daha sonra Anadolu’da Selçuklular’da erkeklerin ve kadınların giydiği bir elbisedir

GİRİŞ

Avrupa ve Asya Kıtasının birleştiği yerde iki yarımada Balkan Yarımadası ve Anadolu Yarımadası yer alır. Bu Topraklar tarih boyunca pek çok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Pek çok kültürü ağırlayıp, bir araya yada karşı karşıya getirmiştir. Savaşlar ve göçlerle şekillenen bu coğrafyanın kültürel zenginliği ise en çok giysilerinde korunmuş ve yansıtılmıştır.

Tarihte 500 yıl boyunca Osmanlı Devleti sınırları içinde olan bu topraklar farklı din, dil, kültür ve geçmişe ait iki topluluğu , yan yana getirmiştir. Coğrafya ve tarihin 500 yıllık ortak bir yaşam sunduğu bu insanların sosyal ve kültürel yapıları bu birliktelikten nasıl etkilenmiştir? Toplumlar için kültürel yapının en temel görsel yansımaları ve insanın ayrılmaz parçası olan giysiler bu toprakların zengin ve çok yönlü mirasından günümüze neleri taşımıştır?

İnsan toplumsal bir varlıktır yalnız yaşayamaz. Bu nedenle toplum içinde yer edinmeye, diğerleri gibi olduğunu göstermeye çalışır. Bu tavrını ait olduğu toplumdakiler gibi giyinerek ortaya koyar. İnsan aynı zamanda bireysel bir varlıktır ve toplumdakilerden bir şekilde sıyrılıp fark edilmek ister. Bu nedenle giysilerinde diğerlerinden farklı olan ayrıntıları da taşır. Giyimle ilgili ayrıntılı bir araştırmanın en doğru sonucu, söz konusu coğrafik alandaki tüm bireylerin giysilerinin tek tek incelenmiş olmasıdır. Şu an elinizde bulunan bu çalışmada geçmiş bir Tarih ve geniş bir Coğrafya söz konusudur, dolayısı ile araştırma çoğunlukla yazılı kaynaklar ve Ege Üniversitesinde yeni açılmış olan Etnografya Müzesindeki günümüze kadar korunmuş ve bir DPT projesi kapsamında oluşturulmuş balkan giysileri çerçevesinde oluşturulmuştur.

Ülkemizin müzelerinde Halk Giysileri ve Çalgıları sergilenmekte ayrıca Halk oyunlarımızda derlenip arşivlenerek kayıt altına alınmaktadır.Balkan, Kırım ve Kafkas coğrafyasında yaşayan Türkler ile diğer toplumların oyun ve müzik aletleri tespit edilmektedir.2004 yılında “Anadolu ve Balkanlar’da Halk Çalgıları,Halk Oyunları,Geleneksel Giyim Kuşam ve Halk Müziği, Müze ve Arşivi Oluşturulması

Projesi” etnografik özellikler taşıyan halk giysilerinin ve çalgılarının evrimini, geçmişten günümüze kadar gelebilen örnekleriyle müzeleştirmek, maddi ve manevi kültürel değerleri korumak, kayıt altına alarak arşivlemek amacıyla başlatılmıştır.

Kimi bölgelerde üç kimi bölgelerde yedi yüzyıla yakın bir süre Osmanlı ile iletişimde olan Balkanlar’da yaşayan halkların kültürlerini araştırmak ve bu kültürlerin izlerinin günümüzde nasıl devam ettiğini tespit etmek amacıyla 2004-2008 yılları arasında 14 ülke araştırma kapsamı içine alınmış ve yerinde etnografik çalışmalar yapılmıştır. Araştırmalarda Balkanlar’ın genelinde oyun, giyim kuşam, müzik aletleri ve ezgi-ritim benzerliğinin yanında takıların, süslerin ve bazı giyim ayrıntılarının da tespiti yapılmıştır. Halk Oyunları Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydın ve bölümün öğretim elemanları tarafından başlatılan, Devlet Planlama Teşkilatı ve Ege Üniversitesi Rektörlüğü’nün destekleriyle yürütülen projenin araştırmaları sırasında, ülkemizde yapılan bilimsel araştırmalar dışında Balkan ülkelerinde, 201 bilim insanı ve 909 kaynak kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca arşiv bilgilerine ulaşılarak 20736 kare fotoğraf, 208 saat video çekimi yapılmıştır. Bunlardan yararlanılarak broşür, katalog ve 3 cilt kitap basılmıştır.

Günümüze Sirkehane adıyla ulaşılmış olan Müze binasının 19.yy sonlarında 20.yy başları arasında inşa edilmiştir. Sahipleri hakkında tüm araştırmalara rağmen bilgi alınamamıştır. 1943 yılında T.C. Maliye Hazinesi’ne devrolan yapının arka kısmı 1960’lı yıllarda E.Ü. Ziraat Fakültesi Gıda ve Fermantasyon Teknolojisi Kürsüsü tarafından sirke ve turşu üretim yeri olarak, ön kısmı ise lojman olarak kullanılmıştır. 1990 yılında T.C. Maliye Hazinesi’nden Ege Üniversitesi’ne trampa yolu ile geçen Sirkehane, 1990’lı yıllara kadar konut olarak hizmet vermiştir. Son yirmi yıllık süreç içinde büyük bir bölümü yıkılmış olan bina 2010 yılında tamamlanan 22.06.2010 tarihinde restorasyon sonunda’’E.Ü. Balkanlar ve Anadolu Giysileri Müzesi’’ olarak faaliyete geçmiştir. Kültür Bakanlığına başvurulmuş ve Bakanlık denetiminde özel müze olarak açılmasında sakınca olmadığı belirtilerek 02.11.2010 tarihinde onaylanarak özel ‘**EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİ**’ adını almıştır.

Kendi kültürümüzün yarattığı bu eşsiz sanat eserlerini geleceğe taşımakta kararlıyız. Ülkemizin ve öteki ülkelerin geleneksel giyim kuşamları ile yöresel sazlarından oluşan müzemizin yerli yabancı tüm ilgililerin inceleme ve başvuru merkezi olacağına inanmaktayız.¹

Araştırmada Ege Üniversitesi Etnografya Müzesinde bulunan balkan giysilerinin tanımlarının yanı sıra giysinin temel yapıtaşı olan kumaş ve süsleme özelliği üzerinde de durulmuştur. Giysiler tek tek incelenmiş genel bir profil ele alınarak müzedeki Balkan giysilerinin genel tanımları yapılmıştır.

Tezin birinci bölümünde Anadolu'da ve Balkanlar'da giyim oluşumunu etkileyen unsurlar incelenmiştir.

İkinci bölümde Ege Üniversitesi Etnografya Müzesinin teşhir salonunun üst katında sergilenmekte olan on iki Balkan ülkesi ve ona komşu bazı ülkelerin (Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya , Bosna Hersek, Kosova, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ, Macaristan, Arnavutluk, Gagavuz Özerk Bölgesi, Kırım) kültürlerini yansıtan geleneksel giysiler incelenmiş ve giysi tanımları yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Müze de yapılan çalışmalar sırasında beni etkileyen özellikle Üsküp Gelin ve Kosova Pirizen gömlekleri ve özellikle balkanların yelek formlarından esinlenerek oluşturduğum alternatif gömlek ve yelek modellerinin tasarımları, kalıpları süslemeleri ve uygulamaları görülmektedir.

¹ Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydın, Basın Bülteni, Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

1. BÖLÜM

BALKANLARDA GİYİM KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN UNSURLAR

1.1. TÜRKLERİN ORTA ASYA'DAN GETİRDİĞİ KÜLTÜR

Türkler Anadolu'ya Orta Asya'dan gelmişlerdir ve buradaki giysi alışkanlıklarını kendileri ile birlikte taşımışlardır. Araştırmalar, bir takım İslim'i ve Coğrafi zorunluluklarla (iklim şartları gibi) ortaya çıkan değişiklikler hariç Anadolu'da Osmanlı döneminde giyilen kıyafetlerin Orta Asya'da giyilenlerle benzer olduğunu göstermektedir.Orta Asya'dan getirilen Türk giysileri yüzyıllar sonra kısmen Anadolu'nun eski yerel giyim kuşamı veya aksesuarı ile karışmaya başlamıştır .Anadolu'nun Yerel halkı ise kendi eski giyim kuşamını devam ettirmiştir. ²

Orta Asya'dan Anadolu'ya 24 Oğuz boyunun önemli bir bölümüne mensup aileler gelip yerleşmiştir. Oğuz boylarının ortak kültürel kimlikleri olmakla beraber, aynı zamanda her boyun kendine has kıyafetleri ve sembolleri vardır .Bu semboller halı, kilim, çadır, at ,koyun dokuma ,takı ve giysilerinde bir bayrak gibi yer almıştır. ³

Kaşgarlı Mahmut'un eserinden de anlaşıldığına göre Orta Asya'da Türk kavimlerinin her birinin kıyafetleri farklıdır. Türkün kıyafetine bakınca onun Oğuz mu,Kıpçak mı Karluk mu olduğu hemen anlaşılmaktadır. ⁴

M.Ö.100'lü yıllardan gelen bazı kaynaklardan Türklerin o tarihlerde el tezgahlarında yünlü ,pamuklu kumaş ve halılar dokudukları ,ipek dokumaların ise Çin'den geldiği anlaşılmaktadır.Hayvancılık en önemli uğraş olduğu için deri giyimi önem taşımaktadır.Yaşam koşulları nedeniyle kadın erkek giyimi de benzerlik göstermektedir.Kadın ve erkek giyiminde kalıp farkı yoktur. Yünlü ve ipekli kumaşların bütün türlerinden yapılmış olan kaftanlar en üste giyildiği için daima günlük hayatta statüyü temsil etmektedir. Kaftanın altına; üste gömlek,üçetek entari,

² Sabahattin Türkoğlu,**Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam**, Garanti Bankası, İstanbul, 2002, s.143

³ Mehmet Özel, **Folklorik Türk Kıyafetleri**, Tüpraş Yayını, Ankara, 1992, s50

⁴ Türkoğlu, a. g. e., s.139

hırka, alta don giyilmektedir. Dış donlar deridendir. Bunlara şalvar, çakşır, potur denilmektedir.⁵

Türklerin ataları sayılan ve Orta Asya'da yaşamış olan , Hunlar,Göktürkler ve Uygurlardan kalma kaynaklar bu güne kadar gelen Anadolu giyim kuşam şeklinin ne kadar korunduğunu göstermektedir.

Eski Türklerde en önemli dış giyim eşyası kaftandır.Göktürk heykellerinde, Uygur minyatürlerinde dize veya yere kadar uzanan ,beli kuşaklı ,dik veya devrik yakalı kaftanlar görülmektedir.Kaftanların önü açık olup astarsızdır.Göktürkler döneminde Kırgız kadınları da yün şayaktan yada Çin ipeklisinden kaftan giymişlerdir. Kaftanın renkleri ,kumaşları giyen kişinin sosyal ve ekonomik durumuna göre değişmektedir.Üç etek entari orta Asya'da ve daha sonra Anadolu'da Selçuklular'da erkeklerin ve kadınların giydiği bir elbisedir. Genel olarak erkeklerin kullandığı; kaftan gömlek,hırka ve üçetek entaride kullanılan kol bandı Tiraz'ın ilk örnekleri de Orta Asya'da görülmektedir.

Eski Türk giyiminde kemer ve kuşak mutlaka bulunmaktadır .6-8.yy Göktürk heykellerinde de kemerler vardır.Kırgızlar kemerlerine bıçak ve bileği taşı asmışlardır.Uçlarına eşya asılan kemerler ise en çok Uygurlarda görülmüştür Hunlar'da erkek ve kadın dış donları deridendir.Göktürkler ve Kırgızlar da günümüzün pantolonlarına benzer dış donlar giymişlerdir.Uygurlar ise çakşır giymişlerdir. Ata binen tüm savaşçı kavimlerin tipik giyim eşyası şalvar ve çakşırdır.⁶

Türkler anavatanları Orta Asya'dan Anadolu'ya gelene kadar pek çok milletle ilişki kurmuş kültür ve sanat alışverişi yapmışlardır.Çin hudutlarından, Hindistan'a, Arabistan'a , Anadolu'ya ve daha sonraları Avrupa içlerine kadar gelmişlerdir.Bu nedenle giyimlerinde Uzak Doğu'nun olsun ,Yakın doğunun olsun tesirini görmek her zaman mümkündür. Şamanist gelenekler ,İslamiyet'in getirdiği kurallar ve

⁵ Ö. Küçükerman, **Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları**, Aksoy Grafik Dizgi Matbaacılık A.Ş, İstanbul, 1996, s.14

⁶ Özel, a. g. e., s.22

asırlarca Hıristiyan ve Yahudi toplumlarıyla iç içe yaşamının doğal sonucu olarak karşılıklı etkileşimler yaşamışlardır. Bizans'ın Hıristiyan görünümünde fakat antik çağ kökenli kültürüne karşılık , Selçuklular Anadolu'ya ,her ne kadar, Müslüman görünümünde gelmiş olsalar da .Orta Asya-Şaman, Çin-Tao ve Budist, İran –Mani ve Zerdüşt fikirlerin temelinde bir kültür getirmişlerdir. ⁷

1.2. BALKAN ÜLKELERİNİN YAŞADIĞI KÜLTÜR

6 ve 7.yy da Balkanlarda Slavlar önemli bir güçtür. Hunlar, Eski Bulgarlar ve Slavlar Balkanlara birlikte yaptıkları akınlarla bu günkü Bulgaristan topraklarını ele geçirmişlerdir ve Bulgarlar buraya yerleşmiştir. Bu dönemde bu topraklarda kültür düzeyi daha gelişmiş olan **Helen** topluluğu yaşamaktadır. Ancak balkanlarda **Helen** tarzından çok slav giyim etkileri görülmüştür.

Slav giyiminin temel elemanı gömlektir. Gömlek kadın ve erkekler tarafından belden bağlanarak kullanılmıştır. Yazın keten kışın yün gömlekler giymişlerdir. Kadınlarda gömlek ayak bileklerine kadar, erkekte dize kadar uzundur. Erkekler göbek altına bel ve bileklerden bağlanan geniş yada dar donlar giymişlerdir. Bu dönemde kadınlar bellerine dikdörtgen parçalar bağlamışlardır. Bu dikdörtgen parçalar , önlüğün en ilkel hali olarak görülmektedir. O zamanlar tüm beli saran ve vücudu dolaşan önlük, zamanla ön ve arka olarak iki parçaya ayrılmıştır. Soğuk havalarda üst üste gömlekler giymişler yada üzerlerine fibulalarla tutturulmuş deri örtüler örtmüşlerdir. Yazın yalınayak dolaşmış, soğuk havalarda ise dikdörtgen bir kumaş parçasını ayaklarına sarıp, kenarlarında ip geçirilmiş deri bağlarla bağlamışlardır. Saç ve sakallarının uzun olması özgürlük belirtisi olarak görülmekte ve bu dönemde sadece kölelerin saçlarının kısa olduğu belirtilmektedir. ⁸

⁷ Cahide Keskiner, Türk Minyatürlerinde Kadın Başlıkları, **Antik Dekor Dergisi**, Sayı: 27, 1994, s.119

⁸ Venera Naslednikova, **Bulgar Giyim Tarihi**, Türkçesi: Ayrin BerkSofya, Milli Kütüphane, s.7

1.3. ANADOLU'DA TÜRKLERDEN ÖNCE VAR OLAN KÜLTÜR

Türkler için giyim oluşum sürecini etkilemiş bir diğer unsur da Orta Asya'dan gelen Türklerin Anadolu topraklarında karşılaştıkları yeni insanların giyimidir. Anadolu'da İ.Ö.2000-İ.Ö.500 arası dönem giyim tarihi açısından olağanüstü önem taşımaktadır. Günümüze kadar süregelen birçok kıyafetin ,aksesuar ve takının kaynağı bu 1500 yıllık dönemin içinde yer almaktadır.Örtünme ve sarınma şeklinde kullanılan tek parça kumaştan oluşan Anadolu giyimi İ.Ö:1000 den sonra İç Asya uluslarının etkisi ile yerini vücut organlarını ayrı ayrı saran dikişli yeni giysilere bırakmıştır böylece tunik,gömlek ,yelek ve pantolon yayılmıştır.Fonksiyonellik ve estetik açılardan sonradan çok benimsenen bu giyim parçası için asırlarca 'barbar giyimi'* tanımlaması yapılmıştır. Step uluslarının Oğuz Türklerinden çok önce dolaylı yollardan da olsa Anadolu kıyafet tarihinde etkili olduğu bilinmektedir.Orta Asya Steplerindeki ulusların (İskitler, Sarmatlar,Türkler)giysileri birbirinden pek farklı değildir.Kıyafetleri post ve deriden kısa bir tunik,uzun pantolon,deri ve kürklü ayakkabı ve başlıktır.Göç,askeri ve siyasi nedenlerle bu giyim Karadeniz sahilleri ve Güneydoğu Avrupa'ya yayılmıştır.⁹

Roma çağında Anadolu halkı yerli ve eski geleneklerinden kıyafetle ilgili üç tanesini sürdürmüştür. Bunlarda ilki Frig başlığı,ikincisi geniş bel kuşağı sarma geleneği,bir diğeri ise bazı kadınların özel ve dini mekan ve olaylarda başörtüsü kullanma geleneğidir. M.S.2.yy'a ait Edessa kazılarında Roma karakterlerinden çok Güneydoğu Anadolu'nun eski kültürünü yansıtan yerli karakteristik giyim göze çarpar,bunlar örneğin şalvar ,sarık,aba, püsküllü pabuçtur.Sonuç olarak Anadolu giyim kültürü Orta Asya milletlerinden çok etkilenmiştir.Bu etkileşim bölgeler arasında üslup farklılıkları şeklinde açığa çıkmaktadır.

Orta Anadolu figürlerinde Orta Asya etkileri daha belirgindir.Kuzey Doğu Anadolu Saltuklu bölgesidir,Van ve Ahlat Azerbaycan-Kafkas bölgeleri etkisinde

* Barbar:Yabancı düşman anlamında kullanılmıştır.

⁹ Türkoğlu, a. g. e., s.75

kalmıştır, güney İran ve Suriye, Artuklu Bölgesi, Mardin, Diyarbakır, Maraş'ta ise Mezopotamya sanatı ile ortak özellikler görülür.¹⁰

Anadolu'nun batısında ise farklı etkiler görülmektedir.Eski Girit-Miken, Yunan ve Roma adetleri Türklerden önce özellikle Batı Anadolu'da ve Trakya'da canlı bir biçimde Bizanslıların devraldığı bir kültür mirası olarak yaşamıştır.Anadolu içlerine geldikçe eski ulusların bu gelenekleri karşılıklı etkileşimlerle bölgesel sanata ve karaktere bürünmüştür.¹¹

İskitler, Anadolu'nun Karadeniz sahilleri ile Kırım ve Kafkasya'da belirgin kültürel izler bırakmıştır.Bu arada Karadeniz sahillerindeki Helen kolonileri de İskit kültürü ile tanışmış ve karşılıklı etkileşimlerden kıyafetler de payını almıştır.Orta Karadeniz sahilleri başta Giresun,Trabzon, Sinop gibi eski Helen kolonileri; deniz yoluyla, Rize ve Artvin yöresi Kafkaslar ve Gürcistan yoluyla .Trakya ise bir taraftan Romanya ve Bulgaristan gibi Karadeniz yoluyla ve Diğer taraftan Balkanlarda iz bırakmış Hun'lar yoluyla bu kültürün (İskit, Orta Asya) etkisinde kalmıştır. Orta Asya'dan gelen giysiler Anadolu'da önemli bir iklim farklılığı etkisiyle karşılaşmıştır bu da giyim hammaddesinin değişimini zorunlu kılmıştır.Türkler Anadolu'da daha önce yaşamış olan insanların dokumalarını beğenmiş ve kullanmışlardır ancak elbiselerinin kesiminde pek bir değişiklik olmamıştır. Beylikler dönemi giyim kuşam açısından önemlidir.Zira ,belirli bölgelerde bir veya iki oymağın birleşmesiyle ,oymak veya boy geleneklerine uygun bir giyim kuşam uygulaması ortaya çıkmıştır.Oysa bu bölgelerde ,daha önceki sakinlerin sahip oldukları giyim kuşam gelenekleri devam ettiğinden bölgesel giyim farklılıkları daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.¹²

Anadolu coğrafyası bu şekilde Tarih boyunca zenginleşen çok renkli bir giyim hazinesine ev sahipliği yapmıştır.

¹⁰ Türkoğlu, a. g. e., s105

¹¹ y. a. g. e., s.36

¹² y. a. g. e., s.140

1.4. ANADOLU'DA KOMŞU TOPLULUKLARLA İLİŞKİLER

Anadolu pek çok kültürü barındıran iki kıtayı birleştiren bir köprü özelliğindedir. Bu topraklardan göçler hiç eksik olmamış,yüzyıllar boyu pek çok ulus bu topraklarda bir arada yaşamıştır.Osmanlı döneminde de ülkenin genişleyen coğrafyasıyla Anadolu yeni komşularının kültürüne kapılarını açmıştır.19.yy.dan itibaren Kırgız, Özbek, Uygur, Azeri, Tatar vb kavimlere mensup Türkler de Türkiye'ye gelip yerleşmişler ,kültürlerini Anadolu Türklerinin kültürüne katmışlardır. Yıllardır kentlere yerleşen Türkler ,bölgeye göre değişen nitelikte Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp, Arap, Çingene komşuları ile Sultan,fikir adamı , ustalar ve tüccarlar çevresinde , Ahi ve lonca gibi sanat ve sosyal kuruluşları ile yerleştikleri mahallelerde; öte yanda sürülerinin peşi sıra göçebeliği devam ettirenler ise günümüze kadar gelen Tahtacı , Yörük, Türkmen, Kızılbaş ,Bektaşî gibi adlarla kendilerine özgü geleneksel yaşamlarını sürdürmüşlerdir.¹³

Göçlerle oluşmuş bu yakın ilişkilerin yanı sıra geniş bir coğrafyaya yayılan Selçuklu İmparatorluğu içerisinde her zaman kültürel bir etkileşim olmuştur. Müslüman olmaları nedeniyle de Türkler özellikle hem İranlılar hem Araplarla ilişkide bulunmuş, fakat giyim yönünden İranlılarla benzerlikleri çok olmasına rağmen Araplardan giyim ve gelenek yönünden açık biçimde ayrılmıştır.¹⁴

Pers giyim tarzı , Akdeniz'e sahili olan Fenike, Suriye ve Kilikya hatta daha sonra görüleceği gibi Lykia'da ve Doğu Anadolu'nun önemli bir kısmında yayılmış ve benimsenmiştir.¹⁵

¹³ Aydın Uğurlu, Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı, **İlgi Dergisi**, Yıl :21, No: 47-48, Apa Ofset, İstanbul, 1987,

¹⁴ Türkoğlu, a. g. e., s.138

¹⁵ y. a. g. e., s.79

1.5. BALKANLAR'DA KOMŞU TOPLULUKLARLA İLİŞKİLER

Anadolu ve Balkanlar'da yaşayan halklar farklı komşu kültürlerle etkileşim içinde olmuştur, fakat Osmanlı döneminde komşuluktan çok Türk ve Balkan kültürlerinin direkt teması söz konusu olduğundan giyimde benzerliklerin oluşması kaçınılmaz bir sonuçtur. Balkanlar'da Komşu kültürler yüzyıllarca birlikte yaşamış, savaşlar ve göçler insanları yeni yurtlara taşımıştır .Bu durumdan insanların yaşantıları ve gelenekleri gibi giysileri de etkilenmiştir.Özellikle bazı komşu ülkelerle giyimde bu gün de devam eden benzerlikler söz konusudur.Örneğin Ukraynalılar ,Çehler, Sırplar, Hırvatlar ve Polonyalılar ve Bulgarlar gibi iki adet önlük bağlamaktadır.Tuna kıyılarında ise damat giysisi etekleri serbest beyaz gömlek ve belde kuşaktır.Bu görüntüsü ile Rus tarım işçisi giyimine benzemektedir. Batı Ruslarla benzerlik gösteren giysiler; tunik benzeri kolları önden işlemeli gömlek,tek katlı ön ve arka ‘‘zapaska’’(önlük),’’uzun erkek gömleği’’,’’benevretsi’’denilen erkek şalvarı ve kadınların giydiği beyaz yünlü‘‘svita’’denilen önlük gibi pek çoktur. Güney Ruslarla Kuzeydoğu Bulgarların giyimlerinde benzerlik kadınların ‘‘Çift Önlük’’ giysisindeki dikdörtgen omuz parçası eklemeli gömleğidir.Buradaki ekleme kumaş yada işleme olabilir.Bu işlemeye Ruslar ‘‘poneva bez proşva ‘‘der. Başa dolanan çift örgülü saç biçimi ve çift ve tek boynuz saç bağlama ‘‘brane ‘‘adı verilen işleme çeşidi de ortaktır.¹⁶

1.6. ANADOLU'DA DİN OLGUSU VE GİYİME ETKİSİ

Giysiler pek çok oluşumdan etkilenmektedir, bunlardan biri de dindir. Topluluğun mensup olduğu din giyimle ilgili şartlar öne sürüyorsa bunlara uyulması gerektiği kabul edilmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabulü X.yy da başlamış iki asır sürmüştür. Bu bakımdan Türklerin Anadolu'ya gelişi ile , İslamiyet'i kabulü yaklaşık olarak aynı tarihe rastlamaktadır. Yine de dinin gereği olarak görülen türban ve püsküllü şal Türklerin Araplar vasıtasıyla doğudan aldıkları geleneklerdir Türk kadını Orta Asya'da ve Selçuklular zamanında özel durumlar dışında başını örtmez,

¹⁶ Veleva Mariya, **Bulgar Halk Giyiminde Etnik Elemanların Sentezi**, Milli Etnoğrafya Müzesi Yayınları, Cilt 8, Sofya ,1965,s.12

kapalı ve uzun kollu giyinme gibi bir zorunluluğu da yoktur Kadının kapalı giyimi Türk'lerin İslamiyet'i kabulünden sonra görölmeye başlanmıştır. ¹⁷

13.yy da Halifenin elçisi olarak ,Anadolu'ya gelen İbnü'l cevzi “Türklerin giysileri ,Arapların giysilerinden farklıydı. Kırsal alanda ise İranlılara benzemiyorlar kadınları örtünmez ve özgürdü.” diye yazmaktadır. ¹⁸

Bunun yanında Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de bu topraklarda örtünme ve kapalı giyime rastlanmaktadır.Bizanslı kadınlar ,ev dışına çıkarken örtünmektedir. Bu uygulama her ne kadar Bizans çağından önceleri de varsa, Ortadokslar'ın muhafazakar olmalarının da örtünmede etkisi büyüktür. Örtünme konusunda bazı araştırmacılar daha da ileri giderek, Türklerin örtünmeyi Bizans dünyasıyla tanıştıktan sonra daha önemsedini söylemektedir . Fuat köprülü bu iddianın doğru olabileceğini belirtmektedir. Anadolu'da Giyim Kuşam adlı yayında bir batik vazosu ve Asos'ta bulunan başı örtülü heykelciklere dayanarak,baş örtme geleneğinin Anadolu topraklarında Hititlere kadar uzandığı ileri sürölmektedir.

Dinin gerekleri dışında da halkın din büyüklerini taklit ettiği görölmektedir.Bu durum kıyafette de söz konusudur. Örneğın din büyükleri gibi sarık sarmak Hz. Peygamber gibi sarığın bir ucunu sarkıtmak , onların giydikleri renkleri giymek. İpek gibi değerli kumaşları israf sayılmasından dolayı giymemek, Namaz için sık sık abdest almak zorunluluğundan dolayı kol yeninın dirseğe kadar açılması bu grup davranışlardan sayılmaktadır. ¹⁹

¹⁷ Türkoğlu, a. g. e., s.136

¹⁸ Uğurlu, “Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı”, s.4

¹⁹ Türkoğlu, a. g. e., sayfa 28

1.7. BALKANLAR'DA DİN OLGUSU VE GİYİME ETKİSİ

İ.Ö.5-3.yy klasik Helen dönemi kadınlarının saçlarını bir bantla bağladığı bilinmektedir. Bu tür bağlama Rumeli'nde hala genç kızlar tarafından uygulanmaktadır. Ayrıca Yunan kadınlarının rahibelik yaparken, bir tapınağa girerken tapınakta adak adarken,gelin olurken ve cenaze merasimlerinde baş örtmek zorunda olduğu bilinmektedir.²⁰

Bulgar nüfusunun genel çoğunluğu da Hıristiyan'dır. Dinin getirdiği zorunlulukla Katolik kadınlar koyu renkli dekoltesi kapalı sukman giymektedir. Müslüman Bulgarlar ise şalvar giymekte , çok takı takmakta, baş örtülerini yüzün üst kısmını açık bırakacak şekilde bağlamaktadırlar.Erkekleri fes giymektedir. Kadınların kollarının ve bacaklarının görünmesi ahlaki açıdan hoş karşılanmadığı için kadınlar dirsekten bileğe kadar 'narıkvitsi' denilen kolçaklar giymektedir. Etekleri bileğe kadar uzundur ve dize kadar 'kaltsi' denilen örgü çorap giymektedirler.²¹

Farklı dinlerin etkisindeki halklar oldukları için Balkanların ve Türklerin giyimleri bu noktada ayrılmaktadır, öyle ki Osmanlı döneminde kadın yada erkek olsun halktan bir kişinin sadece giyiminden onun Müslüman mı Hıristiyan mı olduğu anlaşılmaktadır.

1.8. ANADOLU'DA COĞRAFİ KOŞULLAR

Giyimin iklim koşullarına uygun olması da kaçınılmaz bir durum olarak giysinin kumaş, kesim,renk,giyim şekli gibi özelliklerini etkilemektedir. Ayrıca Anadolu'da bölgeler ve yerel özellikler ,o bölgede bulunabilecek boyalar,dokumalar, işlemler ve kesimlerde giyimde farklılıklar yaratmaktadır. Örneğin, Ege iklimi Halikarnas Ballıkcısının anlatımı ile 'tam insan boyunda olup' kışları palto ve sobayla, yazın soğutucu ve yelpazeye gerek kalmadan, yalın kat bir giysi ile dört

²⁰ Türkoğlu, a. g. e., s.115

²¹ Sabahattin Türkoğlu, **Erkek Kıyafetlerimiz ve Türkiye'deki Dağılımı Konusunda bir Harita Denemesi**, Milletlerarası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, s. 433

mevsim geçirilebilir. Burada yaz aylarında ince şeffaf ,akıcı tek parça kumaş, vücudun estetik hareketlerini belirten , pilileri omuzda tutturularak kullanılırdı Bu kumaş,keten,pamuk ve ipekten dokunurdu.”demektedir Anadolu’da ise dört mevsim yaşanır.Buradaki insanların , soğuk kış aylarında kullandıkları kumaşlar ise çoğunlukla yünden yapılan aba türü kalın örgülü dokumalardı. ²²

Araştırmamızın iki merkezi coğrafi bakımdan komşu olması nedeniyle,iklim benzer özellikler gösterir. İki yarımada da dört mevsim yaşanmaktadır. Zengin bir bitki örtüsü (flora) ve hayvan (fauna)ya sahiptir. Ilıman ve yağışlı bir iklime sahip bu topraklar insan yaşamına en uygun ortamı sağlamaktadır.Aynı şekilde daha kuzeyde ya da dağlık olan kesimler diğer yerlerden daha soğuktur.Anadolu iklimi Orta Asya’ya göre özellikle Ege Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu’da daha sıcak olduğu için burada daha açık renkli ve ince kumaşlar tercih edilmiştir,Anadolu’da önceden yaşamış olan insanların dokumalarını beğenmiş kullanmışlardır, yalnız elbiselerinin kesiminde pek bir değişim olmamıştır. Doğuda ise soğğun etkisi giysilerin giyim şeklini etkilemiştir.Kadınlarda birkaç entarinin üst üste giyilmesi, yada üçetek entarinin arka eteğinin kuşak içine kaldırılmasında da soğuk iklimin etkisinin olduğu düşünülebilir.

1.9. BALKANLAR’DA COĞRAFİ KOŞULLAR

Coğrafi koşullar giyimi hem hammadde açısından , hem de biçimsel olarak etkilemektedir. Dağlık yörelerde kışın soğğundan koruyan , yünlü ve vücudu daha çok saran giysiler giyilmektedir. Stara Planina dağında kadınlar kışın yünlü Sukman giyerken yazın iki önlük bağlamışlardır. Bölgesel olarak yetiştirilen tekstil hammaddeleri de giyim karakterini etkilemektedir. Ör: Rodop, Rila, Stara Planina Dağı keten kenevir, Trakya-Pamuk, Sliven –ipek üretimi konusunda gelişmiştir. Bu duruma bağlı olarak insanlar çoğunlukla kendi yörelerinde yetişen hammaddelerden yararlanarak giysilerini yapmış boyamış ve kullanmışlardır. Bu nedenle bölgesel farklılıklarda süreklilik ortaya çıkmıştır. Anadolu’daki daha sıcak hava şartları

²² Uğurlu, “Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı”, s.22

pamuk üretimine izin verirken, balkanların serin iklimi keten ve kenevir yetiştirmeye uygundur.

1.10. OSMANLI'DA GİYİMLE İLGİLİ KANUN VE DÜZENLEMELER

Devlet yönetimi açısından toplum düzeninin sağlanması amacı ile, birey açısından ise bir yere ait olma güvencesinin hissedilmesi amacı ile, Anadolu'da bütünleşmiş olan farklı grupların, farklı giyim alışkanlıklarını sürdürmelerine önem verilmiştir. Bu nedenle dönem dönem yasalar çıkarılmıştır. Osmanlı yönetiminde saraylı ve Müslüman uyrukluların , azınlık ve yabancıların , sosyal düzeylerini yörelerini , inanç ve mesleklerini belirtecek türde , çok farklı giyim alışkanlıkları olduğu görülmektedir.

Osmanlı, kuruluşundan sonra iç düzenin sağlanması için kılık kıyafet ile ilgili yasalar çıkarmıştır .Külah , börk , kavuk , sarık gibi serpuşlar , entari cepken , cüppe, kaftan gibi giysilerin ve merasim kürklerinin malzemesi, şekli dokuması , rengi,astar ve süslemeleri nizamla bağlanmıştır .Örneğin Türkmenler rengarenk tülbentlerle süslü Şaman başlığı renginde,kırmızı keçeden külah giymişlerdir . Bey'ler sefer zamanı Bilecik'te yapılmış beyaz keçeden külah giyerek merasimlere bunun etrafına muslin sararak ,sarıklı çıkmışlardır . Devlet yönetimindeki vezirler, komutanlar, eğitimli kişiler yeşil astarlı , kürksüz, beyaz saf yahut sırmalı elbise giymiş, omuzlarında şal taşımışlardır.Rumların külahı sırma işlemelidir . İran Sofileri ve Bizans memurlarının kullandıkları mavi renk Osmanlılarda Museviler tarafından kullanılmıştır. Sipahi sancakları için kırmızı , Peygamber alemleri için , güneş rengi sarı kullanılmıştır. Saraylılar,ordu ve halk ,giysi konusunda nizam ve alışkanlıklara uymak zorundadır. Ancak sultan basit yada süslü istediği dokumalardan giysiler kullanabilmiştir.²³

²³ Uğurlu, "Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı", s.25

Dönem dönem çıkan giyim yasalarından bazıları şöyledir:

- Temmuz 1790 Kadınların sokak giyim kuşamı esasları ile ilgili bir kanun çıkarılmış,uzun yakalı ve açık renkli ferace giymeleri yasaklanmıştır.Aynı kanunda Paşalıların da kısa kavuk ve servi perişan sarık ile dolaşmaları yasaklanmıştır.
- Haziran 1726 ; Kadınların süslü Ferace değişik başlık ve ayakkabı ile sokağa çıkması,
- Ağustos 1789 ve Haziran-Temmuz 1788 ;Kadınların giydiği şal tülbent ve kumaş üzerine yazı yazdırıp giyilmesi ve satılması yasaklanmıştır.
- Mayıs 1783 te Lükse düşmemek yabancı mallar kullanmamak ve yerli mal giymek emri çıkarılmıştır.Buna göre halkın İstanbul ve Ankara şalisi, Bursa kutnisi Şam alacası giyip ve kuşakları Bursa ve Hama kuşağı ve örtüsünden olması Galata işi tel işleme ve sırma kullanılması istenmiştir. ²⁴

Bu yasalar giyimle ilgili düzen sağlanması açısından önemli görülmüş yenilenecek tekrarlananlar da olmuştur.

1.11. GİYİMLE İLGİLİ KANUN VE DÜZENLEMELERİN BALKANLARA ETKİSİ

Osmanlı kendi sınırları içerisinde her yerde uygulanmak üzere giyim yasaları çıkartmıştır.Bu Yasalar Anadolu için yada Balkanlar için ayrı değildir bu nedenle yasalardan Bulgarlar da Türkler kadar fakat farklı yönlerde etkilenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu kendi toprakları içerisindeki farklı ulus ve dinden insanların kendi giysi özelliklerini korumasından yana yasalar çıkarmıştır .Bu nedenle pek çok kanun ve düzenlemeyi yürürlüğe koymuştur.

- 1577''Gayrimüslimlerin İslam kıyafetlerinde gezmemeleri için verilen ilan''da şöyle denilmektedir:

²⁴ Sadık Albayrak, **Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlıda Sosyal Yapı ve İstanbul**, s.140

‘‘Bundan böyle Yahudi ve gayrimüslim halkın giydikleri ‘ferace’ler parlak kırmızı ‘Venedik çuhaları’ ve ‘kaftanları’, ‘atlas’ ve diğer ipekliler gibi olmasın. ‘Feracelerine ipek koydurmayıp, tamamen boğazlı olsun. Ve başlarına sardıkları tülbentleri ince olmasın. Sözün kısası, İslamların kıyafetlerini giydirmeden ve tavırlarına benzetmeyip verilen emirlere karşı gelmeyip bu davranışları yasaklansın.’’’

- 1580 yılında Yahudilerle Hıristiyanların şapka giymeleri için verilen kararda Sultan Mehmet döneminde: ‘‘Yahudi halk kırmızı şapka giyip , ayaklarındaki çorap ve ayakkabılar bile siyah olup ,boğazlarına kadar kapalı giyip, Hıristiyan halkın da siyah şapka giymesi gerekmektedir. Adı geçen halkın tülbent sarınmayıp ,eski usule göre şapka giyip, çorapları bile siyah ve boğaza kadar kapalı giyip, Hıristiyan halkın tülbent sarınmayıp, siyah şapka giymelerini emir buyurdum.’’²⁵ denmektedir
- Nisan 1788 Hıristiyanların Müslüman elbisesi giyemeyeceklerine dair kanun çıkarılmıştır. Osmanlıda yapılan tüm giyim kanun ve düzenlemeleri, ayrıca Hıristiyan halk için yapılan kanun ve düzenlemeler Balkanlar için de geçerli olmuştur.

1.12. ANADOLU’DA SOSYAL VE EKONOMİK KOŞULLAR

Sosyal ve ekonomik etkenler giyimi etkilemekte; zenginlerde pahalı ve gösterişli, fakirlerde ise daha sade ve ucuz görünümlü bir tarz ortaya çıkmaktadır. Zenginler kışın iki üç kürk giymekte, her mevsim kürklerini değiştirmektedirler yaz mevsiminde içi petit-gri kaplı Ankara yününden yapılmış serj manto giymektedirler. Taşra zenginleri yabancı malı ince kürk bulamazlarsa , palto veya hırkanın altına , ne bulabilirlerse , tavşan, çakal kuzu veya koyun derisi kaplatırlardı.Onlar için kendilerini soğuktan koruyan şehirdeki zenginlere benzeten,onları taklit etmeye yarayan ne varsa kullanılabilirdi. Kadınların çoğunun dolabında 10-12 kürk olduğu, kışın siyah tilki veya samur giyildiği, Sonbaharda ve İlk baharda petit-gri, yaz mevsiminde ise hermin giyildiği tarihçiler tarafından anlatılmaktadır.²⁶

²⁵ Küçükerman, a. g. e., s.5

²⁶ Uğurlu, ‘‘Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı’’, s.65

Ayrıca kişilerin zenginliği sahip oldukları dokuma çeşitleri ile ölçülürdü. Örneğin Kösem Sultan'dan kalan servet :’’Altın , sırma ve ince işlemeli yorganlar, çevreler, sandıklar dolusu top top kemha , seraser gibi kıymetli kumaşlar , kadifeler kürkler ve şallar.’’ olarak anlatılmıştır.

Zengin ve fakir giyimi her açıdan birbirinden ayrılmaktadır orta sınıf halk kaftan yerine cüppe ve hırka, halk ise kollu ve yakasız cepken yada yelek giymektedir. Ayakkabı olarak yüksek sınıf Çedik, Pabuç, Mest, Çizme , halk tabakası yemeni giymektedir.²⁷

1.13. BALKANLAR’DA SOSYAL VE EKONOMİK KOŞULLAR

Bireysel ve toplumsal sosyo-ekonomik koşullar giysi görüntüsünü, malzeme ve yapısını tarihin her döneminde etkilemiştir. Osmanlı döneminde de bugün olduğu gibi sağlam tok ipek yada ince yünlü kumaş daha değerli kabul edilmektedir. Kadının takıları, kullanılan elbisenin parça sayısı kumaş ve süslemeleri ailenin ekonomik durumunu anlatmaktadır. Erkeğin Poturları ne kadar daha geniş ve ağı aşağıdaysa sahibi o derece zengin demektir.

Yan genişletme parçaları yani ‘klin’leri az olursa bu kişinin ekonomik durumunun kötü olduğunu gösterir, çünkü zenginlerde muhakkak ikişer tarafta 7, 9’ar adet klin bulunmaktadır. Yörenin ekonomik kalkınmışlığı da her zaman giysilere yansımaktadır ve giyimdeki farklılaşma toplumsal bir boyut kazanmaktadır. Öyle ki, 19.yy sonlarında Türkiye’de de olduğu gibi endüstrinin gelişmesi ekonomik refahı getirmiş aynı zamanda yavaş yavaş giysilerin kaybolmasına neden olmuştur.

²⁷ C. Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Türk İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975, s25

1.14. ANADOLU'DA STATÜ VE SINIFSAZ ÖZELLİKLER

Saray giyimi, saray dışı, şehir kadınları giyimi, Anadolu kadınları giyimi gibi ayrımlar önemlidir ve görüntü olarak birbirinden ayrılır. Saray kadınlarına giyim konusunda her zaman ayrıcalıklar tanınmış saraydaki kimi giysilerin renk, biçim ve kumaş türü açısından halk tarafından kullanılması yasaklanmıştır.

Giyim kadın yada erkeğin toplumdaki yerini gösteren işaretler de içermektedir,yani giyimi kişinin yaşını,medeni halini ve buna benzer çok şeyi anlatır. Anadolu kadınları arasında ise genç kız, evli kadın, dul kadın, yaşlı kadın, kaynana...vb. bir giyim ayrımı vardır. Herkes ait sosyal özelliklerine göre giyinmeyi benimsemektedir.

Medeni Hal: Genç kızlar feslerine açık renkli yazmalar bağlamakta, böylece beklenmeyen davranışlardan kendilerini korudukları kabul edilmektedir. Dul kadınlar ise feslerinin üzerine kara yazma bağlamaktadır. Yeni gelinler ise açık canlı renkler tercih etmektedir.Bazı yörelerde başlardaki yazma sayısı, yada örgü sayısının çocuk sayısını gösterdiği, başa örtülen başlığa bağlanan yazmalardaki oyalara da sevgi, dargınlık, evlenme isteği gibi duyguları yansıttığı belirtilmiştir.²⁸

Genç kızlar sade giyinmektedir, telli pullu, ipekli kumaştan elbise giymemekte mücevher takmamaktadır. Ancak evli kadınlar gösterişli, süslü elbiseler giymekte ve takılar takmaktadır. Genç evli kadınlar kalıplı fes üzerine üçgen katlanmış oyalı yazma yemeni örtmektedir.

Yaş: Yaşlıların giysilerinde sade renkler siyah ,kahverengi, koyu yeşil gibi renkler ağırlıktadır, fazla çiçekli canlı renkler bulunmamaktadır.Başlarına kalıpsız fes giyerek üzerine oyasız yemeni sarmaktadırlar.²⁹

²⁸ Özel, a. g. e., s.17

²⁹ y. a. g. e., s.19

1.15. BALKANLAR'DA STATÜ, SINIFSAZ ÖZELLİKLER

Ekonomik sınıfların olduğu toplumlarda giysiler de sınıflara aittir. Her sınıf diğerinden ayrılmak için farklı giyinir. Halk arasında ise giysiler, soylu ve zenginler hariç, cinsiyet, yaş, sağlık , medeni durum gibi insanlar arasındaki farklılıkları gösteren özelliklere sahiptir. Her durumda giysi kişinin pasaportu gibidir, onun milliyetini, yaşadığı yöreyi, cinsiyetini, yaşını, medeni halini, mesleğini, dinini, sosyal sınıfını göstermektedir. Bu etkenler giysiye farklı şekillerde yansımıştır:

Cinsiyet: Balkan giyiminde; kadın ve erkek giysilerinin kalıpları farklıdır. Bu şekilde cinsiyet, giysideki en önemli ayırımın oluşmasına sebep olmaktadır erkeğin iki bacağı ayrı ayrı sarılırken (potur). Kadında bacakları kapatan tek parçadır (etek).

Yaş: Geleneksel giyimde oluşumunda belli ahlaki ve toplumsal kuralları vardır, bunlar yüzyıllar boyu nesilden nesile aktararak devam etmiştir. Bu kuralları çerçevesinde kişinin giyiminden yaşı ile ilgili ip ucu çıkarılabilir. Renk, aksesuar, bazen de tüm giysiye yansıyan özellikler kesin sınırlarla kişinin yaşını belli eder. Örneğin Bulgaristan'da *Teteven* yöresinde 16 yaşına kadar uzun gömlekle dolaşan gençler askerliklerini yaptıktan sonra yünlöl donlar giymektedir. Hatta Osmanlı egemenliğinde bu giysi değişimi sırasında gençlerden 'djaziya' adı verilen verginin alındığı bilinmektedir. Yaş, giysi ile ilgili giyim, renk, kalıp gibi pek çok özelliği etkileyebilir. Örneğin Bulgaristan'da *İhtiman* yöresinde genç kızlar kırmızı önlük bağlar, Genç kadınlar Beyaz, yaşlılar ise yeşil önlük bağlamaktadır. Bunlar yazılı olmasa da toplum tarafından kabul gören ve sürdürölen gelenek ve alışkanlıklardır. *Küstendil* ve *Nikopol* yörelerinde ise genç kadınlar eteklerini bellerine ilıştirirken , yaşlılarda bu yoktur. Ayrıca tüm Bulgaristan'da yaygın olarak yaşlıların kuşakları koyu renk gömleklerinin işlemsiz , yeleklerinin tek sıra kaytan süslemeli olduğu görölmektedir. Aynı şekilde Anadolu Türk giyiminde de yaşlıların gençlere nazaran daha koyu ve az süslemeli giysileri giydikleri görölmektedir.

Bu yaşam şekli ve kültür ile bütünleşen bir tavidir. Yaş etkeni giyside hemen göze çarpar, çoğu ailede doğum sırası bile giysilerin üzerinde yansıtılmıştır. Örneğin *Pavlikeni* yöresinde ilk erkek çocuğun ilk yün giysisinin işlemeleri kırmızıdır.³⁰

Yaş, sürekli değişken bir etken olduğu için kişiler zamanla kıyafetleri üzerindeki belli unsurları yenilemek, değiştirmek durumundadır. Bu yaşlılardan gençlere aktarılan ve sürekli devam eden bir hayat felsefesini yansıtmaktadır.

Medeni Hal: Kadın yada erkek, evli olup olmamasına bağlı olarak giyiminde farklı özellikler taşımaktadır. Böylece medeni durumu giyiminden anlaşılmaktadır. Örneğin, Bulgaristan'ın *Pırvimay* yöresinde evli olmayan genç delikanlılar başlarına renkli dokuma şallar bağlamışlardır.

Kuzey Batı Bulgaristan'da sadece evli kadınlar beyaz işlemeli 'doramaçe' denilen ceket giyerken *Karnobat* yöresinde evli kadını ayıran giydiği 'kısace' denilen cekettir. *Gabrovo*'da sadece evli kadın kürk giyerken *Haskovo*'da 'klaşnik'denilen ücetek benzeri giysi evli kadına özgüdür. Genç kızların giydikleri ise kısa yelek ve 'saltamarka'denilen cekettir. Bu şekilde evli kadın ve genç kız giyimi pek çok yerde farklılık göstermektedir. *İhtiman* , *Samokov* ve *Pazarcık* gibi kuzey bölgelerde evli kadını ayıran giyim ayrıntısı bağladığı ateş kırmızısı kuşaktır. Genç kızların başı açıkken , evli kadının ki kapalıdır.³¹

Nikopol yöresinde ise genç kız evleneceği eve girdiği andan itibaren evlenene kadar 'mesal' adı verilen örtü ile başını örtmektedir. Medeni durum gibi, bazı yörelerde evlilik süresini de giysiden anlayabiliriz.

Bulgaristan genelinde geçerli bir inanış ve uygulama ile evli kadın başını örtmektedir. En eski örtü biçimi beyaz başörtüdür. Bu evli olmakla o kadar bütünleşmiştir ki *Petriçko* yöresinde beyaz örtüye 'gelin' denilmektedir. Beyaz

³⁰ V.Kovaçeva ,M.Carafova ,M.Çerkezova ,N.Teneva,**Geleneksel Bulgar Giysileri ve Milli Zanayat**,Türkçesi:Ayrin Berk, Sofya, Milli Etnoğrafya Müzesi ve Enstitüsü yayını,1994, s.7

³¹ L.Yordanova , **Zanayat ve Halk Gelenekleri**, Türkçesi:Ayrin Berk, Geya Libriz, Sofya, 2002, s.12

pamuklu yada ipek başörtüsü çaprazlama katlanarak ortası başın üzerinde bağlanmakta ve kenarları serbestçe salınmaktadır.

1.16. ANADOLU'DA DOKUMA TARİHİ

Giyimin ortaya çıkış nedeni insanın doğal ihtiyacıdır ve bunu karşılamak için tarih içerisinde o günkü bilgi ve deneyimi ile giysi denilen ürünler ortaya koymuştur. Giysinin oluşum süreci, evrensel bir yapı sergilemektedir. Öyle ki Dünyanın değişik yerlerinde, eğer benzer doğa koşulları varsa, oradaki ilkel insanlar, benzer içgüdüler doğrultusunda birbirinin benzeri yönelimlerle benzer ürünler ortaya çıkartmaktadır. Benzer barınaklar bulmakta yada üretmekte, toprağı aynı usullerle ekip ürün almakta, aynı taştan, bitkiden veya çamurdan araç-gereç yada giyim-kuşam yaratmakta ve aynı nedenlerle benzer gelenekler başlatarak, bunları sürdürmektedirler.

Giyim kültürüne bu bakış açısı ile yaklaştığımızda birbirine yakın yada uzak tüm medeniyetlerin giysilerinde, insan ürünü olması dolayısı ile pek çok benzer yada ortak yön görmek mümkündür. Giysinin temeli dokuma olduğuna göre bu benzerliklerin dokumacılıkta başladığı söylenebilir ve Anadolu ile ilgili bir giyim araştırmasında da bu noktadan bir başlangıç yapmak doğru olacaktır. Çeşitli kazılarda ortaya çıkarılan buluntular dokumacılığın büyük olasılıkla Anadolu'da ortaya çıktığını göstermektedir. Anadolu insanının giyimi hakkındaki en eski belgeler I.Ö.8000 yılına aittir. Buluntular, Çatalhöyük ve Hacılar gibi en eski uygar köy yerleşimlerine aittir. Burada bulunan kumaşlar arasına çuval dokusunda olandan daha ince ve sık dokulu olana kadar pek çok çeşide rastlanmaktadır. Bu araştırmalar lif olarak yün ve tiftik kullanıldığını göstermektedir.³²

Yapılan araştırmalar iğnenin dokumadan çok daha önceleri bulunduğunu göstermektedir, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde eski taş devrinden ,yaklaşık 40 000 yıl öncesinden kalma iğneler bulunmuştur. Dokuma ise bitkilerin örülmesi ile başlamış ve zamanla gelişmiştir. Arkeolojik kazılarda pek çok ağırşak ve dokuma tezgahı ipliklerinin ucuna asılan ağırlıklar ele geçirilmiştir. Tüm bu araştırmaların sonucu,

³² Türkoğlu, a. g. e., s.5

dokumanın günümüzden 9000 yıl öncesine dayandığını göstermektedir. Giyimle ilgili çok önemli bir buluntuda Çayönünde ortaya çıkarılmıştır bu İ.Ö. 7000 yılına ait pembe taştan yapılmış bir düğmedir ve günümüzde kullanılan ‘düğme’ye çok yakın bir görüntüdedir.

Ketenin dokumada ilk kez kullanılması önemli bir buluştur .Dokumada ilk kullanıldığı tarih İ. Ö.6500 yıllarıdır.Ketenin ilk kez Anadolu ve Kuzey Irakta kullanıldığı ve buradan Güney Avrupa’ya oradan deniz aşırı ülkelere yayıldığı hakkında tespitler vardır.Buluntular genelde çuvala benzer gevşek şal dokuması şeklindedir.³³

Anadolu’da kullanılan en eski giyim hammaddesi yündür. Kaynaklara göre ketenin M.Ö. 6500’lerden itibaren kullanılmaya başlandığını söyleyebiliriz. Pamuk ise ilk kez Hindistan’da ekilip değerlendirilmiş, Anadolu’ya Helenistik çağda Kuzey Afrika üzerinden gelmiştir. İpeğin ise o dönem ithal edilen ve her zaman olduğu gibi en çok değer verilen kumaş olduğu bilinmektedir. Anadolu Topraklarında yaşamış medeniyetler dokuma ile ilgilenmiştir ve bu konudaki araştırma sonuçlarına göre: İyonya’nın 6.yy da kumaş üretimi konusunda ünlü olduğu ve burada ketenden başka yünlü kumaşların da dokunduğu bilinmektedir .Bu konuda tanınmış bir merkez olarak Efes, Helenistik ve Roma çağında da önemini yitirmemiş ve buradan tekstil ürünleri ihraç edilmiştir. Kaynaklarda mor yada erguvan renkli kumaşlardan söz ederken Foça’nın da adı geçmektedir. Yazılı kaynaklar ayrıca Lidyalıların da özellikle kumaşlar üzerine işleme yapma ve kumaş boyama konusunda usta olduklarını, bu tür boyamaları ilk kez kimyasal yollarla deneyenlerin ve boya çeşidi üretenlerin , onlar olduğunu belirtmektedir.Yarı ışık geçiren kumaşlarının ,altınlı elbiselerinin ve kenarları püsküllü , mavi ve beyaz bordürlü ‘‘khitonlarının’’ ünlü olduğu ,bu konuda özellikle Hypaipa ve Lydia adlı kentlerin çok tanınmış olduğu da görülmektedir.³⁴

³³ Türkoğlu, **Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam**, s.9

³⁴ y. a. g. e., s.67

Kylikya giyim kuşamı hakkında elimizde fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu bölgede keçi kılından dokunan bir kumaşla yapılan elbiselerin ün yaptığı ve bunlara Kilikya'ya izafeten Kilik dendiği bilinmektedir. Beylikler döneminde Ankara ve Sivas'ta üretilen dokumalar ,sağlamlık ve güzellikleri dolayısı ile çok tanınmıştır. Beyaz renkli Malatya dokumaları , Kahire'nin yüksek seviyeli Memlûk emirleri tarafından giyilmektedir. Kırmızı renkli Germiyan kumaşlarından 'tekele ' denilen kaftanlar yapılmaktadır. Denizlinin Akalemlî ve Alaşehir'in kırmızı kumaşları, 'ivladi'adı ile ünlüdür .Bunlardan Denizlinin ince bezi ile; Tûlbent,sarı k yapıldığı, Alaşehir ivladi sinden ise sancak ve hilatler oluşturulduğu belirtilmektedir. O dönmede Keten, kenevir ve pamuğun Anadolu'da yaygın olarak tarımı yapıldığı, pamuğun iç batı ve güneydoğu bölgelerinde yaygın olduğunu aynı kaynaklardan öğrenmekteyiz. İstanbul , Bursa , Halep, Şam ve Antep'te lüks kumaşlar, Kastamonu ve Ege de Kendir ve keten üretilmektedir. Bu arada Selçuklu döneminden itibaren başta İtalya olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinden kumaş satın alınmaya başlanmıştır.³⁵

Beylikler döneminde Karaman'ın kadifeleri ünlüdür .Bunları Avrupa'da üretilenlerden ayırmak için 'Türk kadifeleri 'denilmektedir.Bununla birlikte Derinin bu dönemde Anadolu'nun her tarafında işlendiği görülmektedir .Deri işlerinde en çok adı geçen Kırşehirdir. Konya, Niğde, Aksaray, Kayser, Maraş ve Adana gibi yerler gön; Konya, Kastamonu, Kütahya, Antalya, Alanya ve Hamid yöresi Sahtiyan işlemiştir.

Beylikler döneminden itibaren Venediğe İhraç edilen yapağı çok önemlidir. Tüccarlar Varnadan gemiler dolusu Deri ve Yapağı alabilmektedir.³⁶

1082 de itibaren Levantenlerin ticaret amacıyla Bizans kentlerine yerleşmeleri, 1096 da Haçlı saldırılarının başlaması,bilhassa 1204 yılında 4.Haçlı ordusunun, Bizans'a yönelik yıkımı , Anadolu dokuma sanatını da etkilemiş ve daha sonra hepsi birer dokuma merkezi olacak olan Venedik, Cenova, Floransa, Lucca gibi İtalyan kentlerine neden olduğu bilinmektedir.

³⁵ Türkoğlu, **Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam**, s.156

³⁶ Emre Dölen,**Tekstil Tarihi**, Marmara Ün., İstanbul, 1992, s.378

Selçuklular döneminde özellikle Denizli yöresinde yapılan dokumaların pek değerli olduğu bilinmektedir.1332’de Denizliye gelen İbn-i Batuta seyahatnamesinde pamuklu, altınlı işlemeli kumaşlar dokunduğunu ve bunların kuvvetle bükülmüş olduğunu söylemektedir.³⁷

Ortaçağda Doğudaki yaylalarda, batıdaki vadilerde Karaman koyunlarından elde edilen yün, batı ve kuzeyde keten, kendir, Marmara Karadeniz, Ege bölgelerinde üretilen ipek Anadolu dokumalarında kullanılmıştır.³⁸

Tiftiğin elde edildiği Ankara keçisini Anadolu’ya göçebeler getirmiştir. Anadolu’yu gezen El Ömer’i ipek gibi uzun tüylü keçiler yetiştirildiğini, bunların kılları ile yapılan dokumaların Müslüman ülkelere satıldığını yazar. İpek böceğinin Çin, Merinos koyununun İspanya dışına çıkmasını yasaklayan yasalar gibi, Tiftik keçisini de Anadolu dışına çıkarmanın yasaklandığını bilmekteyiz. Orta çağ boyunca Anadolu’da yün ,İpek gibi hayvansal,keten kenevir pamuk gibi bitkisel ve altın gümüş gibi madensel dokuma maddeleri yanında taş lifi denilen asbest ve midye ipliği (bisüs) fantezi dokumalar da yapılmıştır.Evliya çelebi :’’Kıbrıs adasında çıkan o taşı dövünce keten gibi olur. Sonra iplik gibi eğirip asbest mendiller çok güzel donlar ve gömlekler yaparlar. İstanbul büyüklerine ve padişaha armağan etmişlerdir.’’diye taş lifini anlatmaktadır.Ayrıca Ege de midye ipeğinden gelin kuşakları ve duvaklar dokunmuştur.³⁹

Türk Kumaşçılığı Osmanlı döneminde XVI.yy.dan itibaren büyük gelişme göstermiştir. İstanbul, Bursa, Bilecik, Denizli, Ankara daha sonraları Konya, Trabzon, Rize, Kastamonu, Amasya, Aydos, Gürün önemli birer dokumacılık merkezi olmuştur.

³⁷ Günay Atalayer, **Anadolu’da Yaşayan Mekikli El Dokumacılık Tekstil Tasarım ve El Sanatları İlişkisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s.1

³⁸ Uğurlu, “Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı”, s.4

³⁹ y. a. g. e., s.6

İpek, İpek pamuk karışımı, yün, tiftik ipliğinden dokunan kumaş ve kadifeler Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Anadolu'da köylüler de kendi ihtiyaçları olan kumaşları el Tezgahlarında alaca, şal, sof, gezi, aba, çuha adı altında dokumuşlar, keçe yapmışlardır.⁴⁰

Anadolu'daki dokumacılık merkezleri 15. ve 16. yy da öylesine gelişmiş ve ünlenmiştir ki kumaş adları yapıldıkları yörenin ismi ile adlandırılmıştır, Bursa kemhası, Üsküdar kemhası , Gülistan kemhası, Şam kemhası gibi 15.ve 16.yy da dokunan kumaşlar: Selimiye, Mecidiye, Aziziye, Serasker, Şahbenek , Sultani, Sufi, Diba, Mantin, Tafta, Zerbeft, Acem, Altıparmak, Atlas, Çitari, Canfes, Elmadin, Diyarbekir, Harput, Elmasiye, Gezi, Hindiye, Hurşidiye, Kemha, Kutni şaliye, Bağdadiye, Meydaniye gibi isimlerle bazıları günümüze kadar ününü korumuş kumaşlardır.⁴¹

Saray ve çevresinde kullanılan dokumalar, sembolik renklerle boyanmış, çeşitli motif, çiçek ve rumi desenleri ile süslenmiş, altın gümüş ipliklerle kutsal hayvanlar ve ayetler işlenmiştir. Saray dokumaları daha özgün ve farklı desenlerle yapılmıştır, fakat zamanla çok tekrarlandıkları da görülmüştür. Halk ise dokumalarını genellikle düz, noktalı, çizgili ve areli yollu desenlerle süslemiştir. Boyamalar doğal boyalarla yapılmıştır.⁴²

Şam ve Erzincan alacası ,İstanbul çitarisi en tanınmış kumaşlardandır. Tiftikten dokunan Ankara sofu, Güründe dokunan şallar, Buldan bezi, Trabzon bezi, Devrekani bezi Anadolu'nun ünlü kumaşlarıdır. Bursa, Konya, Denizli Şam ve İstanbul'da el tezgahlarında dokunan bürümcük denilen kumaşlardan damat ve gelin gömlekleri dikilmiştir.

Bursa'nın ipekli kadifeleri Avrupa'da ün yapmıştır.Üsküdar, Bilecik ve Aydos'da dokunan kadifeler de ünlüdür.⁴³

⁴⁰ Özel, a. g. e., s.13

⁴¹ İhsan Atılcan, **Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri**, Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayınları-1,1991, İstanbul, s.84

⁴² Uğurlu, "Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı", s.7

⁴³ Özel, a. g. e., s.14

Halı, cicim, sumak, zili, kilim, çarpana, atkı ve çözümlü işlemeli, çok mekikli, yüzey değişmeli, desenli ve özel yapıli dokuma teknikleri, bezayağı, dimi, atlas dokuma örgüleri, ikat, müslin, şam dokumaları, alaca, fita, kutni, gezi, çuha, ağabani, bürümcük, kemha, seraser, canfes, çatma, serenk, şayak gibi dokuma çeşitleri Orta çağ boyunca Anadolu'da kullanılmıştır. Bunlar daha sonra Haçlı orduları, ticaret gibi farklı etkenlerle başka ülkelere de taşınmıştır.⁴⁴

16.yy da önemli pamuk sanayi merkezleri arasında Batı Anadolu'da Tire, Denizli, Menemen, Manisa ve Bergama, Orta Anadolu'da Himid-eli bölgesi, Karaman, Konya ve Niğde, Kuzey Anadolu, Merzifon, Zile, Tokat, Kastamonu, Küre ve Tosya sayılabilir. O dönem örneğın Tire'nin ipliğı çok ünlüydü ve günümüzde bile İnce pamuk ipliğı için 'tire' sözcüğü kullanılmaktadır. Merzifon'da çadır yapımı, Menemen'de astarlık pamuklu, Gelibolu ve Bergama'da yelken bezi, Konya ve Karamanda boğasi adı verilen iyi nitelikli pamuklularıyla ün kazanmıştır. Anadolu'nun yerli pamuğundan yapılmayan Tülbent Suriye, İran ve Hindistan'dan ithal edilmekteydi. Anadolu ve Rumeli pamukları Tuna dan Kafkasya'ya kadar kuzey ülkelere İhraç edilmekteydi.14.yy da gelişen dokumacılık 16.yy da duraklama ve gerileme dönemine girmiştir.

Anadolu pamuğı Avrupa'da ve özellikle İtalyan kentlerinde dokumacılığın gelişmeye başlamasıyla önemli bir ihraç maddesi durumuna gelmiştir. Bu nedenle ülkedeki dokumacılık kötü etkilenmiş 16. yy ortalarında pamuk ipliğı ihracatı yasaklanmıştır.17.yy da Hindistan pamukları Osmanlı pazarını ele geçirmeye başlayınca Devletin de yatırımları ile Ege 'de pamukçuluk canlandırılmıştır.⁴⁵

'Türk kırmızısı ' 18.yy a kadar Avrupalıların ağırlığınca altın ödeyerek satın aldığı bir boya ustalığının sırrıdır. Türk mavisi, yeşil ve sarı renklerde çok çeşitli tonlar bu dokumalara can vermiştir. 16.yy da Avrupa pazarında Türk dokumaları çok

⁴⁴ Aydın Uğurlu, "Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı", **İlgi Dergisi**, Yıl: 21, No 47-48, Apa Ofset, İstanbul, 1987, s.14

⁴⁵ Dölen, a. g. e., s.375

rağbet görmüş, dönemin soyluları bu kumaşlardan dikilmiş giysileri ile ressamalara poz vermiştir. Bunları dönemin tablolarında görmekteyiz.⁴⁶

Osmanlıda kent ve büyük kasabalar ile saray ve konaklar dışında , her ev halkı, mensucatla ilgili gereksinimini, basit tezgahlarda çeşitli yöntemler geliştirerek kendileri karşılamışlardır. Sarayın sanat yönündeki gereksinimleri Enderun'a bağlı Ehli-Hiref Ocakları tarafından giderilmiştir. Nakkaşlar resim ve desenleri çizmişler, dokuma atölyelerinde ise kemha, seraser, kadife kumaşlar dokunmuştur.

Osmanlıda dokumacılık mesleğinin, urgancılar, kendirciler, yelkenciler, Tülbentçiler, atlasçılar, dibacılar (çiçekli ipek kumaş dokur), peştamalcılar, dokumacılar esnafı olarak ayrıldığı bilinmektedir.

Osmanlılarda esnaf loncalar biçiminde örgütlenmiştir. Bunların en kalabalık olanı dokumacılarıdır. Bu örgüt yerinde denetimler yaparak hileleri engeller, eksiksiz işlenmiş kumaşı piyasaya çıkarır, kalitesi iyi olanı da mühürlediği bilinmektedir.⁴⁷

Osmanlı döneminde ordu ve donanmanın gereksinimini, karşılamak için kenevir tarımına ve ketenciliğe önem verilmiştir. Tire ve Kastamonu gibi başlıca kenevir üretimi yapılan yerlerde urgancılar da lonca olarak örgütlenmişlerdir. 1721 Yılında Sadrazam Mehmet Paşa dokumacılığın gelişmesi için ünlü Musevi dokumacılarını Edirne'ye getirtmiştir. Avrupalılar çuha ve ipekli dokumaların hammaddelerini Anadolu'dan almış mamullerini yine Anadolu'ya satmıştır. Mehmet Paşa, Fransa'dan getirilen ve Osmanlıda çok aranan 'diba' ve 'hatai' dokumaların Bursa tezgahlarında dokunmasını emretmiştir.⁴⁸

Evliya Çelebi 'Bursa'nın Sanatları 'konusunda çeşitli kadife işlenir ki Frenk Diyarının Cenovasında işlenenlerden güzeldir diyerek Bursa'da dokunan, isim

⁴⁶ Erkan Kırtunç, "Saraydan Giyim Örnekleri ile Türk Dokuması", **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı4, Kültür Yayınları , Aralık, 1984

⁴⁷ Dölen, a. g. e., s.379

⁴⁸ Küçükerman, a. g. e., s.4

yapmış dokumaları şöyle yazmakta, Serenk, Bursa alacası, Kırk kalem peştamalları, İpek bursa keseleri, fitil ibrişimi, çatma, nakışlı kadife şeklinde belirtmektedir.⁴⁹

17.yy da Osmanlı pazarını kumaşlarımızın taklidi durumundaki İngiliz ve Fransız kumaşları kaplamıştır. Alınan önlemlerle 18.yy sonlarında Osmanlı İmparatorluğu iç pazarın gereksinimini karşılamının ötesinde ihracat yapabilecek bir sanayi haline gelmiştir.

1825 Osmanlının en büyük üretim ve ihracat ürünü olan Pamuk üretimi Manchester'daki yeni fabrikalar karşısında iyice sarsılmıştır..Bu geçiş döneminde devlet girişimi ile fabrikalar kurulmuştur; Bu fabrikalar :Çuha ve askeri giyim üretimi yapılan İzmit Çuha Fabrikası; Çuha, fes, battaniye, kravat üretilen Feshane; Fanila kumaşları üretilen, Basmahane Fabrikası; Pamuklu bez ,emprime ,alaca bez, yün çorap üretilen Zeytinburnu Fabrikası; Kadife, Şam usulü çiçekli ipekli kumaşlar , saten, tafta ,kurdele üretilen Hereke Fabrikasıdır. 1823 de Üniforma ve ayakkabı üretimi yapmak üzere 'Dikimhane-i Amire kurulmuş, 1839 da Feshane Fabrika-i Humayunu üretimi fes ile başlamıştır,zaman içinde aba, çuha ve halı üretimi ile çeşitlendirilmiştir.

III.Selim döneminde Sefir Ratip Efendinin raporunda 'İç ticaretin ,yerli sanatların gelişmesi ve milli servetin yabancı ülkelere gelişigüzel akışına engel olunmasını önerilmekte Hint kumaşı yerine Bursa, İstanbul, Halep, Şam kumaşları kullanılsın'' denilmektedir.⁵⁰

Bu döneme ait bir diğer gözlem ise1903 Fransız ressam Pretextat Lecomte den gelmektedir. Lacomte'ye göre 'Bursa ve şam kumaşları Avrupa'da meşhurdur. Birkaç gezgin yada amatörün kumaşları getirmesi ile yayılan bu şöhret yetersizdir. Bunların Avrupa piyasasında tanınmış olması durumunda çok önemli bir ticari malzeme olacaktır.'⁵¹

⁴⁹ Aktaran: Aydın Uğurlu , "Osmanlı Yönetiminde Anadolu'da Dokuma Sanatı, Kebe, Aba, Şayak Dokumaları", **İlgi Dergisi**, Sayı 51, Apa Ofset İstanbul, 1987, s.28

⁵⁰ Küçükerman,a. g. e., s.5

⁵¹ Küçükerman,a. g. e. s7

1913 yılına gelindiğinde Osmanlıda sanayi kuruluşları sekiz gruptur .Dokumacılık yün iplik imalatı ve yün dokumacılığı olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu dönemde : Hereke Fabrika-i Humayunu adı ile , İstanbul ve İzmir’de; Feshane Fabrika-ı Humayunu adı ile Bursa, İzmit, Uşak, Bandırma, Karamürsel’de ; Pamuk ipi imaltı ve dokuma üzerine İstanbul, İzmir, Manisa’da toplam 5 kuruluş ve Ham ipek imalatı yapmak üzere Bursa’da 41 Ham ipek fabrikası kurulmuştur. ⁵²

19.yyla gelindiğinde de Osmanlı dokumacılık sanayi İngiliz Ticaret anlaşması ile büyük bir darbe yemiştir. Yabancı mallar,taninan olağanüstü haklar ile pazarı ele geçirmiş ve dokumacılık sanayisinin gerilemesine neden olmuştur. Ancak Bergama, Buldan, Denizli, Tokat önemli pamuklu dokumacılık merkezleri olarak varlığını devam ettirmiştir. ⁵³

1.17. BALKANLAR’DA DOKUMA TARİHİ

Halen günümüzde dokuma kumaşlar üzerinde rastlanan desenlerin ,ilkel insan topluluklarında uygulananlarla aynı yada çok benzer olması,bu topraklarda dokumacılığın oldukça eski bir uğraşı olduğunu ve geleneksel dokumacılığın bir şekilde henüz yok olmadığını göstermektedir.

Arkeolojik materyallerin azlığı dokumacılık tarihi ile ilgili araştırma yapmayı zorlaştırırsa da dokuma tekniği, aletler ve dokuma üzerindeki desenlerden, dokumanın hangi döneme ait olduğu konusunda bilgi edinebilmek mümkündür. Bu konudaki en eski kalıntılar *Rodoplar*’da bulunan İğ altında kullanılan kemikler (preşlen) ve dokuma tezgahlarında ipleri geren ağırlıklardır. Bu tezgah ve ağırlıkların geç antik döneme ait olduğu saptanmıştır. Arkeologlara göre tüm otaçağ aletleri antik şekillerini korumuştur

Diğer önemli bir buluntu *Rodoplar*’da hala kullanılan kopan dokuma tezgahıdır. Bu dokuma tezgahı Arnavutluk,Yugoslavya ve Rusya’da da

⁵² y. a. g. e., s.7

⁵³ Dölen, a. g. e., s.385

kullanılmıştır. Yunanistan’da 18.yy dan kalma Peloponesteki Mistra minyatürü üzerinde böyle bir tezgah bulunmaktadır.⁵⁴

Roma egemenliğinin ilk 300 yılı boyunca Trakya ve doğu Bulgaristan topraklarında zanaat gelişmemiş bu dönemde silah üretimine önem verilmiştir, fakat daha sonraları Konstantinopol’un büyük bir üretim ve tüketim merkezi olması zanaatçılığın oluşmasını desteklemiştir. Trakya’da Ergasteriya adı verilen büyük imalathaneler oluşmuştur . Bu imalathanelerde kumaşlar, cam ve gümüş eşyalar üretilmiştir. IV.yy da Suriye’deki bu tür imalathaneler ünlüdür. Bizans’ın yünü,ipekli ve purpurlu kumaşları bu imalathanelerden gelmektedir.

Ticaret ve dokuma her zaman birbirine çok yakın bir ilişki içinde olmuştur bu yakınlık dile de yansımıştır Paranın kullanılmadığı ,değiş tokuş ile alışveriş yapılan dönemlerde kumaş karşılığı alışveriş çok yaygındır. Bulgarca’da ‘‘kumaş’’ anlamına gelen ‘‘plat’’ kelimesi tüm Slav dillerinde de aynıdır ve bu gün de ‘‘ödemek’’ anlamına gelen ‘‘plašta’’ kelimesinin kökü ‘plat’ yani kumaş kelimesine dayanır.⁵⁵

Geç antik dönemde Trakya’da devlete bağlı dokuma atölyeleri vardır Bu atölyelerde dokunmuş günümüze ulaşan kumaş parçaları .3.yy dan kalma bir yazıt bazı dokumacıların Orta Asya’dan geldiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Geç antik dönemde dokumacılıkla ilgili bir meslek olan yün tarama işi görülmektedir. Cerdica*, Odesos*, Abritos* şehirlerinde kalıntıları bulunmuştur. Yazılı kaynaklardan ‘‘lenarii’’ kelimesini yün tarama, ‘‘lentarii’’, yün dokuma, ‘‘Purpurarius’’ purpur boyama olduğu anlaşılmaktadır.

Bizans kültürünün Balkan kültürüne etkisi çok önemlidir. Asya ve Avrupa arasında köprü konumunda olması pek çok kültürle iletişim halinde olmasını getirmiştir. 716 yılında Bizans ve Bulgarlar arasında ilk ticaret anlaşması imzalanmıştır. Kitap Eparha 9.ciltte 1.ve 6. paragrafta yer alan anlaşma ile ilgili

⁵⁴ G. K. Nojarova, ‘‘Geç Antik Dönem Ortaçağ ve Osmanlı Egemenliği Döneminde Bulgaristan Topraklarında Dokumacılık Tarihi’’ **Bulgaristan’da Geleneksel Ev Dokuması ve İşlemeli Kumaşlar**, Milli Kütüphane, Sofya, s11

⁵⁵ Naslednikova, a. g. e., s.1

maddelerde kumaş satıcıları ile ilgili konular yer almaktadır. Buradaki en önemli nokta ise keten kumaşların Bizans topraklarına Bulgaristan'dan geliyor olması ve Struma bölgesi, Pont ve Kerasunt bölgelerinin önemli keten üretim merkezleri olmasıdır.⁵⁶

Keten ve kenevir bu topraklarda çok uzun yıllar kullanılmış malzemelerdir, ancak 19.yy.da pamuk bunların yerini almaya başlamıştır. Pamuk Anadolu'da uzun yıllardır kullanılmış olmasına karşın , Bulgaristan'da keten kullanılmıştır. Bu durum Bulgar ve Türk giyiminde malzeme açısından görülen en büyük farkı oluşturmaktadır. Bulgaristan'da 20.yy ın 30-40 lı yıllarında hala kenevir kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Bazı yörelerde gömleğin kol,yaka gibi görünen kısımları pamuktan yapılırken diğer yerleri kenevirdendir. Bazı bölgelerin pamukla tanışması daha geç olmuştur.

Ayrıca Herodot Skitya'da kenevir yetiştiğinden bahsetmektedir .Burada insanlar kenevirin sihirli gücüne inanılmaktadır .Ölümler kenevir tohumu ile temizlenmektedir.Tohumları sıcak taşların üzerine atıp çıkan dumanla kendilerinden geçtiklerinden bahsedilmektedir.Trakyalılar,büyük olasılıkla keneviri Skitlerden öğrenmişlerdir.Tarihçi P. Tsonçev ise Bizanslı yazar Gregoranın söylediklerine dayanarak. Bulgarların yünlü giysiler giydikleri,bu topraklara yerleştikten sonra yerli halktan yani Trakyalılardan ve Slavlardan keneviri öğrendikleri öne sürülmektedir. Kenevirin ilkel işlem görme şekli günümüze kadar korunmuştur. Aletleri melitsa, tepelik ve domuz fırçasıdır.

Yazılı kaynaklarda erken Orta Çağda 8-11.yy da kumaş dokumanın evlerin dışına taşığını ortaya koymaktadır. yani bu dönemde dokumacılık önemli bir zanaattır. Türk egemenliği altındayken Türk ordusunun üniforma kumaşları Bulgar topraklarında dokunmuş olduğundan ve10.yy. dan kalma dokümanlarda ketenin İstanbul'a ihraç edildiğinden bahsedilmektedir Özellikle Balkan dağları eteklerinde ziraatla uğraşma imkanı olmadığından, dokumacılık gelişmiştir. Abacılık, kumaşçılık, halıcılık, gaytancılık olarak farklı zanaatler gelişmiştir. *Gabrovo*,

⁵⁶ Nojarova, a. g. e., s.13

VelikoTirnovno, Troyan, Panagürişte, Koprivştitsa, Kalofer, Kotel şehirleri önemli dokumacılık merkezleridir.⁵⁷

Üretimin artışı bu küçük köyleri kasabalara ve şehirlere dönüştürmüştür. Önceleri dokuma ve boyama işlemlerinin tamamı, elde yapılırken 19.yy da makinelere geçilmiştir. Şayak, keten, kenevir kumaşları üretimi yapılan yerlerdir :*VelikoTirnovno, Gabrovo, Dranovo, Plovdiv, Harmanli*.1860'larda Osmanlı 'daki en kaliteli ipek üretim yeri *Gabrovo veVeliko Tirnovodur*.

17-19.yy da Anteri için şayak , Potur ve Aba Balkanlar'dan , İstanbul, Konya, Bolu ve Bursaya ihraç edilmiştir. Yine bu şekilde Lozengrad , Bunarhisar ve Vizenden alınan yünler aba olmak için *Sliven*'e getirilmektedir. 1842'de Vezirin emri ile Sultan ordusunun giysileri için kullanılan kaşe kumaşın 1839 da *Sliven*'de kurulan 'Dobri Jelazkov'' fabrikasında üretilmesi kararlaştırılmıştır. O dönemde bu kumaşın üretimi için kullanılan yünün İspanyadan gelmesi gereklidir. Bu koyun türünün bakımını arttırmak için de 10 yıl boyunca hayvan üreticilerinden beylik ve diğer vergiler alınmaması kararlaştırılmıştır.

Gabrovo şehri aba , şayak , gaytan ev üretimi ile ünlüdür. Türkiye ye ihracat yapılmıştır. *Plovdiv, Pazarcık: Rakitovo , Mihaylovo, Karlovo* da Şayak üretimi çoktur. *Samokov*:1840-1850 115 atölye ve 2000 ev Abacılıkla uğraşmıştır. Türkiye, Sırbistan ve Bosnaya ihracat yapılmıştır. 1855'te *Teteven, Kalofer, Sopot ve V.Tirnovno*'da 40 abacı dükkanı vardır. Büyük miktarda şayak (1000 000 arşın) Türk ordusuna *Daridere ve Ahıçalabi* yörelerinden sağlanmaktadır. *Vidin*deki bütün yün üretimi *Plovdiv* ve *Ahiçelebiye* yönlendirilmekte, bu yünlerden de şayak üretilmektedir. Ayrıca yine Vezirin emri ile *Tirnovno*'dan beyaz, *Gabrovo*'dan bej ve gri şayak alınmaktadır.⁵⁸

⁵⁷Nojarova, a. g. e., s.15

⁵⁸Nojarova, a. g. e., s.17

2. BÖLÜM
EGE ÜNİVERSİTESİ ETNOGRAFYA MÜZESİNDEKİ
BALKAN GIYSİLERİNİN GENEL TANIMLARI

2.1. MAKEDONYA DEBRE 19. YY SONU KIRSAL KESİM GARI KÖYÜ
EVLİ BAYAN GIYİMİ

Resim 1:

Giyisi Adı	: Makedonya Debre
Dönemi	: 19. Yüzyıl Sonu
Kültürel Kimliği	: Gari Köyü Evli Bayan Giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında dokuma kumaştan bir örtü var ve bu örtünün çevresi 5cm'lik kırmızı bantlarla çevrili olup bununda ucu yıldızla çevrilmiş yine bant halindedir. Bantların ucundan da 20-25cm'lik püsküller bulunmaktadır.

Üzerinde ise içine giydiği giyside 18 tane düğme ve ilik vardır. Onun üzerine giydiğinde ise 20 adet her iki tarafta da düğmeler bulunmaktadır. Onun üzerine giydiğinde ise her iki tarafta da olmak üzere 22 tane 3 siyah, 3 metal olmak üzere düğme bulunmaktadır.

Belinde ekoseyi andıran çizgili bordo dokumadan bir kuşak vardır. Bordo üzerine beyaz çizgilidir. Bu kuşağın her iki yanında da etek boyunca dizlere kadar bordo püsküller bulunmaktadır. Altında ise astar olarak pamuk kumaştan dokuma bir etek giyilir, boyu ise dizlere kadardır. Onun üstüne kalın bir kumaştan etek ucu kırmızı-siyah şeritlerle işlenerek çevrelenmiş astarından kısa, dizinin üstünde bir etek giymiştir. Eteğın üstünde ise boyu astarla ve asıl etek arasında olan bir önlük vardır. Bu önlük etek ucu 3-4cm'lik siyah olmak üzere 1'er cm devam eden kırmızı-siyah kombinasyonlu enine çizgili bir önlük bulunmaktadır.

Ayaklarında ise dizlere kadar uzanan kırmızı örgü çorap bulunmaktadır. Bu çorabın bilekten dizlere kadar olan bölümde siyah ve beyazdan desenler görölmektedir.

Ayakkabı olarak da çarık gibi ucuna doğru sivrilen önde yanlara doğru 2 şerit olan kilitlenerek sabitlenen bir ayakkabı bulunmaktadır.

2.2. MAKEDONYA RODAVIÇ 19 YY SONU EVLİ ERKEK GIYİM ALİ KÖYÜ

Resim 2:

Giysi Adı	: Makedonya Radoviç
Dönemi	: 19.yy
Kültürel Kimliği	: Müslüman evli Erkek
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Ayakta basit bir köylü papucu olan çarık bulunmaktadır. Kenarları kıvrılıp iki ucu dikilen ve deliklerinden geçirilmiş deri şeritlerle bağlanan basit bir yapısı vardır. İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanmıştır.

Dokumalı el örgüsü yün çorap (pembe, lacivert, yeşil tonları ağırlıklı olarak görülmekte) Bacakları dar ağ kısmında kırmaları çok, bir tür pantolon olan kahverengi potur bulunmakta. benevreci (ağı düşük pantolon), jirhice (pantolon), çakşire (şalvar)'da denmektedir....

Sağ, sol kısımlarında ve ön ağ kısmında, ekleme yerlerinde siyah nakış işlemleri var.Paçasında rahat etmesi için yırtmaçlı , patlı ve kopçalı bir manşet çalışması yapılmış. Siyah harçlarla potür (PANTOLON) üzerine işlevsel süslemeler oluşturulmuştur... Bel kısmında çizgili el dokuması ile yapılmış kemer bulunmakta.diğer bir adı ile şal şepik.

Gömlekte hakim yaka çalışması vardır ve ön kısmı yarı fermuarlı omuz, kolların manşet kısmı ve yakada nakışla çarpı deseni verilerek dokunmuş.Gömleğin sağ tarafından sarkan düğümlenerek bağlanan uç kısımlarında gömlekte kullanılan süslemeler, bezemeler (Herhangi bir yüzeyi süslemek için; üzerine boyalı, boyasız, düz ya da kabartma olarak yapılan güzel biçimlere Bezeme denir.) kullanılmıştır. Gömlek el dokuması ile yapılmıştır.

Gömleğin süsleme kısımlarında (kırmızı, turuncu, sarı, yeşil) renkler erkek giysisinde ön planda. Kahverengi tonlarında üzerine siyah nakış süslemeleri (lase tekniği ile) yapılmıştır. Lase' nin açıklaması (ince ipliklerin yan yana örülmesiyle elde edilen ince iplik türü) Baş kısmında ise yörede bordo renkte sade bir püsküllü fes kullanılmıştır.

2.3. MAKEDONYA 19 YY KENT KESİMİ EVLİ BAYAN GIYİMİ

Resim 3

Giysi Adı	: Makedonya Üsküp Genç Gelin
Dönemi	: 19.yy
Kültürel Kimliği	: Kent kesimi Müslüman evli bayan
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında parlak kırmızıdan bir eşarp bulunmaktadır. Bu eşarbin çevresi yeşil, kırmızı, pembe ve sarı renkte uzun çiçeklerle oyalanmıştır.

Üzerinde uzun kollu doğal ipek kumaş el tezgahında geleneksel yöntemlerle dar tezgahta dokunmuş. Kol da bile ile dirsek arasında lastikli büzgü çalışması yapılmış. Dokuma tezgahındaki kenar şeridinde bordo renkli boydan çizgiler görülmektedir. Yakası “V” şeklinde gelmektedir. Üzerinde kolları bileğe kadar gelen bir cepken , içte ise boleroya benzeyen bir yelek mevcuttur. Her iki giysi de oldukça minimize çalışılmış. Cepkenin kol altı açık (efe giysilerinde olduğu gibi) çalışılması ayrı bir kalıp ve model özelliği katmaktadır. Cepkenin altına giyilmiş olan yeleğin ön kısmında 8 adet büyük 13 tane de küçük olmak üzere iki tarafta da düğmeler bulunmaktadır. Yeleğin kollarında pembe ve sarı renkte ipliklerle dikiş tekniği kullanılarak süsleme bulunmaktadır. Kol ucundan yukarı doğru 20cm’lik işlemler mevcut olup aynı işlemler yeleğin önümüzde kapsamıştır.

Altında ise kırmızı keten dokuma kumaştan bir şalvar bulunmaktadır. Şalvarın önünde ve her iki yanında da bileğe doğru inen büyükçe bir işleme vardır. Bu işlemleri ayıran boydan boya 5cm’lik işleme renginde bantlar mevcut. Şalvarın bilekleri kalınca yaldız işlemelidir.

Önünde bir de kemeri bulunmaktadır. Kemerde aşağı doğru sarkan zincir ve bu zincire asılı küçük bakırlar bulunmaktadır.

2.4. ÜSKÜP 19 YY KIRSAL KESİM EVLİ BAYAN GİYİMİ

Resim 4:

Giyisi Adı	: Üsküp Genç Gelin
Dönemi	: 19.yy
Kültürel Kimliği	: Kent kesimi Müslüman evli bayan
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

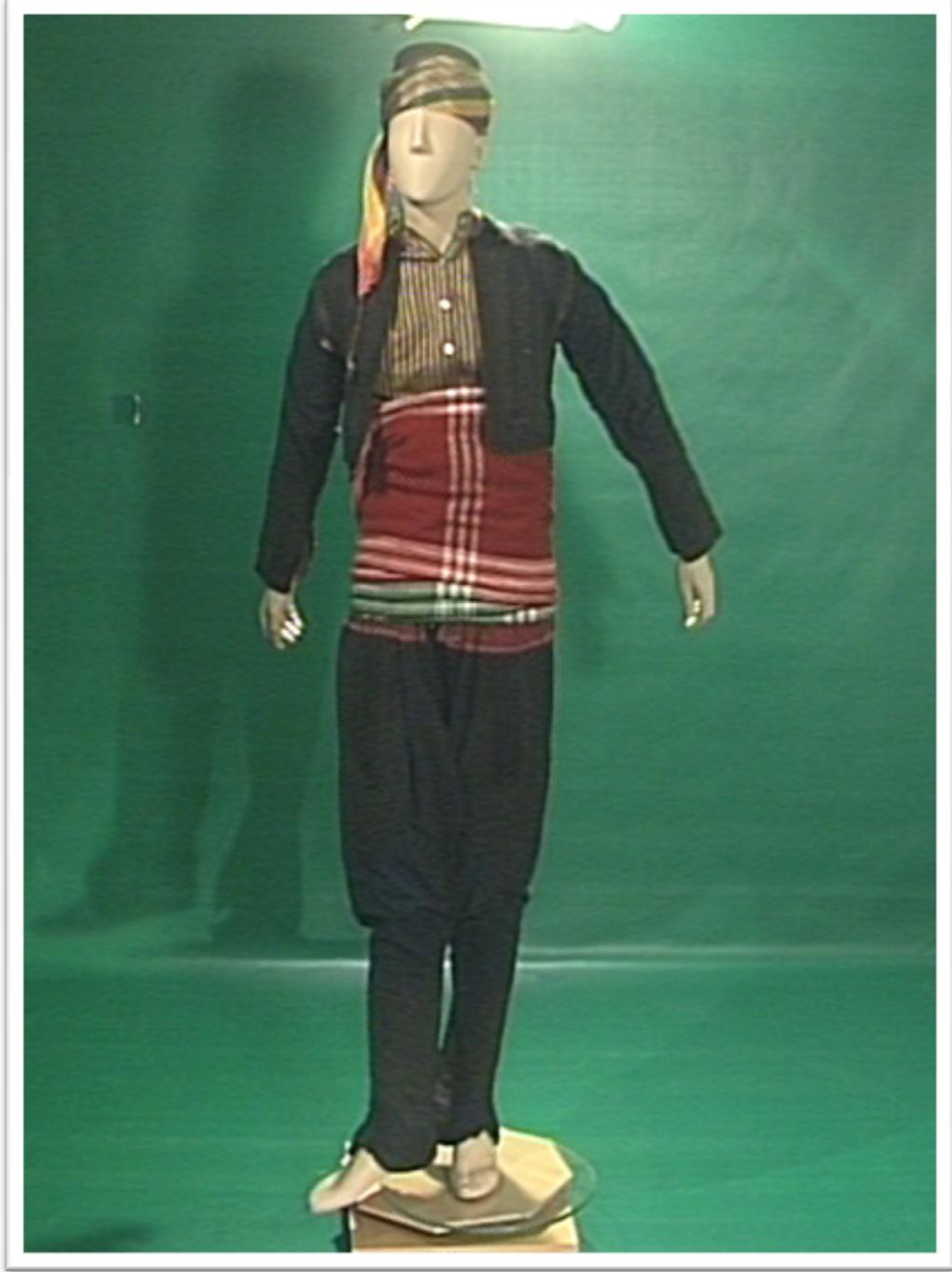
Ayak kısmında krem renkte el örgüsü bir çorap var. İçe giyilen uzun gömlek giysi (entari) diz kapaklarına kadar inen uzunlukta dokuma ile yapılmıştır.Kol boyu dirsekte bitmekte (turuvakar).Gömleğin yakasında ayrı bir dokuma kumaştan geniş bir pervaz, pat çalışması yapılmıştır.Kollar yine aynı kırmızı renkli dokuma kumaştan yapılmıştır.ayrıca monte edilmiş kol ağzının hafifçe genişlediği görülmekte.....

Yöredeki bayan giysilerine bakıldığında krem, kırmızı, yeşil, sarı, pembe ve mavi renkle hakim... Bel kısmında elde dokunmuş bakla deseni verilmiş bir kemer (kuşak) Gömleğin üstüne giyilir. Yakasında nakış, ekstraforların hakim olduğu ve etek uçlarında da nakış ve el işlemlerinin hakim olduğu görülüyor. Elinde çizgili dokuma kumaştan yapılmış mavi, pembe ve siyahın hakim olduğu bir tür peşkir bulunmakta. Bakla desenli etek ucu ve kenarları dantelli dokuma ile yapılmış yörenin kadınının giysisini tamamlayan bir önlük.dokuma sırasında kilim motiflerinden de yararlanılmıştır.

Entarinin üzerine giyilen yelek, üç etek kırmızı çizgili dokuma ve dökme kumaştan yapılmıştır.Kare yaka çalışılmış içten dışa doğru sayıldığında altın sarısı bir bordür, sonrasında harç kullanılmış üç sıra kordon işi yapılarak yaka çevresinde farklı bir desen oluşturulmuştur.

Baş kısmında ise çene altından bağlanmış dokumadan yapılan (yaşmak) baş örtüsü bulunmakta. Renkli iplikler ve pullar kullanılarak başörtüsünün uçları süslenmiştir ve çiçek desenli nakışlar yapılmıştır.

2.5. BULGARİSTAN 19 YY KIRSAL KESİM RAZGRAD

Resim 5:

Giyisi Adı : Bulgaristan Razgrad Erkek

Dönemi : 19.yy

Kültürel Kimliği : Müslüman

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başta bordo renkli keçeden yapılmış bir fes bulunur. Püskül boyu fes mevcuttur. Fesin üzerinden sarkan püskül boyu 30–35 cm'dir.

İçte gölek olarak çizgili atlas saten kumaştan yapılmış bordo ve altın sarısı çizgiler hakimdir. Yaka kısmında minik hakim yaka çalışması mevcuttur. Gömlek önden bele kadar düğmeli çalışılmış.

Gömleğin üzerinde bele inmeden biten ceket mevcut. Ceketin kenarlarında ve kol ağzında oldukça yoğun bir harc (su taşı, bordür) çalışmalarına yer verilmiş. Belde kırmızı el dokuması kumaş bele sarılı olarak kullanılmış.

Pantolonun kumaşı, ceketin kumaşı gibi yünlü kumaştır. Yarım şalvar formunda paçası dar bir pantolondur. Belde uçkurun geçeceği kısım kırmızı ayrı bir dokuma kumaşla dikilmiştir.

Diz altından bileğe kadar üzerine nakış işlenmiş, muhtemelen deri ayakkabı üzerine giyilen çizme formunda, arkadan düğmeli olarak yapılmıştır.

2.6- BULGARİSTAN 19 YY KIRSAL KESİM LOZNİTSA KÖYÜ

Resim 6

Giyisi Adı

: Bulgaristan Loznitsa Köyü Bayan Giyim

Dönemi

: 19.yy

Kültürel Kimliği

: Müslüman

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında çiçek baskılı, uçları püsküllü bir örtü bulunmaktadır. Örtünün ana rengi siyaha yakın bir renk olsa da üzerindeki çiçek baskıları oldukça renklidir.

Üzerinde ise dokuma kumaş üzerine yaka çevresince ve ön ortada göğüs hizasına kadar yeşil, kırmızı ve lacivert renkte işleme mevcuttur. Onun üzerinde ise uzun kollu bir yelek giyilidir. Bu yelek, siyah dokuma kumaş üzerine kırmızı enine ve boyuna çizgiler yapılarak renklendirilmiştir. Kol uçlarında 10cm'ye yakın yırtmaç mevcut ve bu yırtmacı kapatmak için ilik-düğme yapılmıştır. Bu yırtmaçların ve kol uçlarının etrafı sarı renkte nakışla bezelidir. Yeleğin etek ucu, yaka ve önünde de bu nakışlar bulunmaktadır.

Ayrıca kırmızı biyeler ve bunun üstüne de kalınca siyah biye yapılmıştır. Önün de her iki tarafta da olmak üzere 6 tane düğme var.

Belinde ise bir kuşak vardır. Kuşağın üstüne de etek giydirilmiştir. Eteğin boyu dizlerin altındadır. Etek kırmızı renkte dokuma kumaştan yapılmıştır. Etek ucunda 5cm'lik siyah bantlar dikili. Eteğin üstünde ise kırmızı renkte önlük vardır. Önlüğün üstünce incecik boydan siyah ve beyaz renkte çizgiler vardır. Eteğin ucunun 10cm yukarısında toplam 10cm boyunca lacivert, pembe, sarı ve yeşil renkte çiçek işlemleri bulunmaktadır. Önlüğün yan kenarlarında da boydan bant halinde renkli çiçek işlemleri mevcuttur.

Ayağında örgü çorap bulunuyor ve burnu açık iplerle sıkıştırılarak ayağa giydirilen ve kalan ipleri bacağa sarılan bir ayakkabı vardır.

2.7. ROMANYA 20 YY ERKEK GİYİM

Resim 7:

Giyisi Adı : Romanya

Dönemi : 20. yy

Kültürel Kimliği : Erkek Giyimi

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Romanya erkeğinin başında siyah yünden yapılmış bir fes bulunmaktadır.

Üzerinde boyun kısmından dize kadar inen uzun kollu krem renkte keten gömlek çalışılmıştır. Kumaşın el dokuması olduğu ve gömleğin genelinin parçalardan oluştuğunu gördüğümüzden dolayı anlıyoruz ki her bir parça gömleğin renginden yapılan el oyası ile tutturulmuştur. Gömleğin etek ucu,kol ağzı,yaka çevresinde loş ve simli iplikler kullanılarak baklava motifiyle desenleştirilmiştir. Yaka da göğüs hizana kadar gelen bir açıklık verilmiştir. Gömlek yakası 0 yaka olarak çalışılmış ve yaka çevresinde eşsiz bir boldur işlemesiyle görselliği artmıştır. Yaka açıklığını kapatmak için boyun kısmında bir düğme kullanılmıştır.

Gömleğin üstüne tamamlayıcı olarak bel kısmında mavi,sarı ve kırmızı renklerinin kullanıldığı çarpana dokuma ile yapılan kuşak ile tamamlanmıştır.

Altında ise yün ve pamuk karışımı olan krem renkte %100 pamuklu kumaştan yapılmış el dokuması pantolon giydirilmiştir.

Ayaklarda ise krem el örgüsüyle yünlü aba kumaştan yapılmış sade ve yalın bir çorap mevcuttur.

Çorabın üstünde deriden çalışılmış el yapımı çarıklar bulunmaktadır.

2.8. ROMANYA 20 YY BAYAN GİYİM

Resim 8:

Giyisi Adı : Romanya

Dönemi : 20. yy

Kültürel Kimliği : Bayan Giyimi

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Baş örtüsü ip dokumalı ipekten yapılmış krem renginde şal ile kombine edilmiştir. Oldukça uzun olan şalın bir kısmı başa sarılıp geri kalan kısmı önden arkaya doğru atılmıştır. Diğer kısmı ise ayak ucuna kadar inmektedir. İpek şal üzerindeki desenler geleneksel motiflerle işlenmiş ayrı bir güzellik katmıştır.

Boydan ayak ucuna kadar yaprak desenli pamuklu dokuma kumaştan yapılan bir elbise giydirilmiştir. Kumaşta bordo kahverengi krem renkleri mevcuttur. Dokuma parçaları kahverengi ipliklerle birleştirilerek yakası da çok açık olmayacak şekilde yuvarlak yaka ile çalışılmıştır. Kollar ise reglan kol olarak dikilmiştir. Bileklerde ise büzgü yapılarak koyu renkli kumaştan manşetler tamamlanmıştır.

Giysinin üzerinde kahverengi dokuma kumaş ile etek ucu oldukça geniş olan baklava dilimlerini andıran hem simli hem de gümüş renkte nakış çalışması yapılmıştır.

Bel hattından yaklaşık 6cmlik çarpana dokuma ile yapılan kahverengi ağırlıklı olmak üzere altın sarısıyla işlenmiş keten ve yün karışımı bir kemer (kuşak) bulunmaktadır. Yandan bağlanan kemer en sonunda püskülle tamamlanmıştır.

Ayaklarda ise krem yün el yapımı çorap mevcuttur.

Ayrıca çorabın üstünde deriden çalışılmış dize kadar bağlanan el yapımı deri çarıklar bulunmaktadır.

2. 9. KOSOVA GORA BÖLGESİ 19 YY KISAL KESİM DROGAŞ BOŞNAK EVLİ BAYAN GIYİM

Resim 9:

Giyisi Adı

: Kosova Gora Bölgesi

Dönemi

: 19. yy

Kültürel Kimliği

: Kırsal Kesim Drogas Boşnak Evli Bayan Giyim

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında beyaz krep tül kullanılmıştır. Tülün çevresine boncuk oyalı, çoğunlukta gümüş,kırmızı ve turuncu renklerinin hakim olduğu abartılı pul boncuklarla süslenmiş başörtüsü bulunmaktadır.

Boynundan göğüs altına kadar inen renkli boncuklarla zenginleştirilmiş şık bir kolye ile aksesuar tamamlanmıştır.

İç kısmında siyah beyaz kareli ,keten ve pamuk karışımı dize kadar inen bir içlik bulunmaktadır. İçlik ve donun üzerinden bağlanan alttan etek ucunun gözüktüğü ,yeşil zemin üzerine renkli işlemlerin ve küçük dantel oyalarının bulunduğu, iç önlük kısmı bulunmaktadır.

Önlükte ise gümüş rengi ve simli iplerin şeritler halinde olduğu, ince motiflerin bulunduğu ,renkli ipliklerin de ara ara kullanılması mevcuttur. Etek ucunda ise altın sarısı küçük boncuklarla işlenmiş motifler bulunmaktadır.

Altında ise ipek kumaş kullanılarak yapılan don giydirilmiştir. Kremin hakim olduğu kumaş üzerine siyah,turuncu,yeşil,mavi renkleriyle desenlendirilmiş çiçeksi motifler ayrı bir hava katmıştır.

Boşnak kadınlarının elbiselerinin üzerine görünümünü tamamlayıcı siyah saten den yapılmış parlak kumaşın hakim olduğu ceket tarzı cepken kullanılmıştır. Cepkenin kol ağzında ve yaka kısmının büyük bir bölümü gümüş rengi yöreye özgü el yapımı su taşı ile işlenmiştir. İşlemler oldukça abartılı ve gösterişlidir. Bu yüzden cepken üzerinde işlemler büyük bir yer kapsamaktadır.Kenarlarında ise gümüş rengi ipliklerle süslenen gösterişli motifler göz alıcılığı artmıştır.

Ayak kısmına bakıldığında yünden yapılmış renkli ve çoğunlukla parlak gümüş renkte işlemlerin bulunduğu dize kadar olan el yapımı çorap ile tamamlanmıştır.

2.10. KOSOVA PRİZEN 19 YY KENT KESİMİ DOLAMA

Resim 10:

Giyisi Adı

: Kosova Prizren Dolama
(Kosova- Arnavutluk- Makedonya)

Dönemi

: 19. yy

Kültürel Kimliği

: Kentsoylu

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Kıyafet başta kırmızı dokuma kumaştan yapılmış fes bulunmaktadır. Üzerine gümüş paralar dikilerek farklı görünüm elde edilmiştir.kumaş yüzeyine işleme olarak da tel kırma yapılmıştır.Yemeni şeklinde fes in üst kısmına aksesuar amaçlı tülbent takılmıştır. Tülbenti kenar kısımlarına gümüş renkli ipten oyası yapılmış. İçerisine giymiş olduğu gömleği ise beyaz dokuma kumaştan yapılmış yakası mendil yaka formunda gelen yaka kol ve kol kısmına ise pembe boncuklarla yapılmış iğne oyası bulunmaktadır. Gömleğin kolları ise omuz kısmından dardan geniş doğru çalışılmış ve bilek kısmında bitirilmiştir.

Gömleğin yakasında uygulanan pembe boncuklu iğne oyası aynı şekilde ‘ de kol ağzında yapılmıştır.Gömleğin üst kısmında ise kadife borda renginde iç yelek vardır.Yeleğin yaka kısmı hafif yuvarlak yaka olup yaka bitim göğüs hizasına gelmekte ve boyu ise dize kadardır.Yeleğin uç kısımlarında güpür dikimi yapılmıştır.Yeleğin üst kısmında ise bindallı değimiz kaftan takında olduğu gibi yeleğin üstünde de ceketin bulunmaktadır.Yine aynı şekilde kadife bordo rengindeki kumaştan yapılmış Ceketin yaka kısmı ise düz iç yelekteki olduğu gibi boyu dize kadar inmektedir.

Ceketin yaka kısmında ise altın sarısı renginde küpürler bulunmaktadır. Ceketin kol kısımları ise dardan geniş doğru çalışılmış kol kısımları ise kloş çalışılmıştır.

Kol kısımları ise kalın altın sarısı renginde iplikten işlenmiş dalga görünümü formunda bir çalışma yapılmıştır.

Şalvarına geldiğimizde ise şalvar krem üstü çiçek desenli ipek kumaştan yapılmıştır. Şalvar bilek kısmını sarmıştır.

Ayakkabı terlik şeklinde yapılmış uç kısmı sivri burun gelmiştir.ayakkabının üstüne altın sarısı renginde sim işleme yapılarak ayakkabı tamamlanmıştır.

2.11. BOSNA HERSEK 20 YY ORTASI KIRSAL KESİM BOŞNAK GİYİMİ

Resim 11:

Giyisi Adı : Bosna-Hersek

Dönemi : 20. yy

Kültürel Kimliği : Müslüman Boşnak Giyimi, Kırsal Kesim

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Krem renkli dokuma kumaştan fes bulunmakta. Fes de dantel bordürle tamamlanmış. Gömlek kumaşı krem ve altın sarısı saten çizgili atlas kumaştan yapılmış. Yaka geniş bir kuruvaze üst üste kapanan şekilde çalışılmış ayrıca hakim yaka uygulaması mevcut.

Yelek siyah aba kumaştan düz formlarda dikilmiş üzerinde yoğun bir süsleme görülmemektedir. Alt kısımda poturda kullanılan kumaş yapısının yelek kumaş yapısı ile aynı olduğu görlmektedir. Potur ve yelekte yine süsleme oldukça yalındır. Her iyi giysi parçasında özellikle cep yerlerinde, yeleğin yaka kenarlarında ve kol evinde ayrıca poturun paçasında harç dikilerek yalın bir süsleme uygulaması yapılmıştır.

Belde kırmızı ve krem doğal renkli dokuma kumaştan yapılmış bel hattını saran ekoseli kuşak olduğu görlmektedir. Bele sarılan kuşaklar el tezgahlarında dokunmakta dar ve geniş olarak farklı enleri bulunmaktadır. Bu türde kuşaklar geleneksel giysi formlarının çoğunda görlmektedir. Sarma şekli ile yörelere ve statüye göre farklılık göstermektedir. Aynı zamanda kuşaklar silahlar ve köstek saatler için taşıyıcı işlevsel bir görev görmektedir.

Ayaklarda el yapımı çarık formundaki pabuçlar giyilmiştir.

2.12. BOSNA HERSEK 20 YY ORTASI KISAL KESİM BOŞNAK GİYİMİ

Resim 12:

Giysi Adı	: Bosna-Hersek
Dönemi	: 20. yy ortası
Kültürel Kimliği	: Kırsal Kesim Boşnak Giyim
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başörtüsü krem renkli krep kumaştan çalışılmış, uçları püsküllü ve kenar kısımlarında nakışlar mevcut. Nakışlar sarma tekniği ile ipek iplik kullanılarak gül motifleri işlenmiş. Boyun kısmında kullanılan aksesuar çarpana tekniği ile oluşturulmuş ince şeritlerden yapılmış. Dokuma şeritler kırmızı ve siyah renklerde çalışılmış ve altın paralarla zenginleştirilmiş olduğu gözlenmektedir.

Doğal keten dokuma kumaştan yapılmış gömlekte yer yer çigili dokuma efektleri görülmektedir. Gömlek (genellikle balkan gömleklerinde uzun olduğu görülür) dizin altına kadar inen uzun formdadır. Gömlekte yaka kısmında yarma pat çalışması uygulanmıştır. Genellikle gömlek kumaşlarının dar enlerde dokunmuş olduğu görülmektedir ve dikişleri el dikiş teknikleri ile çalışılmıştır. Gömlekte yaka çevresinde ve kol ağzı çevresinde çarpı işi süslemeleri mevcuttur.

Yelek bordo kadife kumaştan yakada, kol evinde ve etek ucunda altın sarısı bordür ile süslenmiş. Yelekte bağlama aparatı olarak püskül ve boncuklarla süslenmiş.

Giysinin bel hattında çarpana tekniği kullanılarak uygulanmış kemer bulunmaktadır. Kemerde uç kısımları püsküllerle zenginleştirilmiştir. Kemer boyu gömlek boyunda bitmektedir. Kemer kırmızı ve yeşil tonlarına çalışılmıştır.

Ayakta el örgüsü çok renkli çorap kullanılmıştır. Çorap üzerine el yapımı deri çarık giydirilmiştir. Deri çarıklar balkan giysilerinin çoğunda görülmektedir.

**2.13. KUZHEY ARNAVUTLUK İŞKODRA 19. YY SONU KIRSAL KESİM
ZADRİMA KÖYÜ ARNAVUT GİYİMİ**

Resim 13:

Giyisi Adı	: Kuzey Arnavutluk Shkodra Zadrıma Köyü
Dönemi	: 19 yy. sonu 20 yy. başı
Kültürel Kimliği	: Müslüman Arnavut, Kırsal Kesim
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Öncelikle bu yöremize ait kıyafetimizin tülbentten başlayalım.Sarı tülbent üzerinde yeşil tonlamalı yapraklı ve pembe iri büyük gül motifleriyle işlenmiş olan uçları püsküllü bir tülbenttir.

Beyaz pamuklu dokumadan yapılmış dirsek kol,diz altı,yaka ve kollarında kırmızı biyeleri geçirilerek ve biyelerin uçlarında ,gümüş rengi ,yuvarlak pul ve sarı renkli yün ponponlarla işlenmiştir.

Yelette ise omuzdan aşağıya doğru inen kenarları turuncu krem biyelerle çevrilmiş etek ucu kırmızı, kalça siyah ve göğüs yanları kırmızı renkten oluşan keçeden yapılmış bir yelettir.

Şalvarda ise kırmızı bir pazen zemin üzerinde eklemeli adeta iki parçaya bölünüp sonra tekrardan dikilmiş bir imaj bulunmaktadır.

Dikey yönde sıra sıra renkli dokuma şeritler işlenmiş bir şalvardır. Çorapta,simli yün bilekten bir karış yukarıda olan bir çoraptır.Turuncu, kırmızı, siyah, yeşil renklerde işlenmiş baklava dilimlerini anımsatan desenlendirme yapılmıştır.

2.14. KUZEY ARNAVUTLUK 19 YY KIRSAL KESİM İŞKODRA BÖLGESİ EVLİ BAYAN GİYİMİ

Resim 14:

Giyisi Adı	: Kuzey Arnavutluk Shkodra Köyü
Dönemi	:19 yy. sonu 20 yy. başı
Kültürel Kimliği	: Evli Bayan Giyim
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başörtüsü sarı renkte pamuklu kumaştan yapılmış. Başörtüsü üzerinde dikiş tekniği kullanılarak bezeme yapılmış. Başörtüsünün kenarları saçaklı örümcek bağlama ile çalışılmış.

Gömlekte doğal dokuma kumaş kullanılmış. Kol ağzında manşet uygulaması yapılmış. Yaka ve kol ağzında boncuk işlemler yapılmış.

Önden kapalı bir yelek formunu hatırlatan, üst beden ve etek birleştirilmiş gibi gözüken kadife kumaştan yapılmış bir giysi . Üst bedende önde yoğun bir nakış görülmektedir. Etek bölgesinde; belli aralıklarla kadife üstüne geniş seritler halinde lastik dikilerek elde edildiği düşünülen farklı bir kumaş kullanılmıştır. Özellikle etekte farklı; valonlu bir form kazandırılarak yapılan bu çalışma ile Arnavutluk işkodra bölgesi için kumaş özelliklerinin incelenmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Giysi üstüne giyilen turuvakar kollu düz formlu oldukça yalın bir cepken giyildiği görülmektedir. Gömleğin üzerine giyilen bu giysi ayrıntısı ile siyah beyaz kombinin başarısı ortaya çıkmaktadır. Oldukça sade bu giyside yakada püskül çalışması görülmektedir.

Beldeki kemer ayrıntısı oldukça geniş çalışılmıştır. Etekte yatay olan lastik çalışması kadife kumaş üzerine, kemerde dikey olarak çalışılmıştır. Kemerin önden kapatması kopçalarla yapılmıştır.

Ayakta deriden çalışılmış sade bir pabuç mevcuttur. Bilekten yukarıya diz altına kadar uzanan çizme formunda bir ayakkabı giyilmiştir.

2.15. KOSOVA İPEK KASABASI 19 YY KIRSAL KESİM EVLİ BAYAN GİYİMİ

Resim 15:

Giysi Adı : İpek Kasabası Kadın

Dönemi : 19.yy

Kültürel Kimliği : Evli Bayan kırsal

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başta kesim ve dikimi olan farklı formda bir başlık gözlenmektedir. Arkadan bağlamalı başlık beyaz pamuklu kumaştan yapılmıştır. Başlığı önünde genişçe yer kaplayan nakış yine beyaz renkte çalışılmıştır. Oldukça uzun bantlarla arkadan bağlanan başlık gömlek kumaşı ile kombin oluşturmakta.

Beyaz pamuklu, çizgili dokuma kumaştan yapılmış gömlek takma kollu çalışılmış ve kol boyu dirseğin hemen üstünde bitiyor. Gömleğin yakası büyükçe bir bebe yaka formunda çalışılmıştır. Yaka üzerinde de başlıkta olduğu gibi beyaz nakış görünmektedir. Gömleğin boyu diz altına kadar inmektedir.

Kahverengi aba kumaştan yapılmış yelek üzerinde sade işlemler görülmektedir. Yine aba kahverengi kumaştan parçalı bir önlük belden takılmıştır. Önlük kenarlarında ve yelek yakasında koyu renkli bordür kullanılmıştır.

Belde beyaz dokuma kumaştan yapılmış uç kısımlarında kahve renkli bir bordür dikilerek çalışılmış bir kuşak bulunmaktadır.

İç donu formundaki şalvarın çok dar olduğu görülmektedir. Kesimi düz olan siyah don yine sade siyah bir çorap ile kombinlenmiştir.

**2.16. KUZHEY ARNAVUTLUK 19 YY KENT KESİMİ İŞKODRA ŞEHİRİ
DOLAMA**

Resim 16:

Giysi Adı

: Kuzey Arnavutluk Shkodra

Dönemi

: 19.yy

Kültürel Kimliği

: Dolama Kent

Kaynak

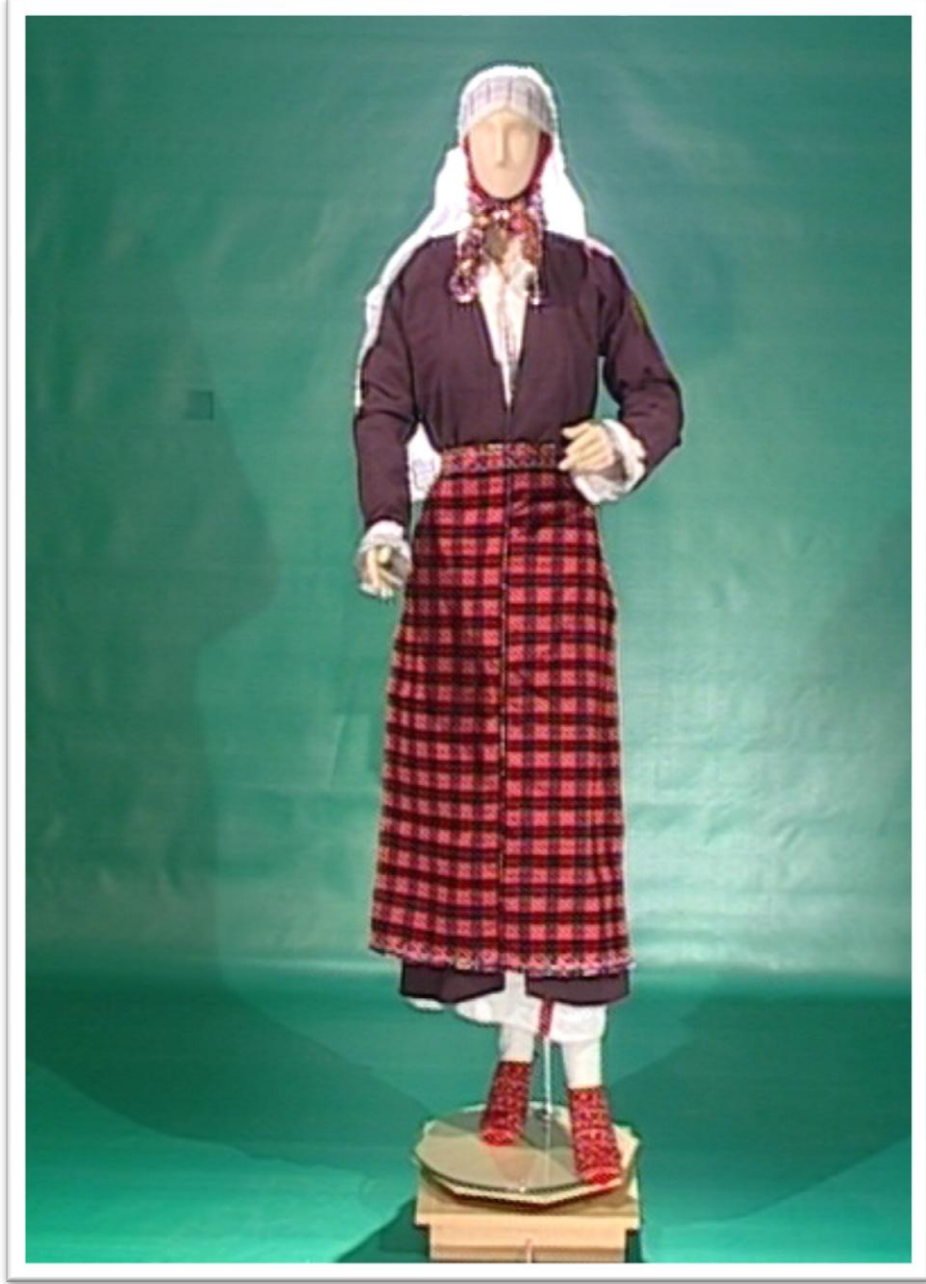
: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Kırmızı zeminli bir tülbent üzerine değişik sarı tontor ağırlıklı motiflerle işlenmiştir.Tülbentin uç kısımlarında yeşil, pembe yünden yapılmış çok minik ve sık püsküller el işçiliğiyle yapılmıştır.Sarı turalı üstü gümüş renkli kaplamalı tülbentin alından giren uçları turalı sarı ve yeşil boncuklarla tutturulmuş bir tepelik vardır.

Beyaz zeminli ketenden dikilmiş gömleğin üzerinde,yakası açık bir cm'lik hakim yaka olarak çalışılmıştır. Yaka çalışması göğüs altına kadar inmektedir. Yakamızın altından göğüs altına kadar inen açıklıkla kenarlarında yeşil yünden yapılmış yün topları vardır. Kenarlarında ve yaka çevresinde çarpı işareti vardır. Yeşil, kırmızı, mor, turuncu yün ipliklerle işlenmiştir. Kırmızı zemin renkli kadife kumaştan diz altına kadar inen uzun kollu bir cepkenlik vardır.Hakim yakayı anımsatan ve göğüs altına kadar inen bir aralık halindedir. Omuz kol evlerinde yaka çevresinde kol açıklığı yırtmacında etek ucunda altın sarısı harç çalışmaları yapılmıştır. Harçlar sarı ve siyah simli ipliklerle işlenmiştir. Kol ağzlarında da aynı renk ipliklerle yukarı doğru uzanan işlenmiş bir motif vardır. Motifleri ise birbirine tutturan koyu simli, renkli yedi düğmeyle oluşan bir görünüm mevcuttur.

Etek ucunda ise sarı biyelerle çevrilmiş ve kenarlarında su taşı görünüm veren işçiliğini belli eden bir motif vardır. Ve koyu kırmızı bir bantla çevrilmiş üstünde sarı ipliklerle baklava dilimini anımsatan dikimiyle kadife bir kemer oluşturulmuştur. Kemerin ön kısmında ise iki tane büyük gümüş ve sarı renkli yuvarlak eskitilmiş parçalar vardır. Ortada küçük versiyonu tutmaktadır. Bu parçaları küçük parçamızın üzerinde işleme ve bazı bölgelerinde kırmızı boncuk parçacıkları vardır.El dokumasından oluşturulmuş şalvarda ise borda,sarı,kırmızı ve beyaz kalın şeritlerle oluşturulmuş ve aşağıya doğru inmektedir. Şalvarın uç kısımları bir cm'lik pazen biye ile çevrilmiştir. Ve en son olarak ta krem zemin üzerinde yünden örme bilek üstünde ve parmak uçlarına renkli yünlerle hoş bir hava verilmiştir. Ayak ucu kırmızı yünden örülmüştür. Ayak üzerinde ise mor, pembe, sarı, yeşil baklava dilimini anımsatan büyük bir desen işlenmiştir.

**2.17. YUNANİSTAN İSKEÇE 19 YY SONU KIRSAL KESİM MUTOFÇOVA
KÖYÜ EVLİ BAYAN GİYİMİ**

Resim 17:

Giyisi Adı	: Yunanistan İskeçe Mustafçova Beldesi
Dönemi	: 20. yy başı
Kültürel Kimliği	: Müslüman Evli Bayan Giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başta kırmızı pullu çok renkli firkete oyası ile süslenmiş pamuklu bir baş örtüsü kullanılmış. Baş örtüsü çene altından bağlanmıştır. Ayrıca bu baş örtüsünün üzerine tekrar beyaz büyükçe bir baş örtüsü daha serbest şekilde bağlanmıştır.

Gömleğin oldukça sade bir formda olduğu görülmektedir. Dokuma kumaştan yapılmış olan gömlek diz altına kadar iniyor. Yakası yarma pat olarak çalışılmış.

Gömlek üzerine giyilen bordo renkli ferace (Balkanlarda siyah ve koyu renkleri giyilmektedir). Gömlek ile aynı boyda olan ferace önden açık, uzun kollu, işlemez oldukça sade bir formda çalışılmıştır.

Özellikle köylü kesimde sıkça görülen kareli dokuma (döşeklik dokuma kumaş) kumaştan yapılmış önlük bulunmaktadır.

Ayakta renkli çoraplar ile giysi tamamlanmıştır.

2.18. YUNANİSTAN 19 YY SONU KENT KESİMİ GÜMÜLCİNE BİNDALLI

Resim 18:

Giysi Adı	: Yunanistan Gümülcine Bindallı
Dönemi	: 19 yy sonu
Kültürel Kimliği	: Kent kesimi gelin giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başta pembe krep baş örtüsü geleneksel formda bağlanmıştır. Baş örtüsünün kenarları iğne oyası ile süslenmiştir. Büyükçe çiçek motifleri pembe ve krem tonlarında çalışılmıştır.

Adı üstünde bindallı gelin giysisi olduğu için oldukça yoğun sim sarma tekniği ile mavi renkli kadife kumaşa nakış yapılmıştır. İç elbisesi uzun kollu ve oldukça uzun çalışılmış. Süsleme motiflerinin ön ortada yoğun olduğu görülmektedir. Dairesel formda sağa ve sola doğru açılan ve etek ucunda arkaya kadar uzandığı görülmektedir.

Bindallı uzun giysinin üzerine aynı mavi kadife kumaştan ve yine aynı sim sarma tekniği ile çalışılmış tam bir kombine olan daha kısa bir giysi bulunuyor. Bu giysi türüne cepken diyemeyiz çünkü; kısa değil ama kaftan diye tabir edilebilir. Baseni kapatan ceket formundaki kaftan üzerinde de aynı yoğun işlemler mevcut.

Belde gümüş metal kemer bulunuyor.

Ayakta sade krem bir çorap mevcut.

2.19. HIRVATİSTAN ZAGREB 19 YY SONU KENT KESİMİ EVLİ BAYAN GIYIMI

Resim 19:

Giyisi Adı	: Hırvatistan Zagreb
Dönemi	: 19 yy sonu
Kültürel Kimliği	: Kent kesimi evli bayan giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında dikiş şekli oldukça farklı bir model uygulaması mevcut. Başlığından boynuna uzanacak kadar bir perde gibi dokuma kumaş vardır. Bu kumaşın arkasında da başlığında olduğu gibi model uygulamaları vardır.

Üzerinde oplece adı verilen bir gömlek bulunmaktadır. Gömleğin yakasında oldukça yoğun bir küçük pili kırmaları mevcuttur. Gömleğin yakasında kullanılan kırmızı biye, gömleğin kollarındaki kullanılan kırmızı kurdele ile aynı kumaştan çalışılmıştır. Gömleğin kumaşı dokuma sırasında kanaviçe etkisi verilerek yöresel desen özellikleri içermekte olup ketenden çalışılan gömleğin kumaşının üzerine siyah ve kırmızı kombinasyonu olarak yöresel motifler çalışılmıştır.

Bu yörenin vazgeçilmez aksesuarı krem rengi dokuma şal üzerine işlenmiş olan ipek iplikten büyükçe gül demetlerinin motif olarak kullanıldığı goblen kumaş etkisini yaratan 3 boyutlu nakış işlemesi mevcut. Nakıştan sonra çok ince bir sıra daha nakış yapılarak püskül bırakılmıştır.

Boynunda kırmızı boncuk bulunmaktadır. Dizilimi 5 küçük, 1 büyük olmak üzere 8 sıra boncuk dizilmiştir.

Belde oldukça yoğun nakışlı bir kemer mevcut.

Etekte keten dokuma kumaş üzerine oldukça yoğun gül motifleri kullanılarak nakış bulunmaktadır. Ara sıra mavi renkte ortası yaldızla küçük çiçek motiflerinin nakışı bulunmaktadır. Daha sonra bir 5-10cm ara verilerek tekrar aynı nakış yapılmıştır. Eteğin ucuna 3-4cm boyunda ince dantel dikilmiştir.

2.20. KARADAĞ 19 YY KENT KESİMİ

Resim 20:

Giyisi Adı : Karadağ

Dönemi : 19 yy

Kültürel Kimliği : Kent kesimi bayan giyimi

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Üzerinde dokuma pamuklu kumaştan bir elbise var. Elbisenin yakası düğmeyle kapanmakta olup yakada bordo renkte bir iplikten çima yapılmıştır. Ön ortada yakadan başlayıp göğsün biraz altına gelecek kadar renkli, küçük boncuklarla birbirine tutturularak kapatılmış bir yırtmaç bulunmaktadır. Bu yırtmacın kenarları mor, pembe, mavi, turuncu renkte nakışlar mevcut. Altında dokuma satenden yapılmış şalvar bulunuyor. Şalvarın ağı ayak bilekleriyle aynı hizadadır. Kemer, bordo dokuma kumaş üzerine krem renkte kalınlı inceli hem enine hem boyuna şeritler bulunmaktadır. Elbisenin kollarında turuncu, mavi, pembe, mor, sarı renklerinde kol ortasından yapılmak üzere omuzdan başlayarak kol ucunda 5cm kalana kadar nakış yapılmıştır. Kol ucu çevresinde ise yine aynı renklerde baklava dilimi şeklinde nakışlar mevcut. Kol ucu kenarlarında ise küçük, renkli danteller ile birlikte boncuklar dikilmiştir. Elbisenin üstünde kısa kollu kırmızı kadife kumaştan yelek bulunuyor. Yeleğin kenarları ve kol uçları yıldızlarla biye yapılmıştır. Yeleğin önünde ve kol uçlarının tam ortasında ilk sırada küçük yaprak işlemleri bulunuyor. Sonrada büyük bir yaprak işlemesi mevcut.

Kısa kollu yeleğin üzerinde de dizlere kadar uzanan açık yeşil renkte polara benzer kumaştan askılı bir yelek bulunmaktadır. Bu yeleğin etek ucunda 10cm'den başlayıp omuzda biten iki tarafta da bu şekilde olmak üzere kırmızı kadife kumaştan kenarları çevrilmiştir. Yeleğin yakasına da kırmızı kadife kumaştan ek yapılmış, üzerine koyu renkte yıldızlarla işleme yapılmıştır. Yeleğin ön kenarları yıldız renkte şeritlerle geçilmiştir. Yelekte omuzdan başlayıp öne doğru 20-25cm kadar yıldızlarla kalınca işleme mevcut. Bunun hemen kenarında koyu yıldızlarla çiçek desenleri işlenmiştir. Yeleğin etek ucunun iki köşesinde de koyu yıldızla büyükçe yaprak deseni işlenmiştir. Yeleğin ön kısmında da koyu yıldızlarla yapılmış 20-25cm kadar mesafede ucu kırmızı toplar mevcut olup iki tarafta da 11 adet bulunmaktadır. Şapkası siyah dokuma kumaştan yapılmıştır. Şapkasında başının üzerinde kırmızı kadife kumaşla kaplanmış. Bu kadife kumaş üzerine parlak yıldızla işlenmiş iki sıra nakış mevcut. Başının üzerinin tam ortasında ise yıldızla çiçek işlemesi mevcuttur. Ayaklarında ise opanci adı verilen bir çarık bulunmaktadır. Bu çarık önü delikli olmak üzere hasırdan yapılmıştır

2.21. SIRBİSTAN 19 YY VE 20 YY KIRSAL KESİM EVLİ BAYAN GİYİMİ

Resim 21:

Giyisi Adı	: Sırbistan
Dönemi	: 19 ve 20 yy
Kültürel Kimliği	: Kırsal kesim evli bayan giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Baş örtüsü çene altından hafifçe kapatılarak sarılmıştır. Baş örtüsünün pamuklu kumaştan ve oldukça koyu renklerde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Boncuk oyaları ve paralarla süslenmiş.

Gömlek pamuklu beyaz kumaştan diz altına kadar uzun çalışılmıştır. Gömlek takma kollu olarak çalışılmış, kol boyu bileğin hemen üzerinde bitmekte, kol ağzında kanaviçe ile süsleme yapılmış, gül motifleri seçilmiş kol ağzında kanaviçe bitiminde boncuk oyası ile tamamlanmıştır. Gömleğin yaka çevresinde de yine sade bir kanaviçe işleme görülmektedir. Etek ucunda yine tek sıra boncuk oyası ile gömlek tamamlanmış.

Yelek siyah renkte kadife kumaş üzerine çalışılmış form olarak Balkan yeleklerinin çoğunda olduğu gibi oldukça dar kesimlidir. Yelek üzerindeki işleme altın sarısı kordonlarla lase tekniği kullanılarak çalışılmıştır.

Bel hattında geniş korsaj görevi gören çizgili dokuma bir kuşak dikkat çekmektedir.

Etek üzerinde ayrıca önlük görevi gören yine dokuma kumaştan yapılmış bir giysi parçası bulunmaktadır. Krinkıl etkisi verilmiş dokuma kumaş, el dikiş tekniği ile büzgülü formda çalışılmıştır.

Altta, oldukça dar kesimli (erkeklerde potur diye adlandırılan formda), siyah dokuma bir giysi mevcuttur. Ayakta ise el örgüsü yün çorap üzerine giyilmiş mes tarzında plastik pabuç bulunmaktadır.

**2.22. KOSOVA PRİZEN 19 YY SONU KENT KESİMİ HAS BÖLGESİ
JONEY KÖYÜ ARNAVUT EVLİ BAYAN GİYİMİ**

Resim 22:

Giyisi Adı

: Kosova Prizen

Dönemi

: 19 yy sonu

Kültürel Kimliği

: Kent kesimi Has Bölgesi Joney Köyü Arnavut evli bayan giyimi

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başta siyah zemin üzerine kanaviçe işlenmiş fes tarzında bir başlık bulunmaktadır. Fesin üzerine arkaya doğru sarkan sade bir tülbent (yaşmak) ve bu tülbentin uç kısımlarında genişçe püsküllü bir dokuma monte edilmiştir.

Gömlek, dize kadar uzanan, çizgili, pamuklu dokuma kumaştan yapılmıştır. Kol dirsekte büzgülü olarak çalışılmış, kol ağzında giysi ile bağlantısı olmayan demonte el örgüsü dantel bir kolluk bulunmaktadır. Dantel kolluk özellikle Prizen Bölgesinde görülmektedir. Demonte olması da aksesuar olarak ayrı bir farklılık ve işlevsellik yaratmaktadır. Gömleğin özellikle göğüs bölgesinde genişçe bir yeri kaplayan boncuk işleme görülmektedir. İşlemede çok renkli ve cam boncuklar kullanılmıştır. Aynı cam boncuk işleme tekniği yakada da uygulanmıştır. Özellikle bu giyside dikkat çeken kol ile bedenin bileştiği yerde yine boncuk işleme tekniği kullanılarak yapılan, apolet formunda işleme yapılmıştır. Bu apolet formundaki işlemler de yine geleneksel süslemelerde farklılık göstermektedir.

Yelek, bordo kadife kumaş üzerine altın sarısı harç ve sutaşı ile süslemeler ile dantellerde kullanılarak oldukça yoğun bir süsleme yöntemi kullanılmıştır.

Etek üzerine giyilen önlük (futa) formunda yoğun gül desenlerinin hakim olduğu goblen kumaştan bir giysi parçası çalışılmıştır. Arkadaki giysi formunda üç boyutlu çıkıntılı bir form çalışılmıştır. Bu formdaki giysiler Kosova Prizen Bölgesine has bir özellik sergilemektedir. Ön bölgeye etek üzerine yağlık üzerinde, şeklinde mendil de yine boncuklarla işlenmiş oldukça yoğun bir bezeme bulunmaktadır.

Altta kırmızı dar formu bir giysi (don) bulunmaktadır. Ayakta çoraplar el örgüsü ve krem renkte kullanılmıştır. Ayağa el yapımı çarıklar giydirilmiştir.

2.23. KOSOVA AŞAĞI LÜBİNYE 20 YY BAŞI KIRSAL KESİM TORBEŞ GELİN GİYİMİ

Resim 23:

Giysi Adı

: Kosova Aşağı Lübinye

Dönemi

: 20 yy başı

Kültürel Kimliği

: Kırsal Kesim Torbeş gelin giyimi

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Torbeş gelinin başında, 4 kattan oluşan boncuk işlemleriyle süslenmiş en üstünde yeşil krep tül kumaşı kullanılmıştır. Alım bölgesinde yine boncuk işi kullanılarak bant şeklinde bir süsleme yapılmıştır.

İçinde beyaz kumaştan yapılmış uzun gömlek ya da entari dediğimiz elbise tarzı içlik kullanılmıştır. Yaka bölgesi 1cm kalınlığında hakim yaka çalışılmış yaka açıklığı göğse kadar iniyor ne yine göğse kadar pat çalışması yapılmıştır.

İç gömlek üzerine yöreye ait eşsiz bir kumaş olan atlas kumaşı kullanılarak gelinin göğüs altına kadar uzun kollu bir yelek giydirilmiştir. Yeleğin bileklerin 15cm kadar gri ipliklerle süslenmiş bir manşet açıklığı kullanılmıştır. Gri iplikler kullanılarak manşet yerlerinde,3 cm kadar da bileğinde süslenme uygulanarak yeleği daha da görsel hala getirmiştir.

Omuzdan göğüs altına kadar kolsuz bir mini ceketle daha şık bir görünüm elde edilmiştir. Ceketin yaka çevresinde karşılıklı 9 adet harç topları kullanılmış üzerine de yine harç ipliğiyle birbirinden eşsiz gümüş renginde motiflerle ceketin görselliği artmıştır. Ceketin ön açıklığı tek düğmeyle sağlanmıştır.

Entarisinin içine kırmızı kumaş üzerinde aralıklarla şerit halinde 1 cm kalınlıklarla dokuma kumaş kullanılarak içlik şeklinde geline giydirilmiştir. Bel kısmında belden göğüs altına kadar daha çok kırmızı ve yeşil renginin hakim olduğu altın sarısı ipliklerle iplikle de daha çok zenginleştirilmiş bir kuşak sarılmıştır.

Uzun iç gömleğinin üzerine belden diz kısmına kadar gri parlak iplikler kullanılarak güzelleştirilmiş dokuma kumaşlar kullanılmıştır. Bu kumaş ön arka olmak üzere birbirinden ayrı 2 parçadan oluşturulmuştur. Ön parça kenarına 15cm'lik aralıklarla 3cm'lik boylarda püsküllerle daha da güzelleştirilmiştir.

Ayağında yün ipliğinden oluşturulmuş yine yöresinin en güzel motifleriyle süslenmiş el yapımı bir patikle elbisenin güzelliğini tamamlanmıştır. Patik ayağı saran dirseğe kadar olan yandan fermuarlı olacak şekilde dikilmiştir.

2.24. KOSOVA GORA BÖLGESİ 19 YY SONU KIRSAL KESİM BROD KÖYÜ TORBEŞ GELİN GİYİMİ

Resim 24:

Giyisi Adı	: Kosova Gora Bölgesi
Dönemi	: 19 yy sonu
Kültürel Kimliği	: Kırsal Kesim Brod Köyü Torbeş gelin giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Torbeş gelinin başında alınından, omuz ve sırtta kadar giden beyaz krep tül kullanılmıştır. Bu tülün çevresinde gümüş renkli iri abartılı boru boncuklar işlenerek tülü görsel anlamda zengin bir görünüm kazandırmıştır. Alın kenarına da simli iplikler kullanılmıştır.

İçinde yörede çok yaygın olan şile bezinden yapılmış iç gömlek kullanılmıştır. Yaka çevresi yine eşsiz el işlemleriyle süslenmiştir.

Gelinin boynunda iç gömleğinin üzerine boynuna saracak şekilde 5cm kalınlığında, göğüs altına kadar 15cm genişliğinde yapılmış değişik motif ve desenlerini barındıran boncuk işlemleri yapılmıştır.

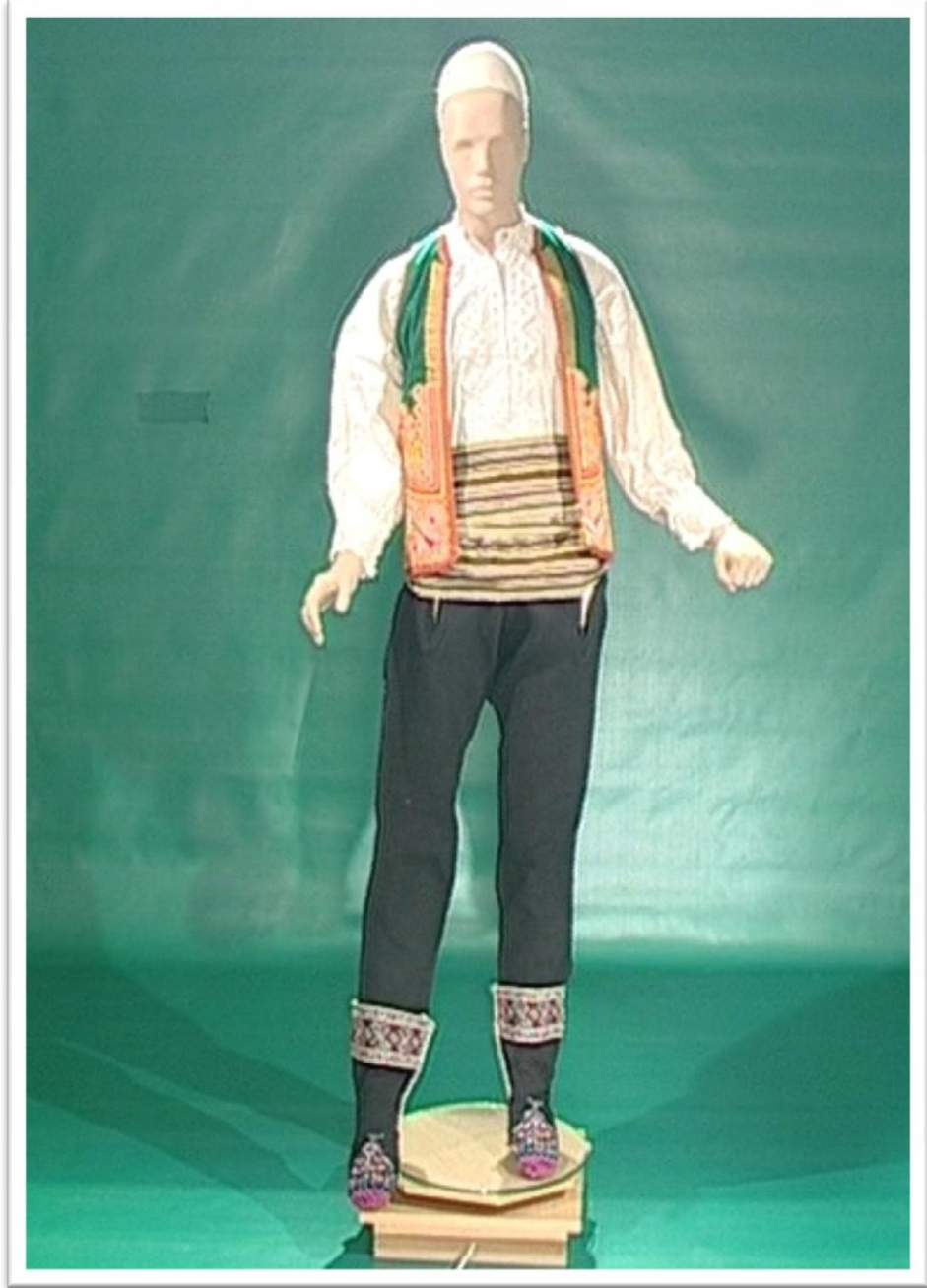
Omuzdan bel üstüne kadar uzun kollu kadife kumaştan yapılmış gri simli iplikler kullanılarak zenginleştirilmiş, bel kısmından koltuk altına kadar birbirinden değişik motifler işlenmiştir. Bu motiflerden kol uçlarından 10cm kadar ve kol üzerine de 2 adet işleme yapılmıştır. 20cm kadar manşet boyu yapılmış onu tamamlayan 2de ilik açılmıştır. Cepkenin ön açıklığını kapatmak için bir adet düğme kullanılmıştır. Cepkenin kenarlarında gri simli iplikle işlenen yuvarlak şekiller cepkene ayrı bir hava vermiştir.

Beli saran yine yöreye ait kumaşlardan alınmış gümüş ve altın sarısı rengi kullanılarak kuşak yapılmıştır. Üzerine enfes boncuk işlemleriyle şık bir kemer kullanılmıştır.

Gri renginin hakim olduğu dokuma kumaştan yapılmış el yapımı ile işlenen yöreye özgü motiflerle işlenmiş eteğin görseelliği arttırılmıştır. Belden diz altına kadar olan uçlarında parlak gümüş renkte yonca şeklinde boncuklar kullanılarak eteğe ayrı bir güzellik katmıştır.

İçinde gümüş parlak don kullanılmış yine gümüş renkli örgü çoraplarla giyside bütünlük sağlanmıştır.

2.25. KOSOVA GORA BÖLGESİ 19 yy SONU KIRSAL KESİM BOŞNAK GİYİMİ

Resim 25:

Giyisi Adı	: Kosova Gora Bölgesi
Dönemi	: 19 yy sonu
Kültürel Kimliği	: Kırsal Kesim Boşnak giyimi
Kaynak	: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Boşnak erkeklerinin başında genellikle beyaz renkli keçeden yapılmış bir fes kullanılmıştır.

Üzerinde şile bezi kullanılarak vücuda oturmayan uzun iç gömlek giydirilmiştir. Gömleğin yakası 1.5cm kalınlığında hakim yaka olarak çalışılmış üzerine de pat kullanılmıştır. Gömleğin ön açıklığı şık bir dantel işlemesi ile zenginleştirilmiştir. B u dantel işlemeyi manşetlerde de görebiliriz.

Gömlek üzerine omuzdan bele kadar 0 kollu yeşil yünlü kumaştan yapılmış bir yelek giydirilmiştir. Yelek üzerinde birbirinden güzel renkli ipliklerle motifler işlenerek görselliği arttırılmıştır.

Boşnak erkeğinin karın bölgesinden başlayarak bele doğru dokuma kumaştan yapılmış yaklaşık 20cm kalınlığındaki kuşak beli tam saracak şekilde giydirilmiştir.

Keçe kumaşından yapılan şalvar giydirilmiştir. Yanlara cep formu verilmiştir. Cep yerlerinde iç don gözükmetedir. Bacak boyunda,ağ bölgesinde ve cep yerlerinde 4lü örgül iplik şeridi kullanılmıştır.

Ayak bileğinden yukarı 25cmlik yünlü bir patik giydirilmiştir. Siyah renginin hakim olduğu patik ayak uçlarında ve bilek kısmında renkli ipliklerle yapılan motifler giyside bütünlük sağlamıştır.

2.26. KOSOVA BROD KÖYÜ 20 YY BAŞI KIRSAL KESİM TORBEŞ GELİN GİYİMİ

Resim 26:

Giyisi Adı

: Kosova Aşağı Lübinye

Dönemi

: 20 yy başı

Kültürel Kimliği

: Kırsal Kesim Torbeş gelin giyimi

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

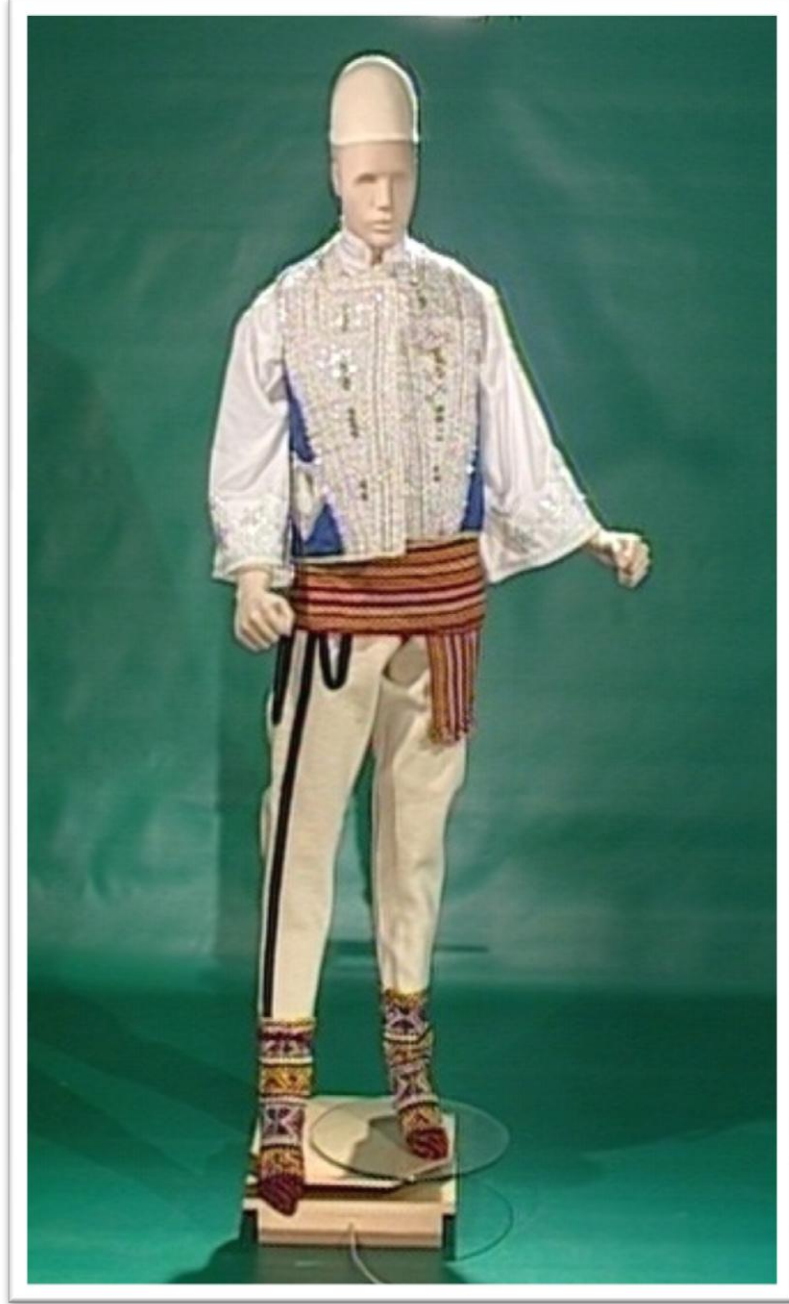
Baş kısmında alnın üstünden sırta kadar inen beyaz ve sarı renkte boncuklarla kenarları işlenmiş beyaz saten kumaştan baş örtüsü (çemberi) bulunmaktadır. Baş örtüsünün (çemberi) üzerine başın tam üstünden sırta kadar uzanan kırmızı tül tülün üzerine de renkli pullar elle işlenmiştir.

Üzerine içlik olarak gümüş renginin çoğunlukta olduğu ince tülde yapılmış kolları dirseğe kadar olan içlik kullanılmış kolların uç kısımları mor ve altın renginde işlenmiş işlemenin üzerine de pul çalışılmış içliğin üzerine yine gümüş renginin hakim olduğu göğüs hizasında kısa yelek bulunmaktadır kısa yelek üzerine beyaz yuvarlak boncuklarla dört kat birbirini dengeleyecek şekilde kısa yeleğin yaka kenarından göğse kadar bu boncuklar sarkıtılarak dikilmiş onun üzerine de boyundan boynu saracak şekilde yuvarlak küçük ince beyaz boncuklarla elle dizilerek hazırlanan kıyafetin ve yörenin adetlerini yansıtabilecek biçimde kısa yeleğin üzerine yerleştirilmiştir. Baş kısmından yeleğin kenarına doğru liderliği ve hakimiyeti temsil eden beyaz inciler belirli bir sayıda dizilmiş ve aşağıya doğru sarkıtılmış.

Yeleğin altında göğüs ve bel arasında gümüş rengi işlemeleri olan dört santimetre genişliğinde kenarları pul boncuklarla işlenmiş kemer bulunur.kemerin altında belden başlayıp ayak bileğinin üstüne kadar gümüş ve altın renginin çoğunlukta olduğu kenarlarında da pul işlemeleri bulunan üç etek bulunmaktadır eteğin diz kısmından aşağıya doğru saçaklar bulunmaktadır.

Son olarak çoraplarda beyaz üzerine gümüş rengi işlemeler çalışılarak kıyafete son verilmiştir

2. 27. KOSOVA BROD KÖYÜ 19 YY SONU KIRSAL KESİM BOŞNAK DAMAT GİYİMİ

Resim 27:

Giyisi Adı

: Kosova Brod Köyü

Dönemi

: 19 yy sonu

Kültürel Kimliği

: Kırsal Kesim Boşnak damat giyimi

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başında keçeden yapılmış düz krem renkte tepelik (fes) bulunmaktadır. Üzerindeki gömlekte hakim yaka çalışılmış yaka ve kollarında gümüş renginde sırma iple bilekten yaklaşık dört santimetre yukarı kadar çiçek desenleri elle işlenmiştir.

Gömleğin üzerindeki cepken bele kadar inen kolları omuz hizasında cepkenin ön kısmında göğüs üzerinden bele kadar inen mavi kumaş üzerine gümüş renginin hakim olduğu el işlemleri ve el işlemlerinin üzerine dörtlü gruplar halinde yeşil metal boncuklar çalışılmış.

Bel kısmında ise yaklaşık on santimetre genişliğinde uçları saçaklı kuşak bulunmaktadır. Alt kısımda keçeden yapılmış don bulunmaktadır donun her iki tarafına da cep formu verilmiş ve kalçadan ayak bileğine kadar inen siyah keçeden yapılmış tek şerit geçilmiştir.

Ayağındaki patikler bilekle diz arasında çeşitli renk yün iplerle yine el emeğiyle baklava desenleri oluşturularak elde örülmüş ve kıyafet sonlandırılmıştır.

**2.28. KUZEY ARNAVUTLUK İŞKODRA 19 YY SONU KIRSAL KESİM
ARNAVUTLUK DAMAT GIYİMİ**

Resim 28:

Giyisi Adı

: Kuzey Arnavutluk İşkodra

Dönemi

: 19 yy sonu

Kültürel Kimliği

: Kırsal Kesim Arnavutluk damat giyimi

Kaynak

: Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Başın tam üzerinde alnı açıkta bırakan düz krem renkte keçeden yapılmış tepelik (fes) bulunmaktadır. Üzerinde içlik olarak şile bezinden gömlek kullanılmış gömleğin yakası yaklaşık bir santimetre genişliğinde hâkim yaka olarak çalışılmış yakada gümüş renginde el emeğiyle işlenmiş olan ince şeritler kullanılmış yakadan aşağıya doğru yaklaşık yedi santimetre kadar pat açılmış gömlek üzerine siyah renkte bele kadar inen uzun kollu kollarında yakasında ve göğüs kenarlarında yün iplerle şerit şeklinde çalışılmış bir cepken bulunmaktadır. Cepkenin altında belde krem renkte siyah ve kahverengi üçlü şeritleri olan kuşak çalışılmış kuşağın uçlarında örgü saçaklar bulunmaktadır.

Alt kısımda don olarak keçeden yapılmış yanlarda belden dizin hemen üstüne gelecek şekilde oyuk oluşturulmuş içten içe giyilen iç donu görülmektedir oyuklara siyah keçeden elde edilen bantlarla form verilmiş donun ayak bileğinin üstünde de siyah keçeden hazırlanan değişik desenlerle desteklenmiş ve donda bütünlük sağlanmıştır.

Son olarak çoraplarda taban kısmı deriden çarık şeklinde yanlar dikişli olarak çalışılmış çarığın içine çorap olarak giyilen kahverengi zemin üzerine kırmızı yeşil beyaz renklerle elde örülen el emeği olan çoraplar kullanılmış bilekten taban kısmındaki çarığın dikişlerine doğru kırmızı kalın yün iplerle çapraz olarak şekillendirilerek kıyafet sonlandırılmıştır.

2. 29. MAKEDONYA ÜSKÜP GELİN GİYİMİ

Resim 29:

Kostüm Adı : Üsküp Gelinlik

Dönemi : 19.yy sonu

Kültürel Kimliği : Kent Kesimi

Kaynak : Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Müze Envanteri

Makedonya Üsküp kent kesimi gelin giyiminde gelinin başında ipek krem renginde kumaştan yapılmış baş örtüsü (çemberi) 3 gen şeklinde kat yapılmış boyun arkasına birleştirilmiş tekrar başın üst kısmında bağlama şekli yapılmış.

Baş örtüsünün kenarında kırmızı ipek krem yeşil tonlarında yaprak formunda iğne oyası kullanılmış. Gömlek ekoseli ipek kumaştan yapılmış şeffaf ve transparan olduğu gözlenmektedir.

Gömleğin yakası mendil yaka şeklinde kumaşın doğal bırakılmasıyla tek kat çalışılmış. Öndeki pat göğüs altına kadar iniyor.

Yaka çevresinde ve kol ağzında telden yapılmış zincir halkaları işlenmiş Gömleğin kol kısmına ise boncuk işi yapılmış. Altın sarısı renginde pul ve boncuk işlemesi bulunuyor.

Şalvarda ise ipek kumaştan dikilmiş 15 metreden dikelen şalvar beline de uçkurla bağlanıp yanda çitçitleriyle da şalvar formu verilmiş. şalvarın boyu ise ayak bileğine kadar iniyor. İçinin görünmemesi için pamuklu kumaştan iç etek dikilmiş

Gelinin üzerine giymiş olduğu kısa yelek hafif yaka formu verilerek çalışılmış yelek yuvarlak boyutu da göğüs aşağısına kadar düşüyor. İse işi uygulamasıyla bir bütün sağlanmıştır. Altın sarısı renginde pul ve boncuk işlemesi bulunuyor.

Gelinin ayağına giymiş olduğu hafif sivri burun gelen terliklerin üzerine ise sim sırma işlemesi yapılmış.

3. BÖLÜM

YELEK VE GÖMLEK ÖRNEKLERİNDE ALTERNATİF TASARIMLARDAN OLUŞTURULAN “BALKANLARDAN MEKTUP VAR ” ADLI KOLEKSİYON

3.1. TASARIM DETAYLARI

Gerek kadın gerek erkek kıyafetleri, iç gömleği, entari ve şalvardan oluşuyor. Entari üzerine hırka, ceket, cepken ve kaftan giyildiği görülmektedir. Cepken ve yelekler de parlak, canlı ve göze hoş görünen kumaşlar tercih ediliyor. Balkanlarda yeleğe yelece denilmektedir. Genellikle köylerde el dokuma tezgahlarında dokunan kumaşlardan dikilen giysiler giyilirdi. Hemen hemen her kadının merasimlerde giyilmek üzere hazır ettiği bol metrajlı şalvarı ve yeleği bulunurdu. Uzun yıllar Gelinlik olarak giyilen Beyaz İpek Şalvarlar 15 metreden dikilirdi. 18. yüzyılla birlikte ipek kumaşlar almaya başlamış şalvara Balkan giysileri tepeliği, oyalı yazması, krep yaşmağı ile başı ayrı; yeleği, cepkeni, üç eteği, önlüğü, şalvarı, kuşağı, uçkuru, peşkiri ile üstü ayrı; yemeni, çarık, potin, terlik, çorap ve patiği ile ayağı ayrı çeşitli zenginlik gösterir.

3.1.1. Tasarımlarda Kullanılan Kumaşlar

Araştırmalarım sonucunda balkan gömleklerinde pamuklu dokuma, keten dokuma, ve ipek dokuma kumaşlar kullanıldığına . 18. yüzyılla birlikte balkanlarda ipek kumaşlar alınmaya başlandığı görülmektedir. Bu gerekçeler doğrultusunda hazırladığım gömlek koleksiyonunda ipek kumaşlar, kullanmayı tercih ettim.

3.1.2. Form

Hazırladığım gömlek koleksiyonunda balkanlarda giyilen gömleklerin (entari ve göynek de denir) giysi formları incelenerek kalıpları hazırlanmıştır. Süslemelerde; Ege üniversitesi etnografya müzesinde bulunan balkan gömleklerindeki işlemler ve

motifler incelenerek ipek ve keten kumaşlardan dikilmiş gömlelerde süsleme uygulamaları yapılmıştır.

3.2. NAKIŞ VE SÜSLEME DETAYLARI

3.2.1. Kasnak Nakışı

Ahşaptan yapılan kare yada dikdörtgen kasnak üzerine cam organze kumaş raptiyeler ile iyice gerdirilerek monte edilir. İşlenecek motif ters olarak karbon kağıdı ile çizilir. Kasnak nakışında kullanılan özel bir tığ ile işleme yapılır. İpliğe dizilmiş boncuklar kasnağın altından el ile verilerek tığ ise kasnağın üstünden batırılıp çıkarılarak işlenir. Nakış bitince motif kasnağın altında görünür. Kasnak nakışı genellikle gelinlik ve abiye giysilerin süslemesinde kullanılır. (Bkz. Ek.4)

3.2.2. İğne Oyası

Genellikle baş örtülerinin kenarlarında kullanılan süsleme türüdür. İpek ipliklerle yapılanı makbuldür. Geçmiş tarihlerde yapılan iğne oyalarının içine örme işlemi sırasında at kuyruğu kılı kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışma ile iğne oyasını günlük giysilerde kullanımını arttırmak hedeflenmiştir.

3.2.3. Kanaviçe İşleme

Kanaviçe bezi üzerine renkli kanaviçe ipleri kullanılarak çarpı işleme tekniği ile yapılan işleme türüdür. Genellikle yatak çarşafı üzerine işlenir. Ancak balkan gömleklerinin çoğunda kanaviçe işleme tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

3.2.4. Tel Sarma

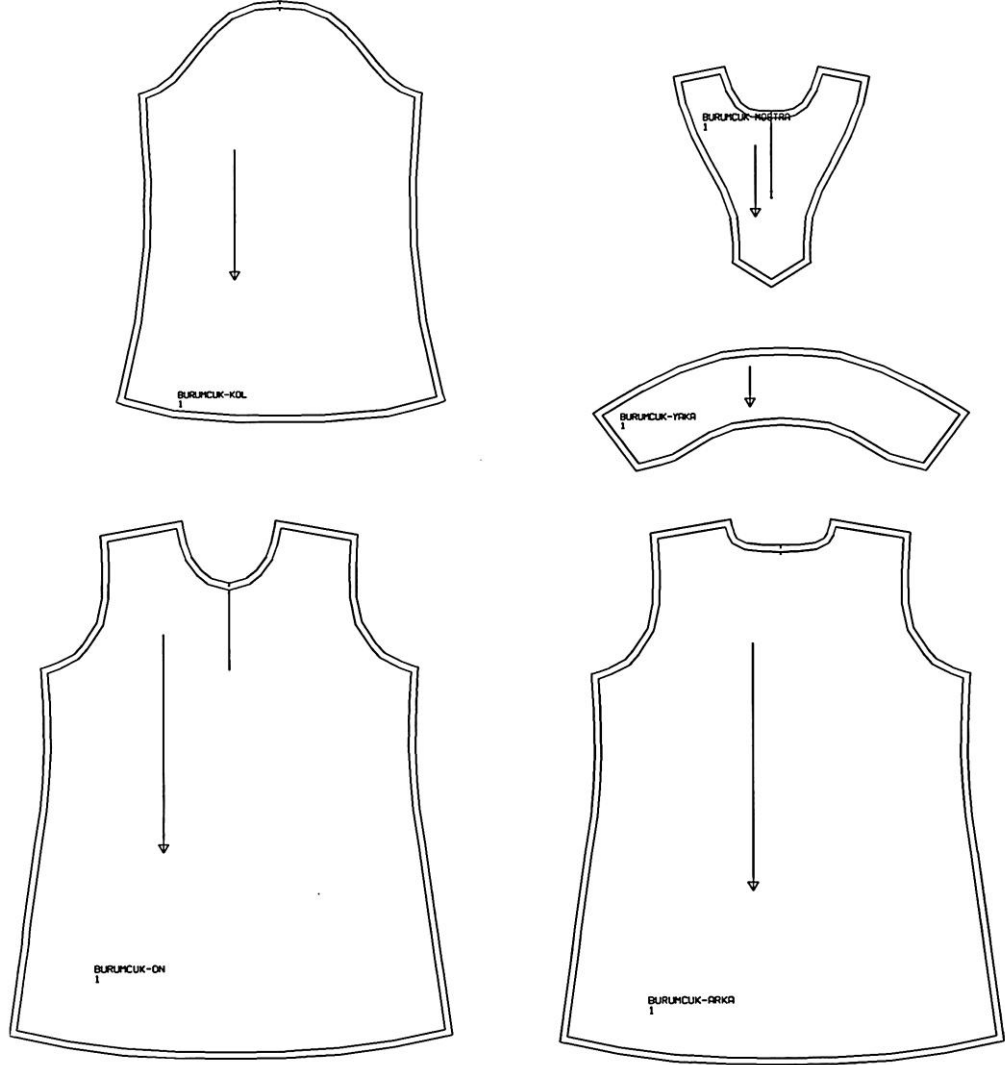
Kumaş üzerine özel iğne ile iplik yerine tel kullanılarak yapılan geleneksel süsleme çeşididir. Koleksiyonda yeleklerde kullanılmıştır.

3.3. GÖMLEK TASARIMLARI

3.3.1. Gömlek Tasarımı 1

Tasarımın Adı : Gelin gömleği
Kumaşı : % 100 ipek krinkıl
İşleme Türü : İğne oyası
Kullanılan Malzeme : İpek iplik

Gömlek Kalıbı 1

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı gömlek kalıbı

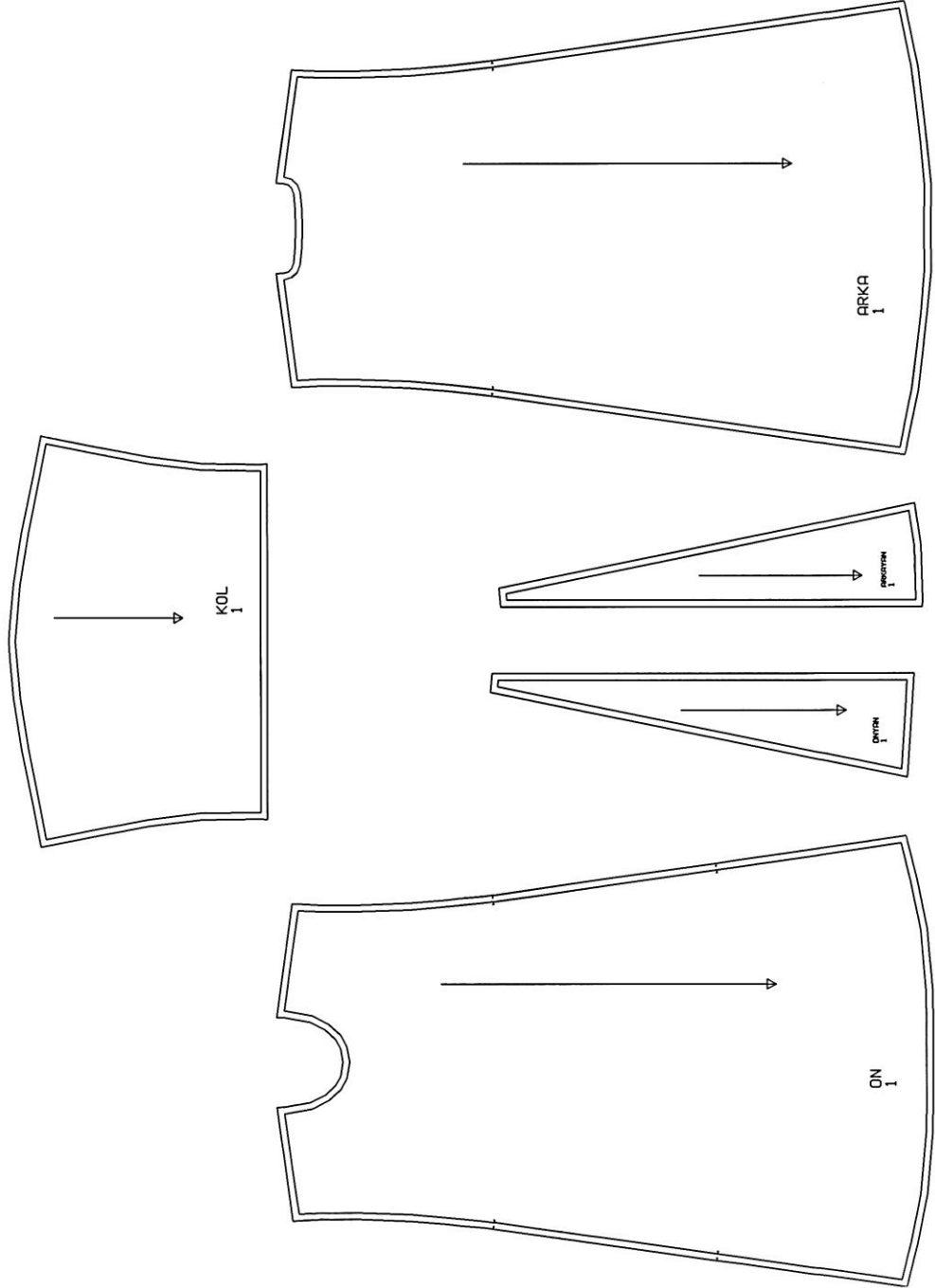

Uygulama 1

3.3.2. Gömlek Tasarımı 2

- Tasarımın Adı** : Uzun gğnek
Kumaşı : %100 Pamuk keten
İşleme Türü : Kanaviçe işleme
Kullanılan Malzeme : Kanaviçe iplikleri, kanaviçe bezi

Gömlek Kalıbı 2

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı gömlek kalıbı

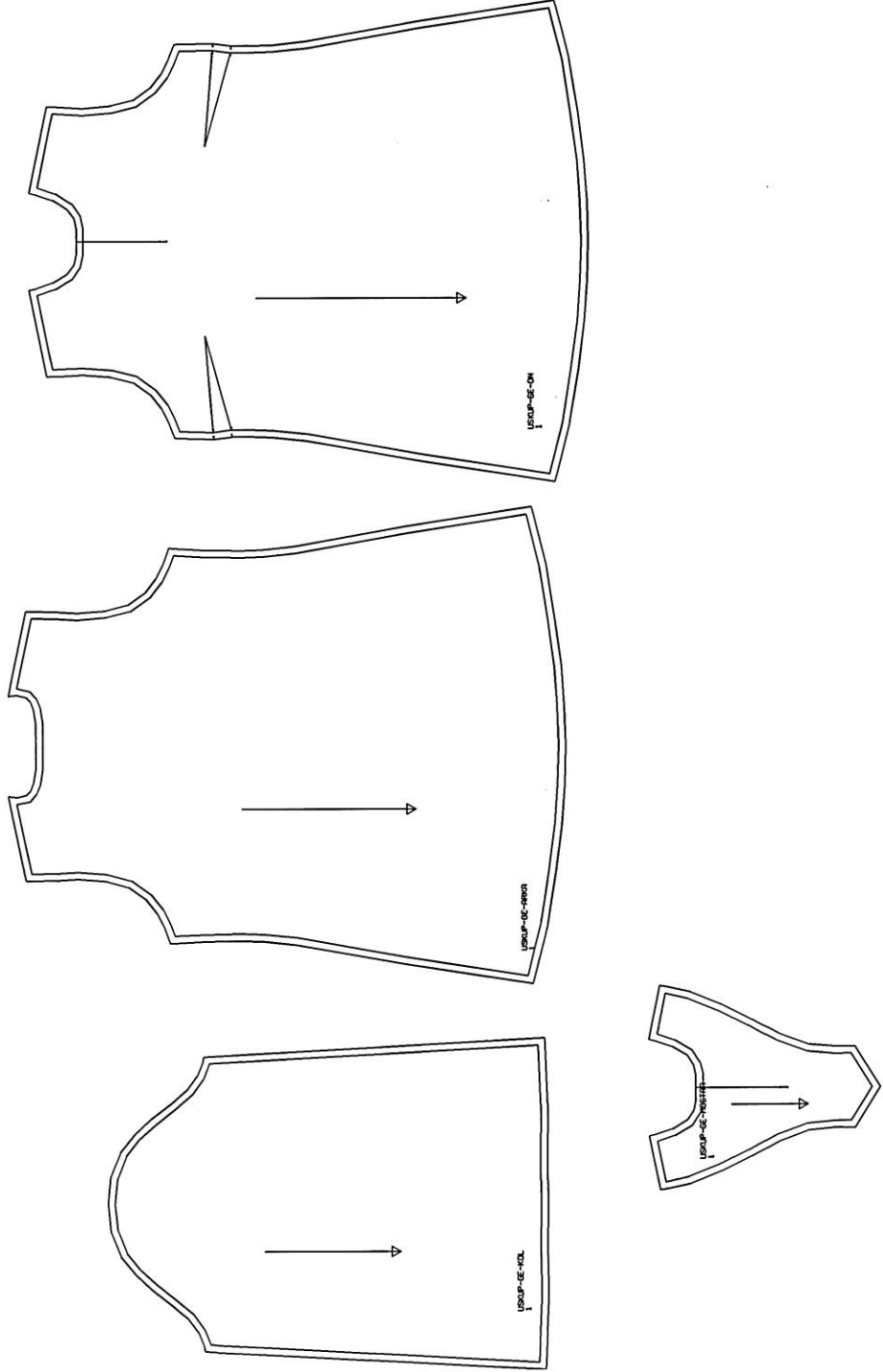

Uygulama 2

3.3.3. Gömlek Tasarımı 3

- Tasarımın Adı** : iek bahçesi
Kumaşı : %50 keten (atki ipliği) %50 ipek (zg ipliği)
Nakiş Türü : Kanaviçe ve kanaviçe sarma
Kullanılan Malzeme : Renkli ipek iplikler

Gömlek Kalıbı 3

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikış paylı gömlek kalıbı

Uygulama 3

3.3.4. Gömlek Tasarımı 4

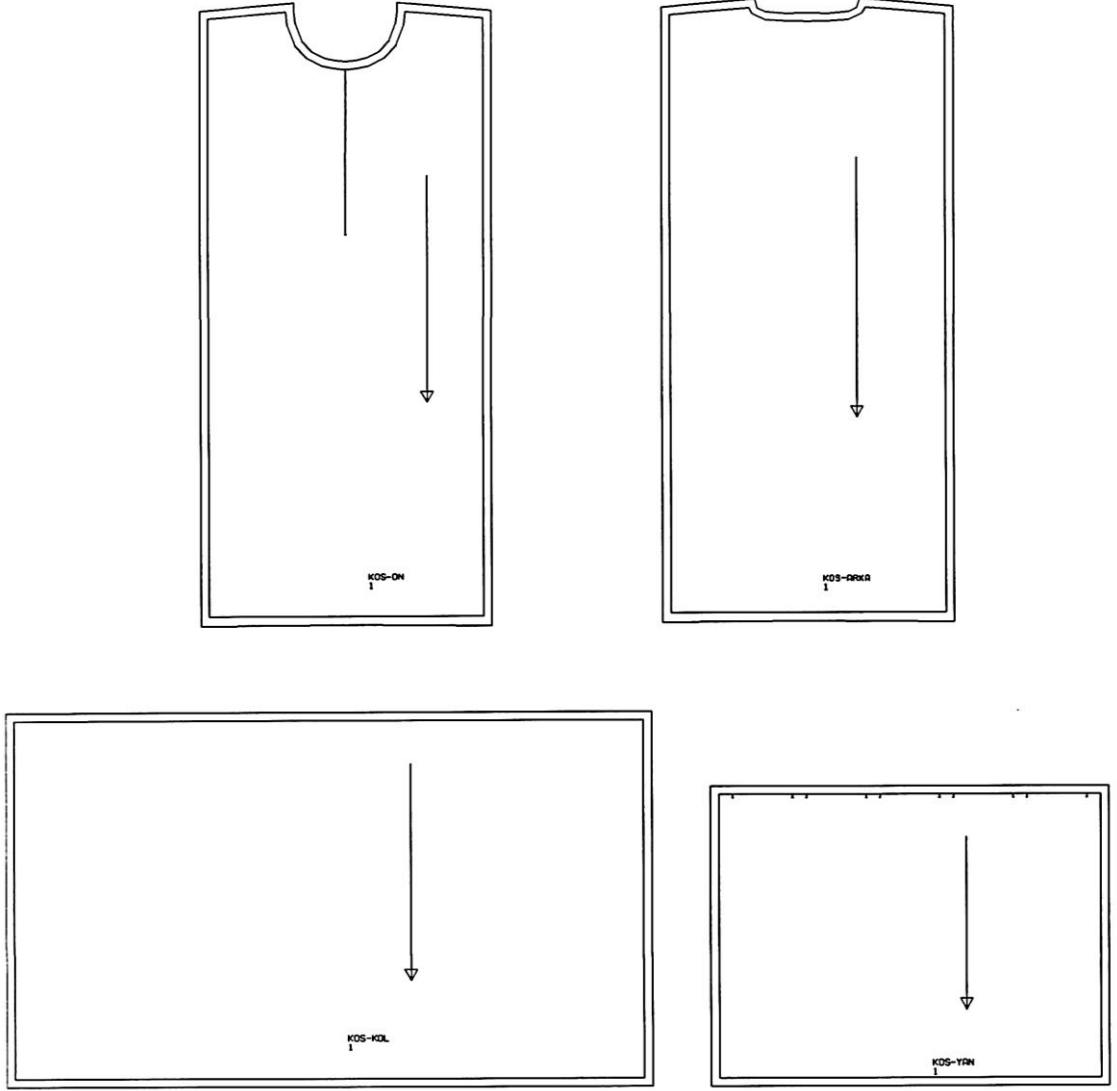

Tasarımın Adı : Süslü Entari

Kumaşı : %100 Pamuk keten

Nakış Türü : Kasnak nakışı

Kullanılan Malzeme : Renkli cam boncuklar, cam organze, kasnak ve tiğ

Gömlük Kalıbı 4

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı gömlek kalıbı

Uygulama 4

3.3.5. Gömlek Tasarımı 5

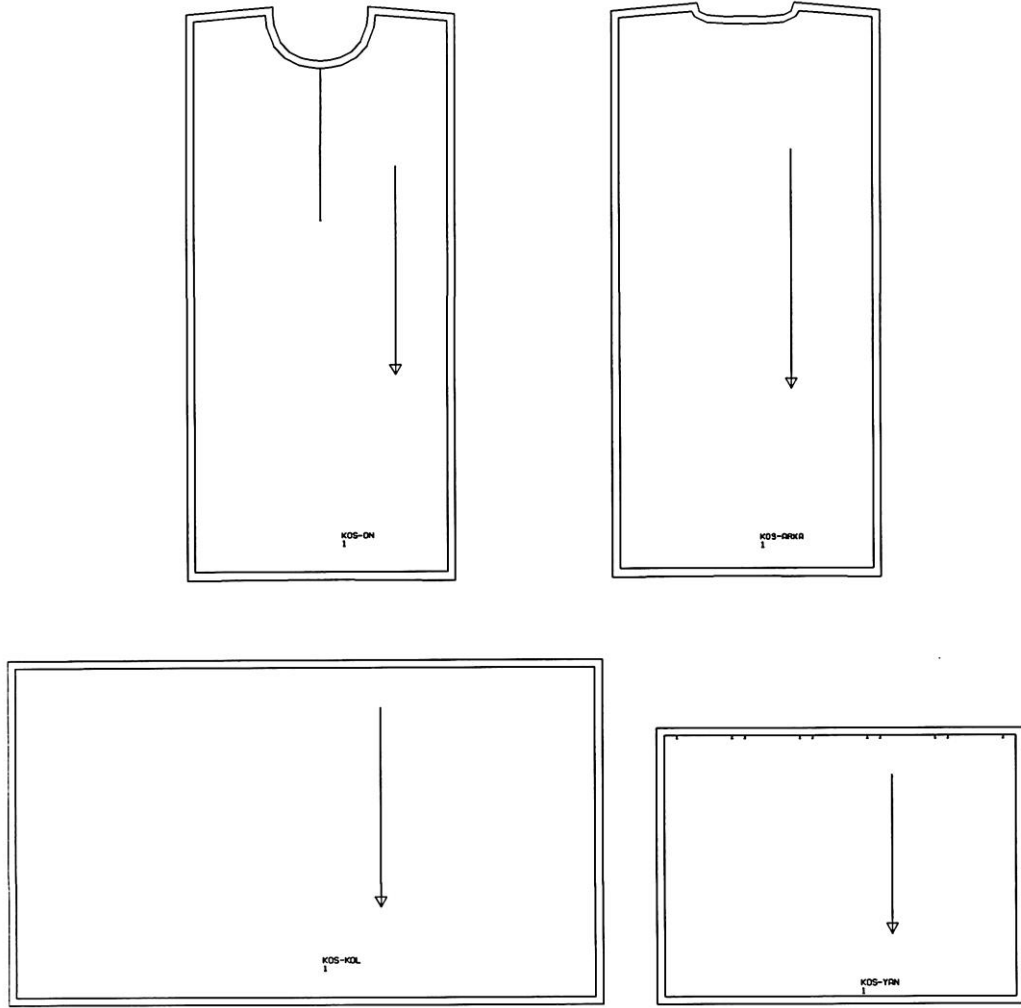

Tasarımın Adı : İşlevsel entari

Kumaşı : % İpek

Süsleme Türü : Dantel dikilerek çit çitli parçalar oluşturulmuştur.

Kullanılan Malzeme : Dantel şeritler

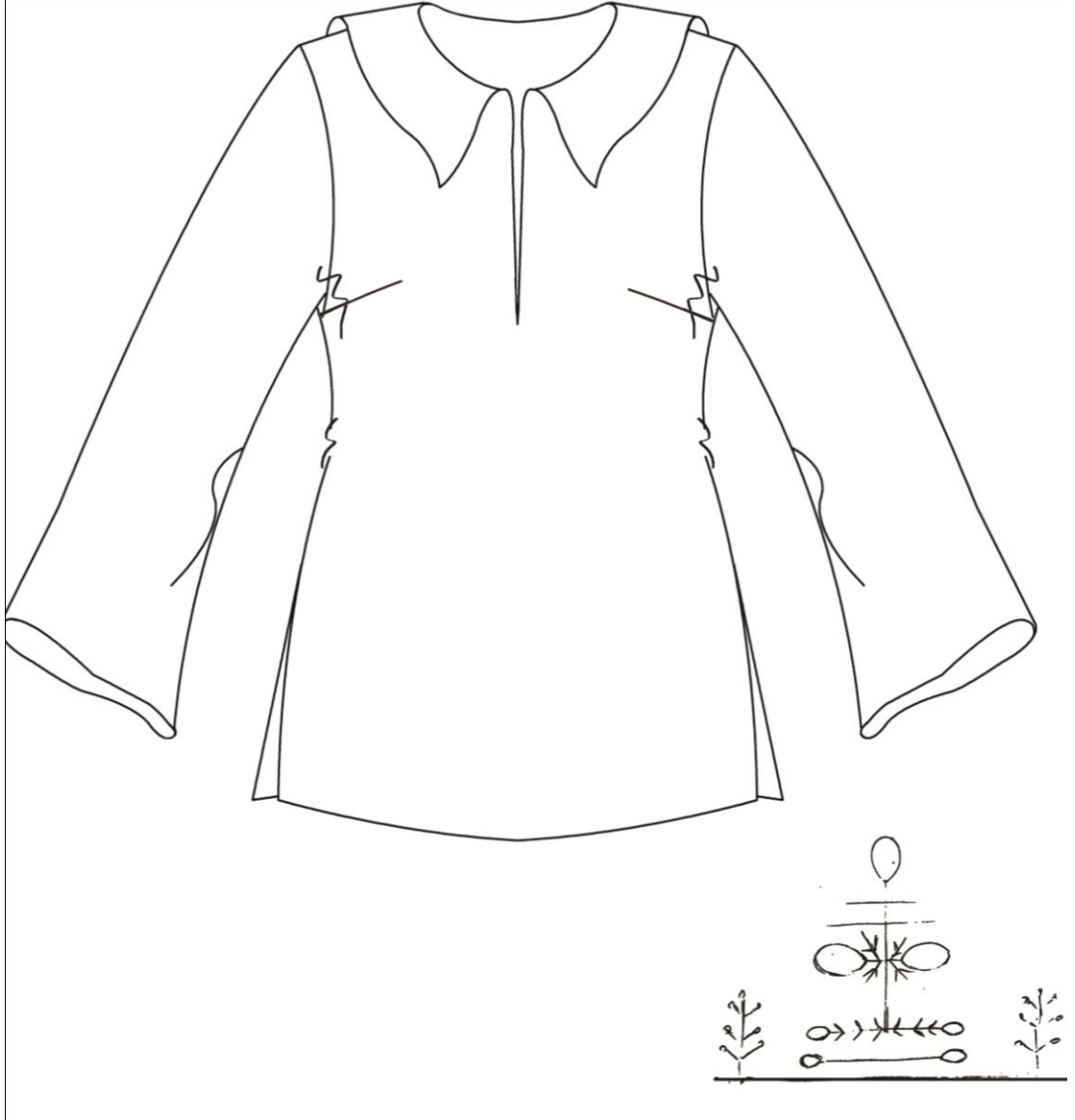
Gömlek Kalıbı 5

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı gömlek kalıbı

Uygulama 5

3.3.6. Gömlek Tasarımı 6

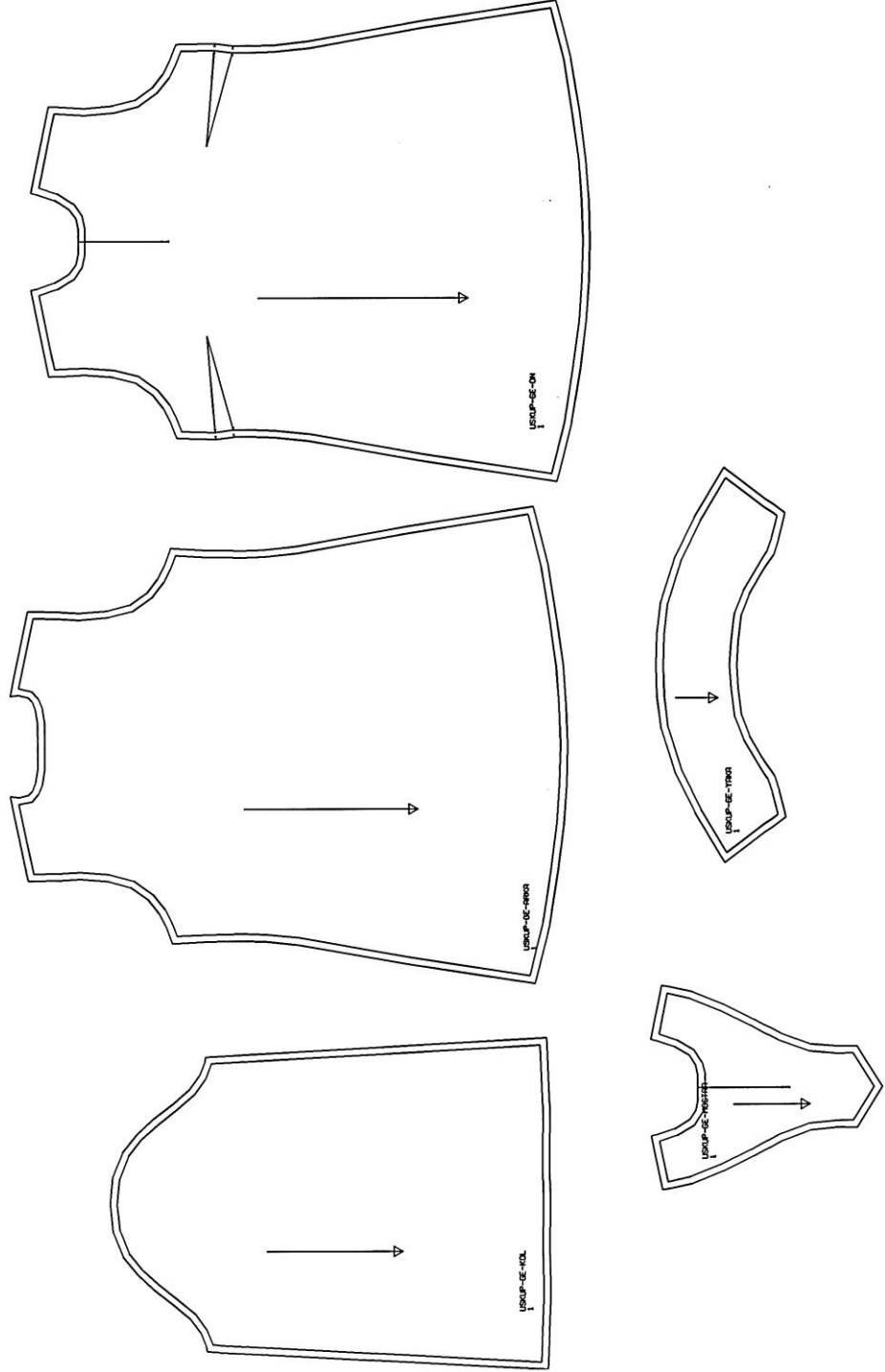

Tasarımın Adı : Üsküp gelin

Kumaşı : %97 İpek %3 floş

Nakış Türü : Kasknak nakışı

Kullanılan Malzeme : İnci buncuklar, sim ip, cam organze, kasknak ve tiğ

Gömlek Kalıbı 6

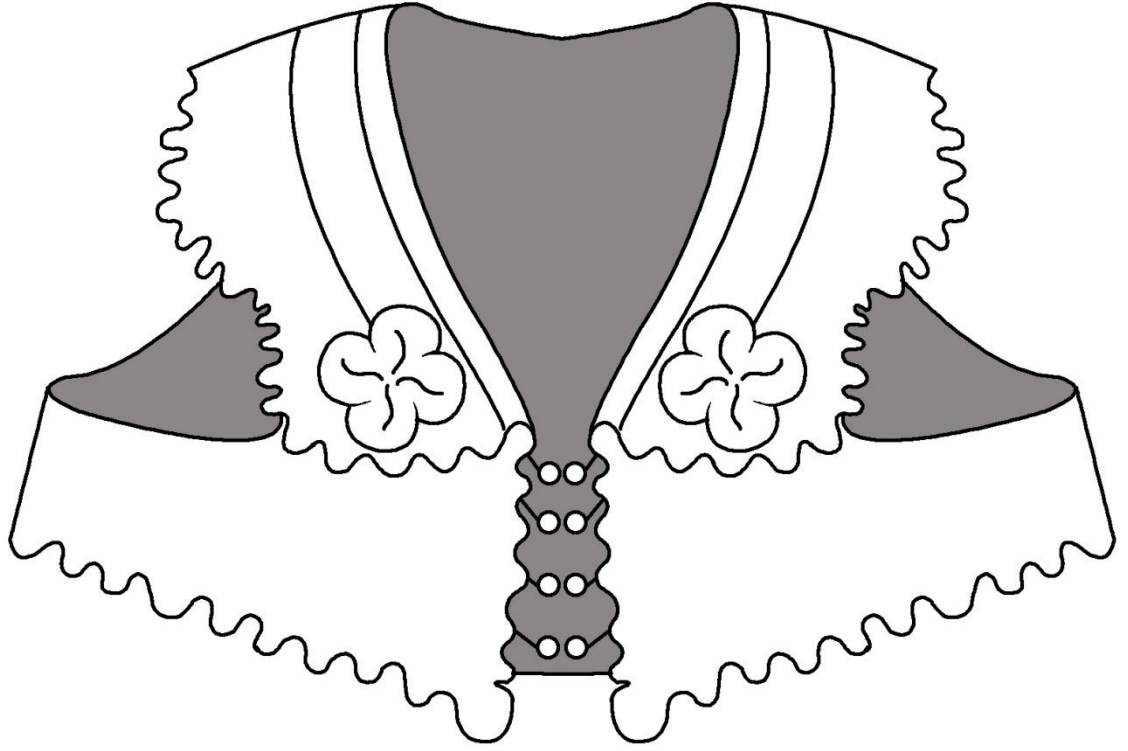
Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı gömlek kalıbı

Uygulama 6

3.4. YELEK TASARIMLARI

3.4.1. Yelek Tasarımı 1

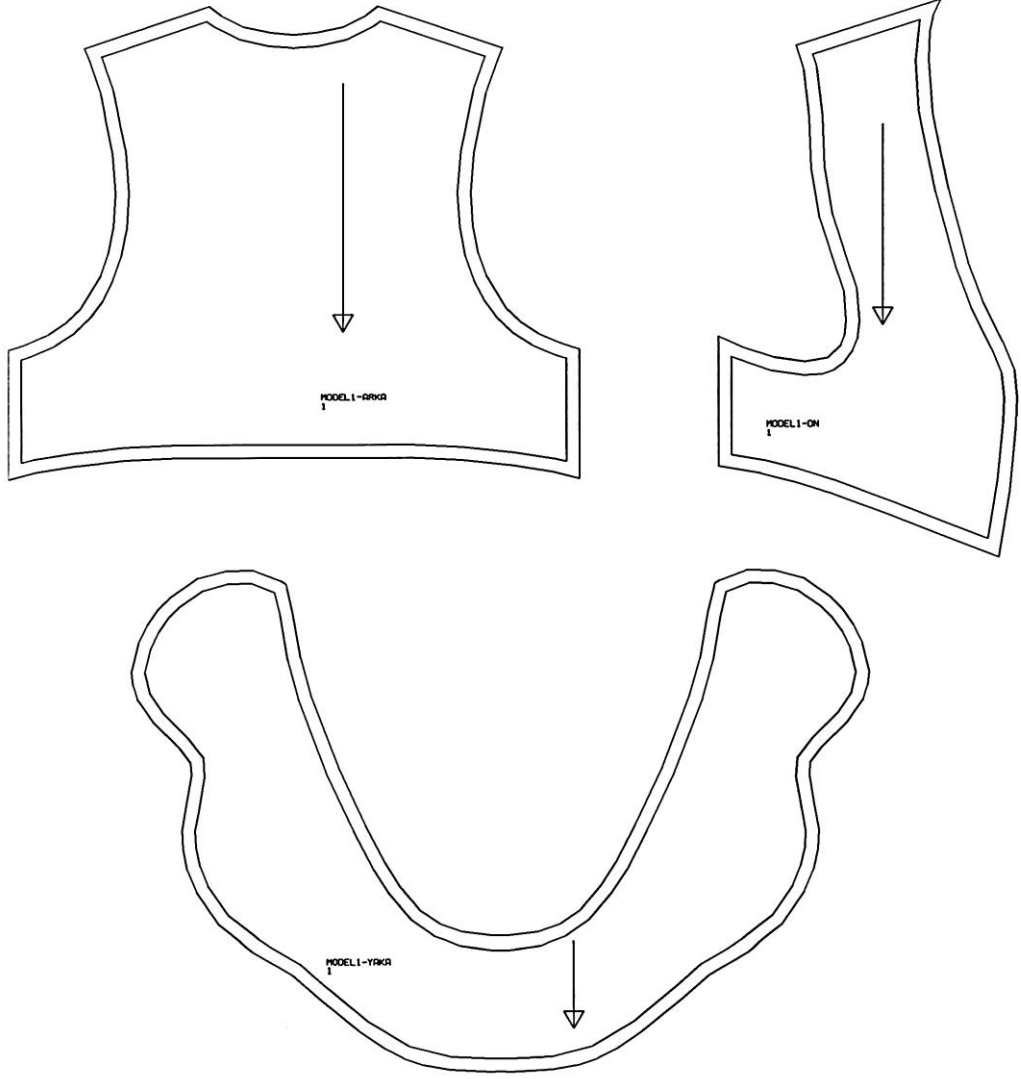

Tasarımın Adı : Yelek 1

Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)

Nakış Türü : Tel sarma

Kullanılan Malzeme : Nakış teli

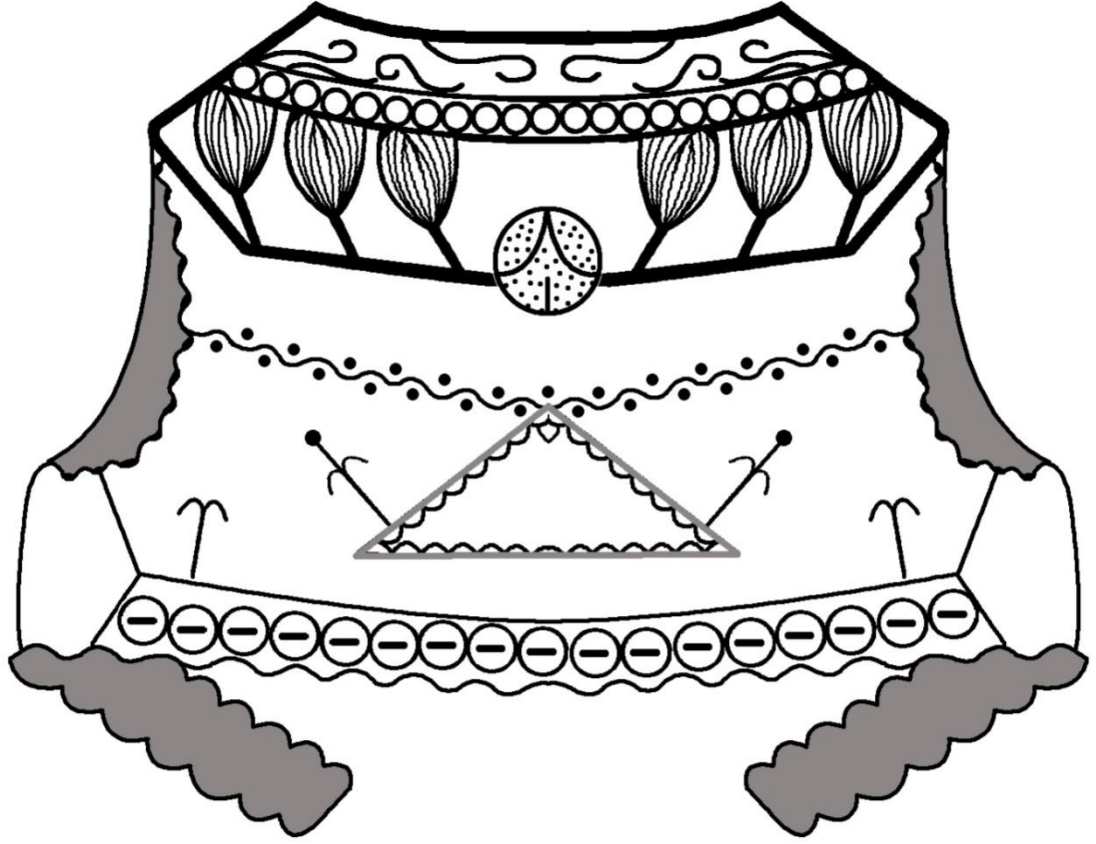
Yelek Kalıbı 1

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

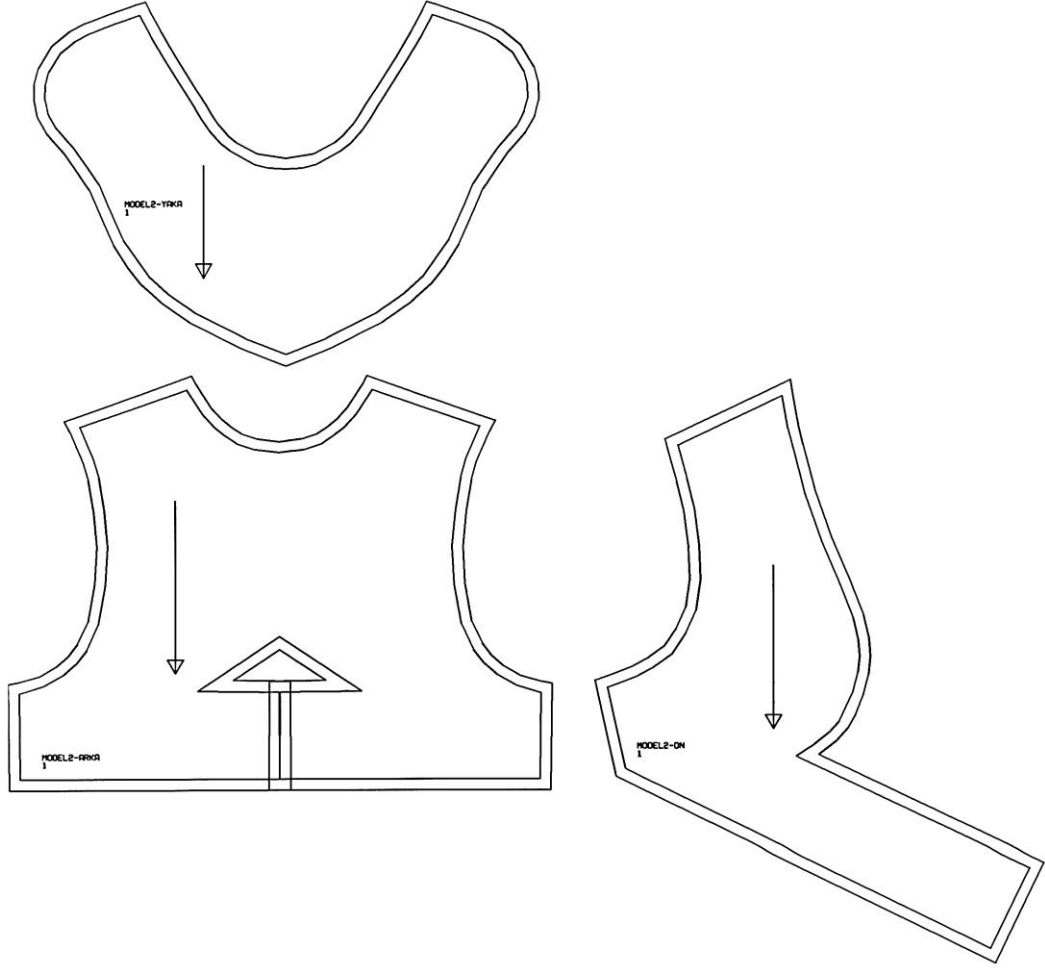

Uygulama 7

3.4.2. Yelek Tasarımı 2

- Tasarımın Adı** : Yelek 2
Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)
Nakış Türü : Tel sarma
Kullanılan Malzeme : Nakış teli

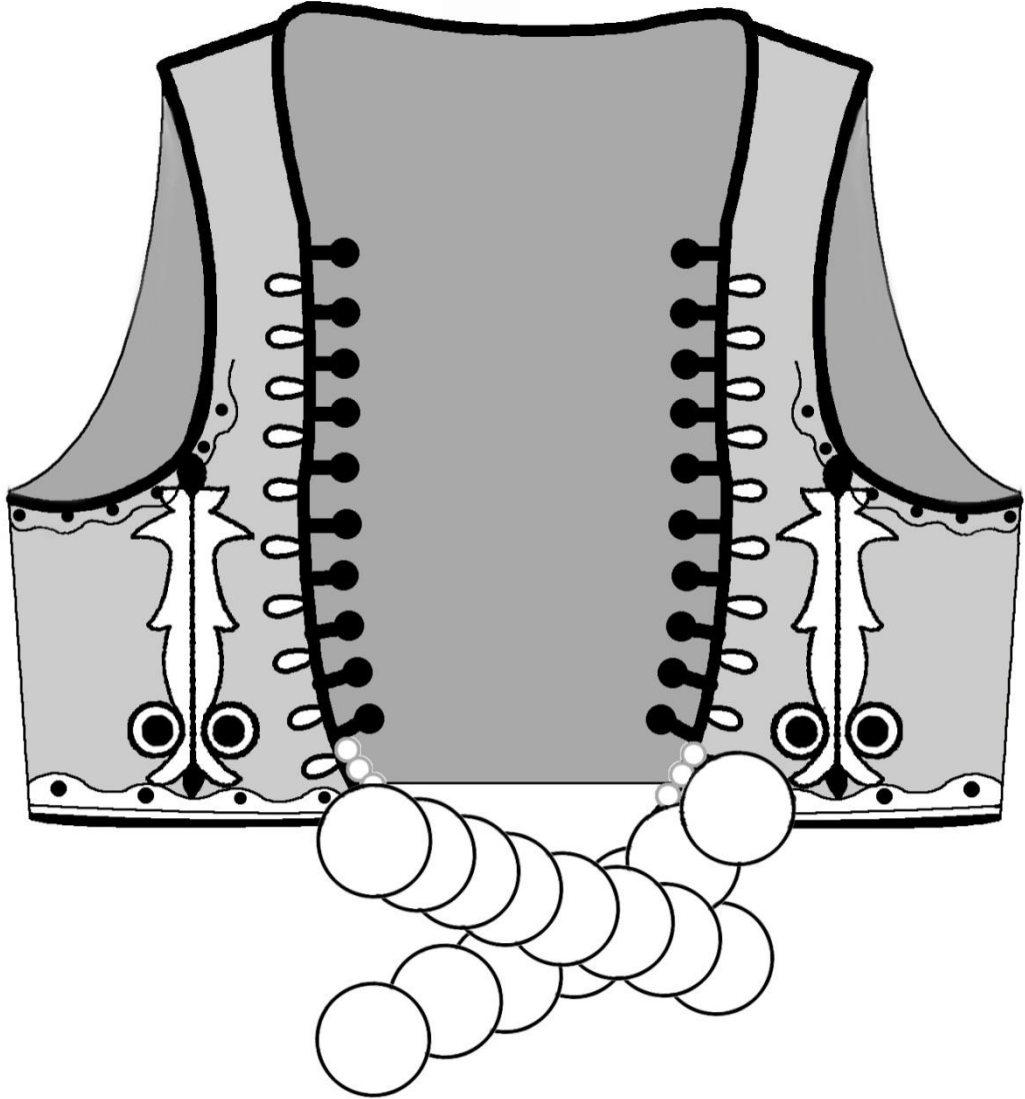
Yelek Kalıbı 2

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

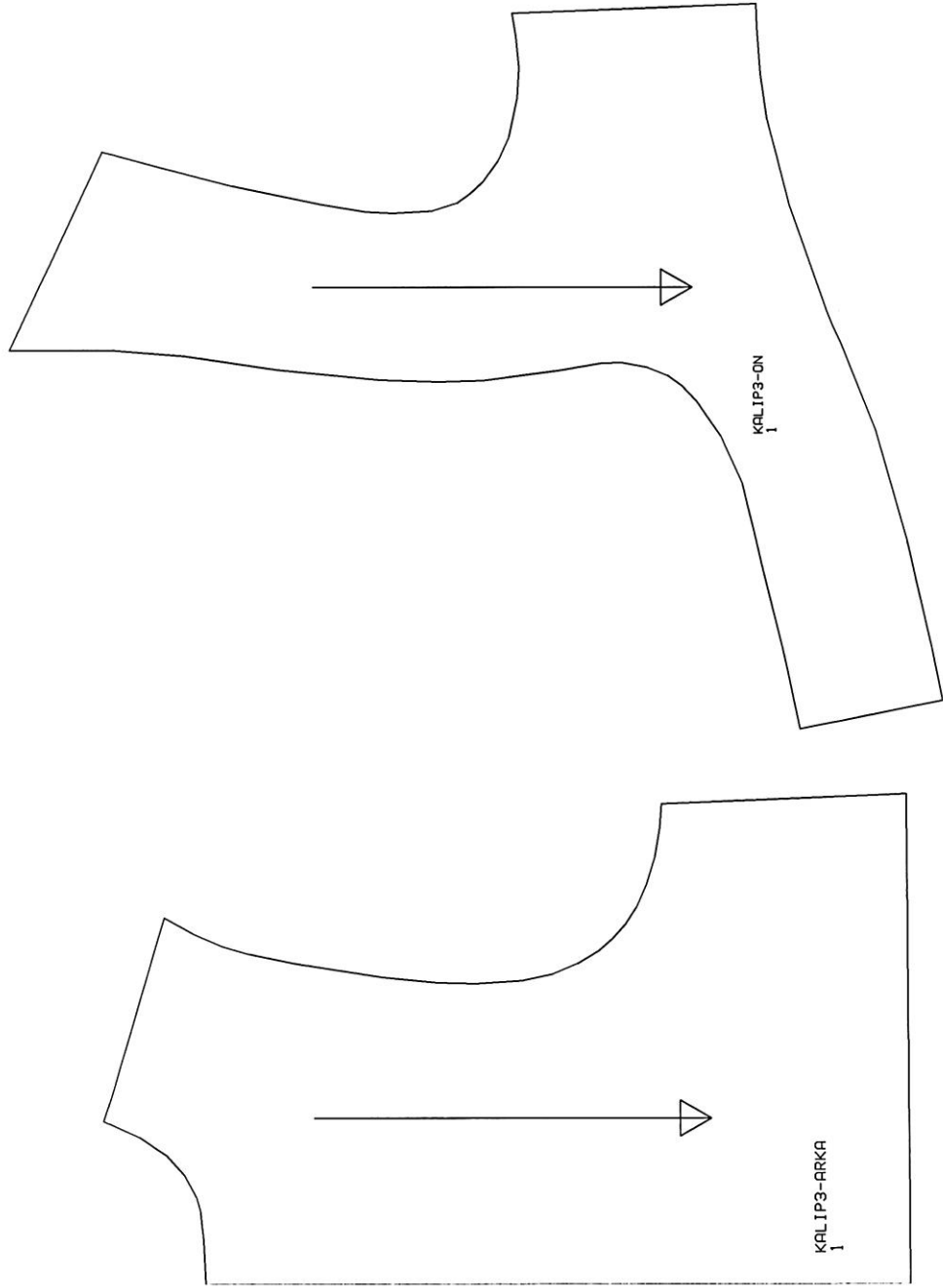

Uygulama 8

3.4.3. Yelek Tasarımı 3

- Tasarımın Adı** : Yelek 3
Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)
Nakış Türü : Tel sarma
Kullanılan Malzeme : Nakış Teli

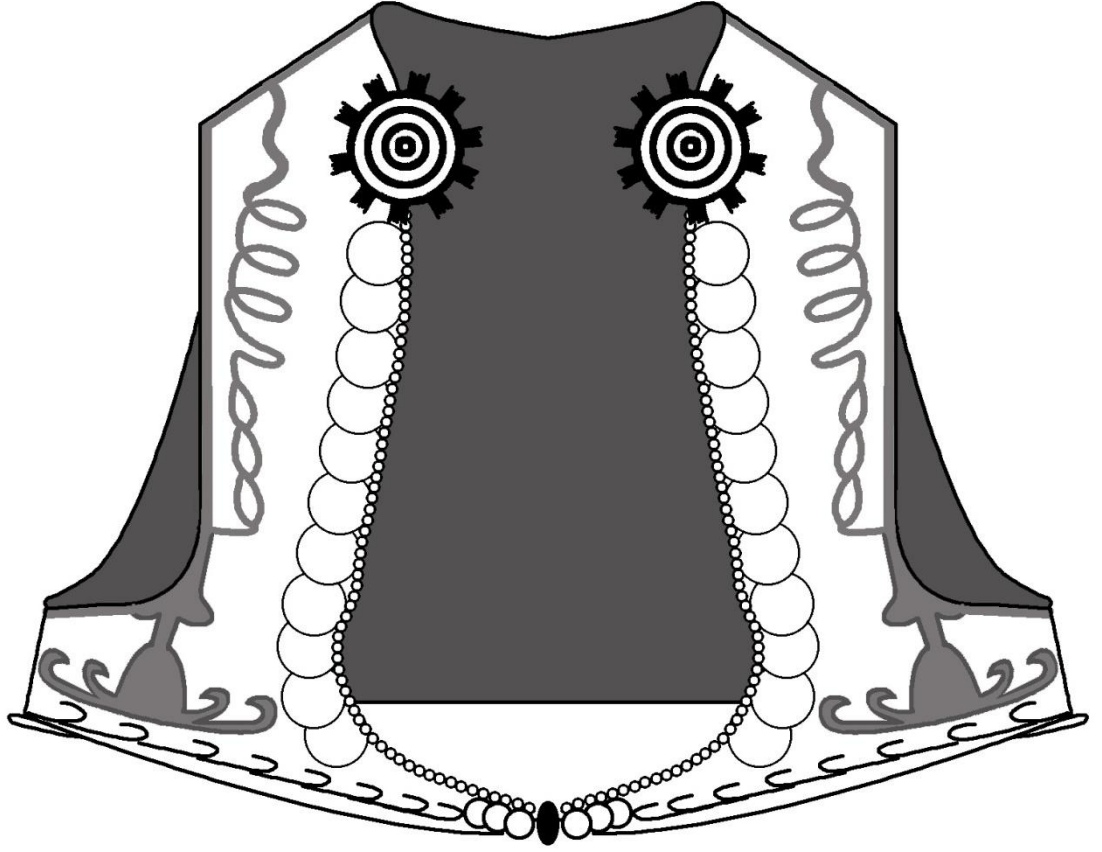
Yelek Kalıbı 3

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

Uygulama 9

3.4.4. Yelek Tasarımı 4

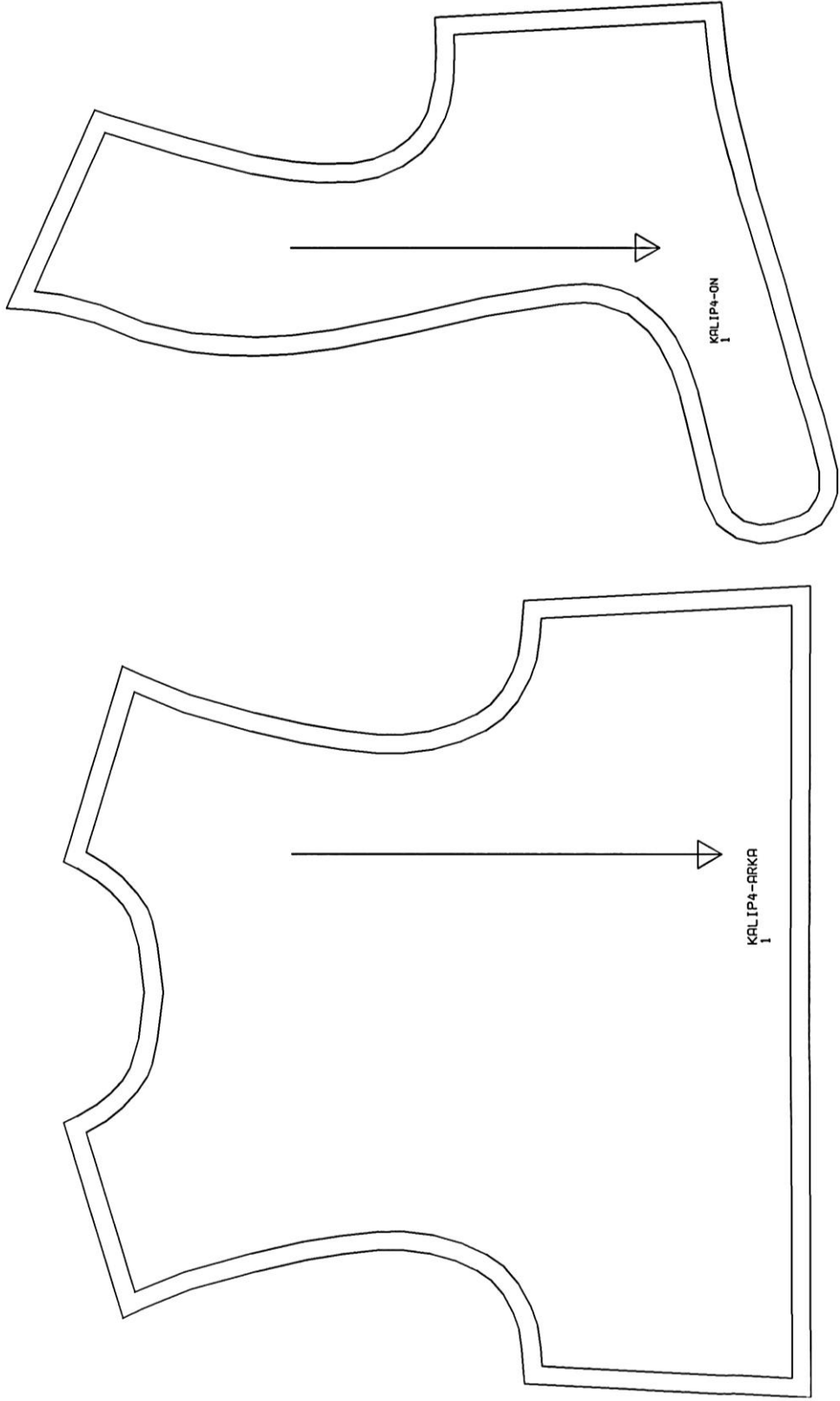

Tasarımın Adı : Yelek 4

Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)

Nakış Türü : Tel sarma

Kullanılan Malzeme : Nakış teli

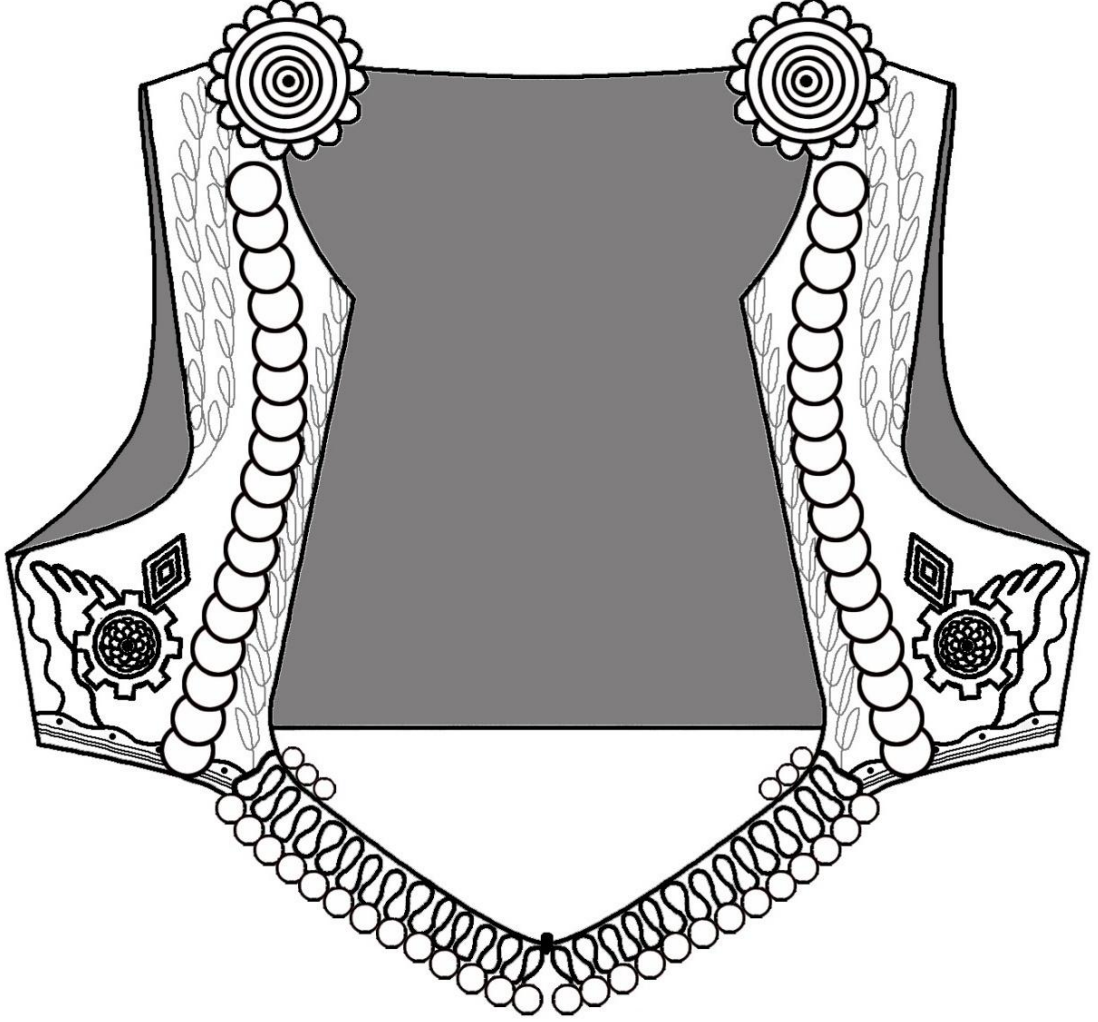
Yelek Kalıbı 4

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

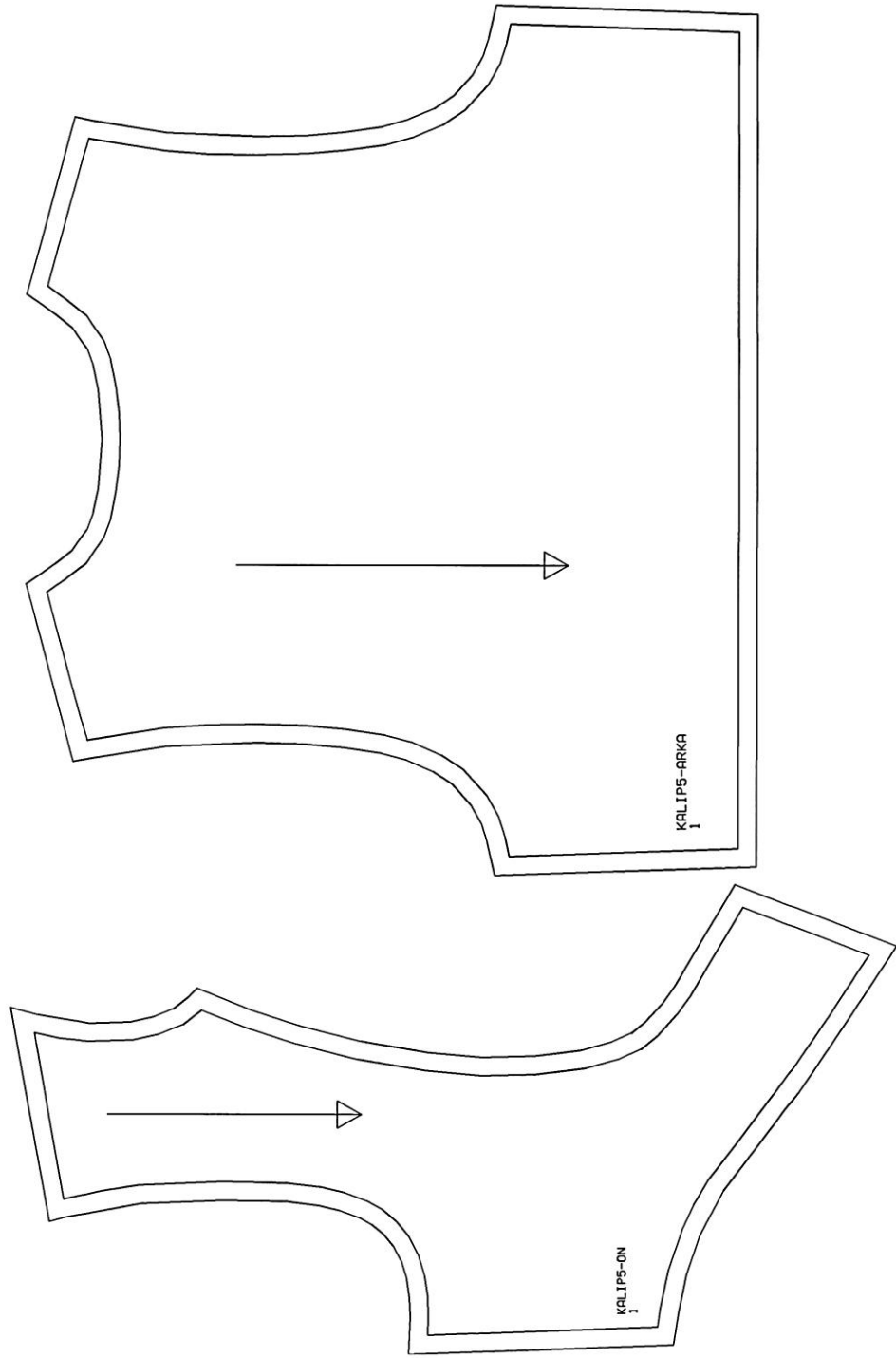

Uygulama 10

3.4.5. Yelek Tasarımı 5

- Tasarımın Adı** : Yelek 5
Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)
Nakış Türü : Tel sarma
Kullanılan Malzeme : Nakış teli

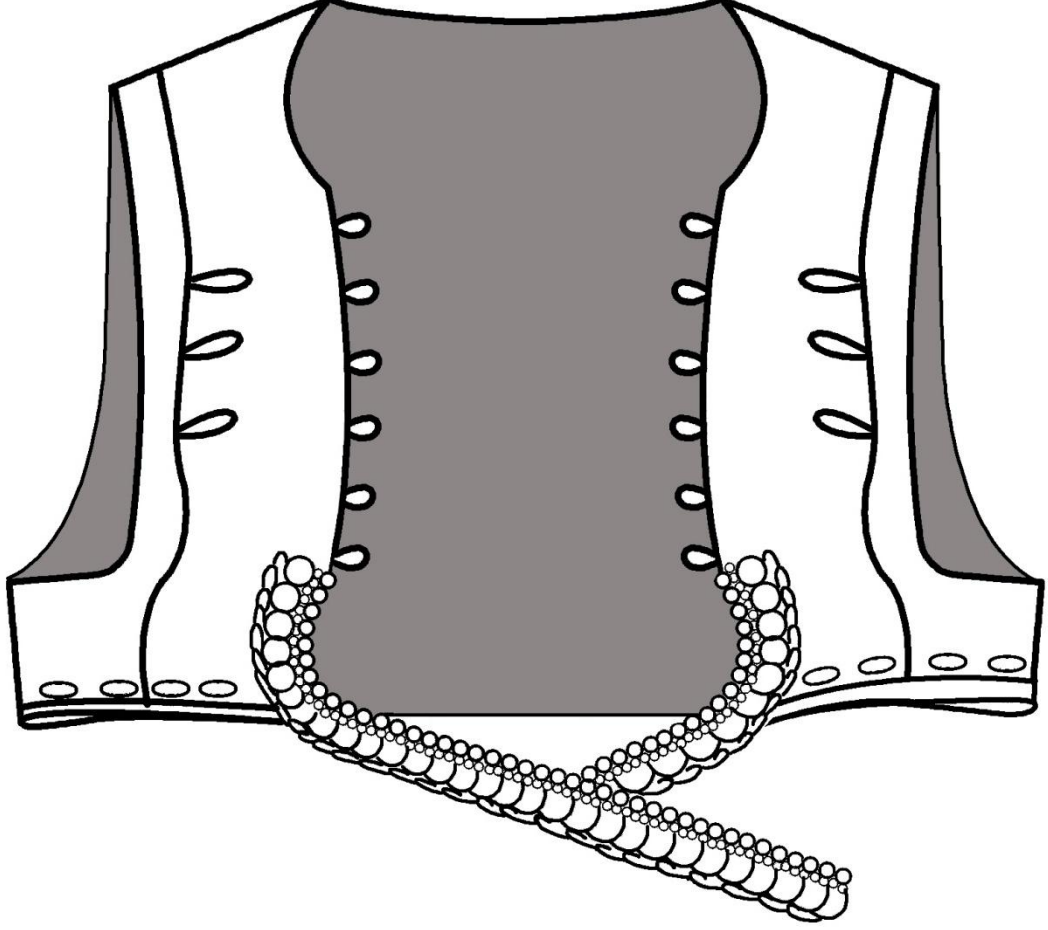
Yelek Kalıbı 5

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

Uygulama 11

3.4.6. Yelek Tasarımı 6

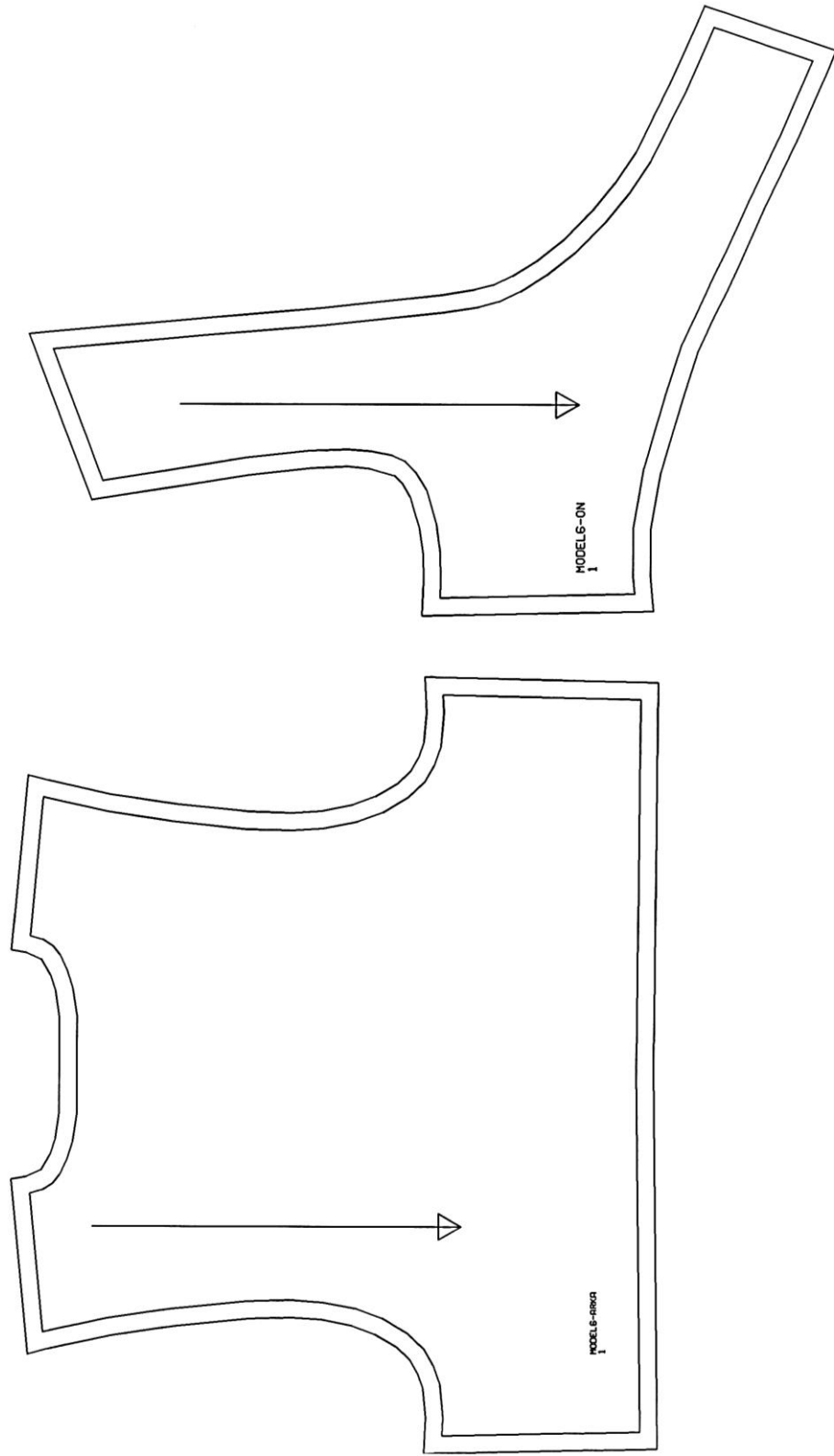

Tasarımın Adı : Yelek Tasarımı 6

Kumaşı : % Keten (astar kumaşı vual)

Nakış Türü : Tel sarma

Kullanılan Malzeme : Nakış teli, nakış ipi

Yelek Kalıbı 6

Assyst Cad Sisteminde oluşturulan dikiş paylı yelek kalıbı

Uygulama 12

SONUÇ

Günümüz moda döngüsü içerisinde nerdeyse temel bir kaynak haline gelmiş etnik giysilerin modernize edilmesi olgusu ile moda ilham veren Çin, Hint, Mısır, Yunan vb. gibi uygarlıklar tasarımlara ışık tutmuştur. Bu uygarlıkların yanı sıra Balkanların kendi kültürümüz ile yakın ilişkisi de göz önünde bulundurularak günümüz giyim ayrıntılarında geleneksel giysi formları ve süsleme teknikleri adeta ölümsüzleşmektedir. Bu bakış açıları ile:

- Kendi kültürümüzün ve komşu ülkelerin giyim hazinelerini tanımak ve araştırmak gerekliliği ortaya konuldu.
- Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Balkan giysilerinin tanımı yapılarak bilimsel veriler oluşturuldu.
- Moda'ya yeni ilham kaynakları ve tasarımcıların eski giysilere ve müzelere göz atmalarının gerekliliği vurgulandı.
- İpek sarma işi ve tel sarma işi olarak yapılan geleneksel süsleme tekniklerinin giysi üzerine uygulamaları yapıldı. Bu bağlamda keten kumaşlardan çalışılmış yelek modellerinde tel sarma işi ile birlikte ipek sarma işi kullanılarak süsleme teknikleri geliştirildi.
- Kasnak nakışı tekniği kullanılarak, ipek-orgaze kumaşlardan hazırlanan gömleklere uygulama çalışmaları yapıldı. Kasnak nakışı tekniği babetlerde ve çeşitli aksesuarlar üzerinde uygulandı.
- Kasnak nakışı tekniğinin farklı aksesuarlarda rahatlıkla kullanılabileceği ortaya kondu.
- Yelek modellerinde yapılan uygulama çalışmaları sonucunda; lavanta topları ve ardıç otu topları üzerine iğne oyası tekniği giydirilerek deneysel çalışmalar ortaya kondu. Üç boyutlu formda hazırlanan düğmeler yeleklerde aksesuar olarak kullanıldı (bkz. syf: ??). Ayrıca ardıç otu ve lavantadan yapılmış iğne oyası topları üç boyutlu formlarda kolye gibi farklı aksesuarlarda çalışıldı.
- Geleneksel süsleme tekniklerini, iğne oyaları, kanaviçeleri, boncuk işlemleri günümüze taşıdı.
- Geleneksel süsleme tekniklerinden iğne oyası, ipek ve keten kumaşlarla hazırlanmış olan gömlek modelleri üzerinde, kol ağzı ve yaka çevresinde

süsleme aksesuarı olarak kullanıldı. Böylece günümüzde iğne oyasının kadınların başörtüsünün dışında başka alanlarda da kullanılabileceği ortaya kondu.

- Ayrıca ev kadınlarının evde iğne oyası yaparak aile bütçesine katkıda bulunduğu görüldü.
- Komşu ülkelerin giyim zenginliğini kendi kültürümüz ile sentezlemek ve kalıp, form, nakış ve işleme özelliklerini günümüze taşıyarak el işçiliğinin değeri vurgulandı.
- Giyimün müzik kadar evrensel ve insana ait vazgeçilmez bir olgu olduğunu vurgulamak, araştırmanın gerekçeleri olarak görülmüştür. Oluşturulan alternatif tasarımlarda özellikle %100 ipek ve keten kumaşlar kullanılmıştır.
- Komşu ülkelerin giyim zenginliğini kendi kültürümüz ile sentezlendiğinde, gömlekler ve yeleklerin Balkanlar'da ve Anadolu'da önemli bir olmuştur. Balkanlarda kullanılan yelek formları oldukça küçük, kalıpları oldukça dar olarak çalışıldığı görüldü.
- Gömlek her iki toplum için de vazgeçilmez bir giysi olmuştur. Ancak, çalışmanın sonucunda Balkan gömleklerinin daha renkli ve süsleme tekniklerinin daha abartılı olduğu görülmektedir.
- Her iki toplumda da genç kesim giyiminde beyaz gibi açık renklerin kullanıldığı, evli kesimin giyiminde kırmızı tonlarının kullanıldığı, yaşlı kesimin giyiminde de siyah rengin kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle Ege Üniversitesi Etnografya müzesindeki balkan giysilerini seçilmiş gömlek ve yelek formlarından yola çıkılarak gelenekselden moderne alternatif tasarımlarda yelek ve gömlek uygulamaları günlük hayatta giyilebilecek modern giysilere taşındı.

EKLER

EK – 1

GÖMLEK KOLEKSİYON SUNUM PAFTALARI

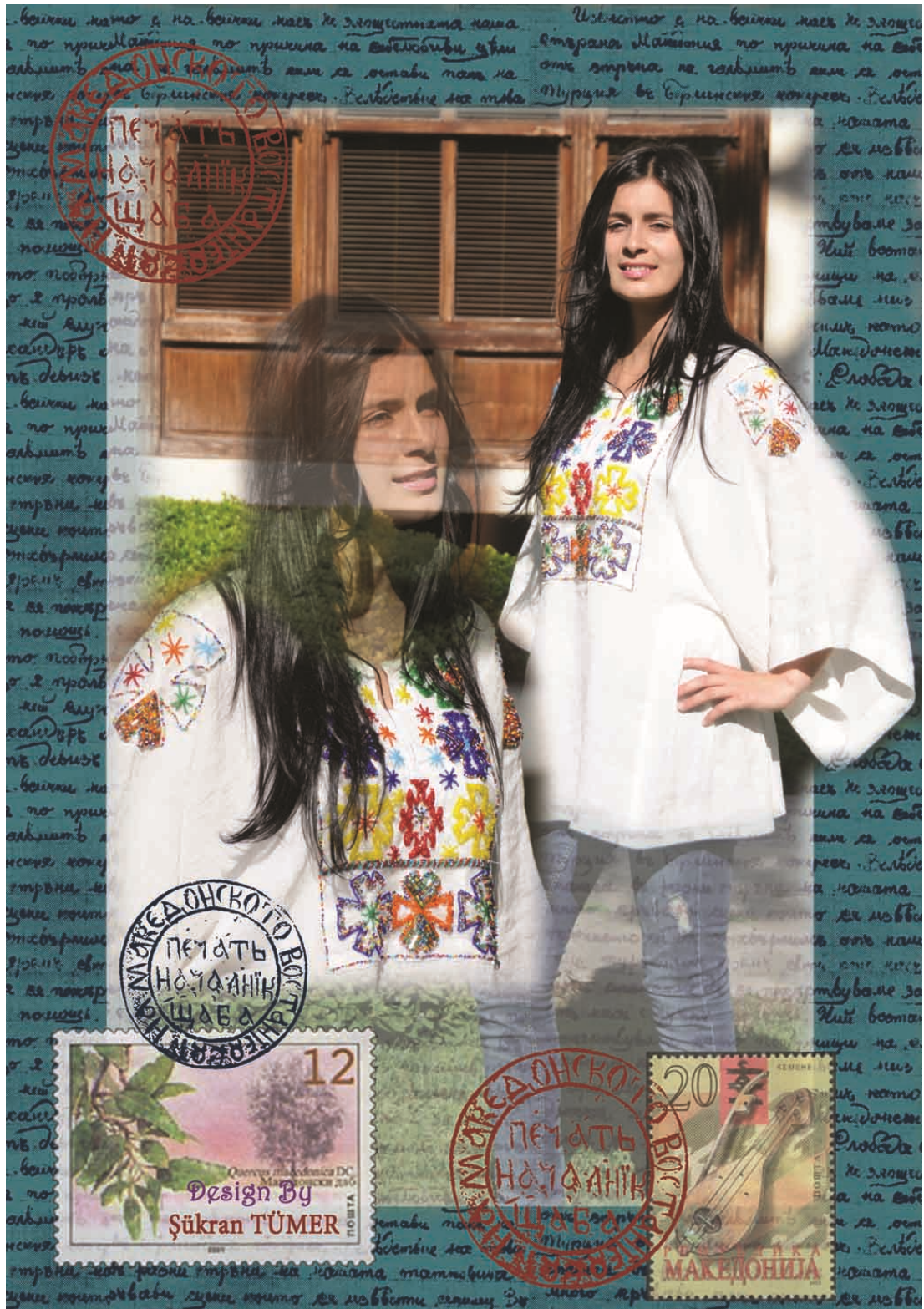
Gömlek 1 Sunum Paftası

Gömlek 2 Sunum Paftası

Gömlek 3 Sunum Paftası

Gömlek 4 Sunum Paftası

Gömlek 5 Sunum Paftası

Gömlek 6 Sunum Paftası

EK – 2

YELEK KOLEKSİYON SUNUM PAFTALARI

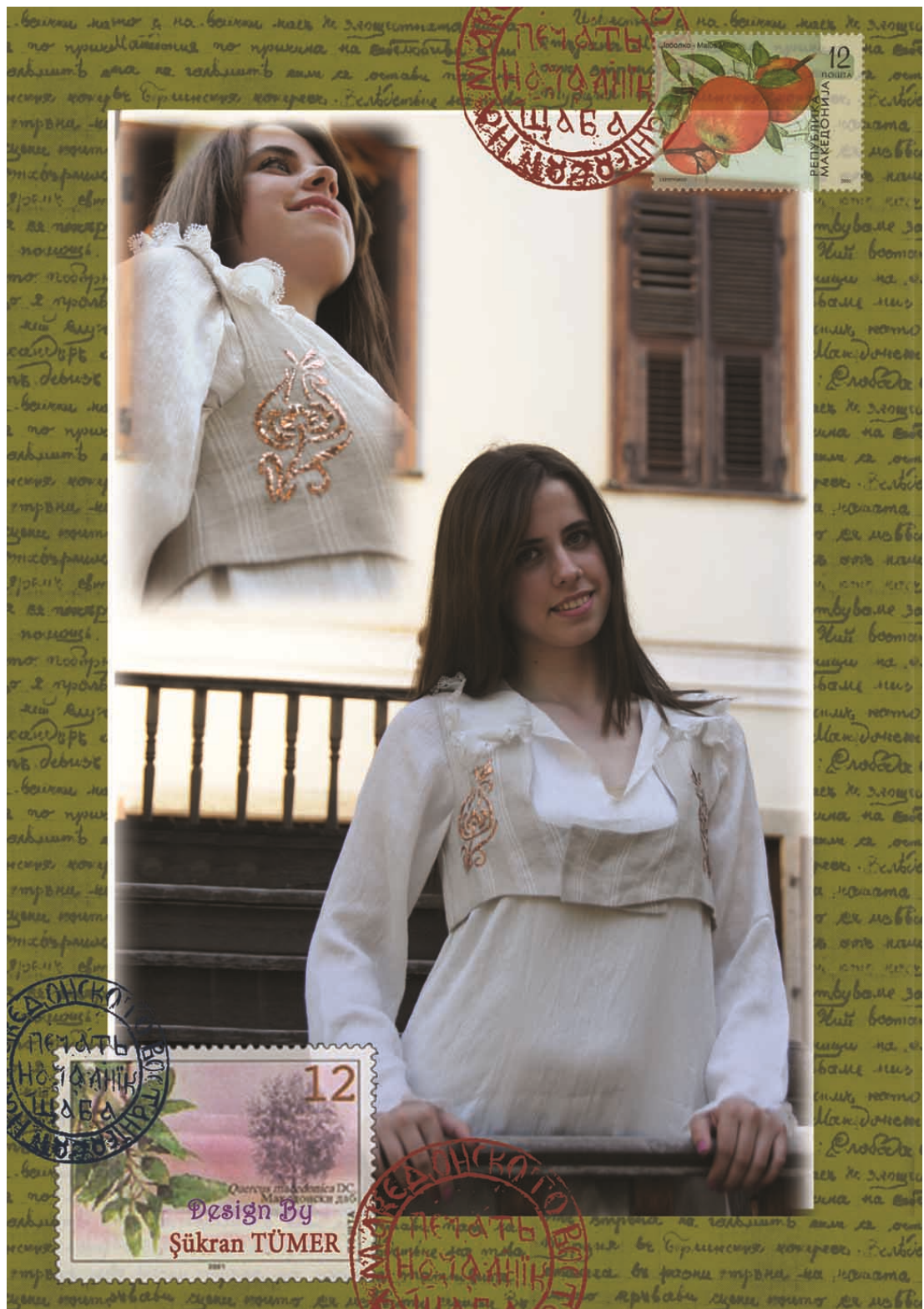

Yelek 1 Sunum Paftası

Yelek 2 Sunum Paftası

Yelek 3 Sunum Paftası

Yelek 4 Sunum Paftası

Yelek 5 Sunum Paftası

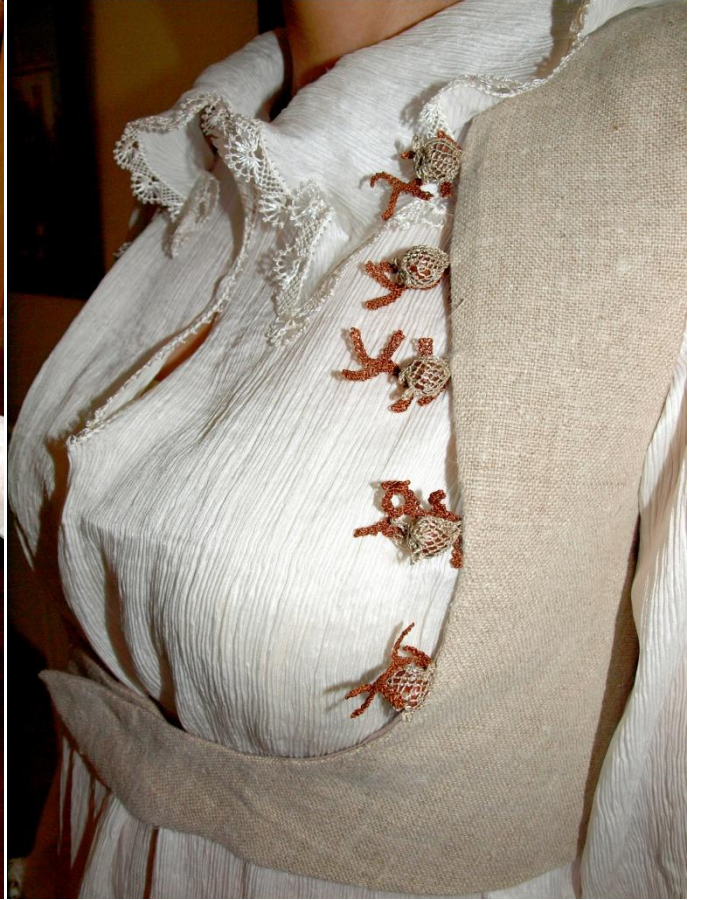
Yelek 6 Sunum Paftası

EK-3

ALTERNATİF YELEK TASARIMLARI

Fibulalı Yelek Tasarımı

Ardıç ve Yaprakından İğne Oyalı Yelek Tasarımı

Renkli Fibulalı Yelek Tasarımı

İpek Kaplama Düğmeli Yelek Tasarımı

Lavantalı Yelek Tasarımı

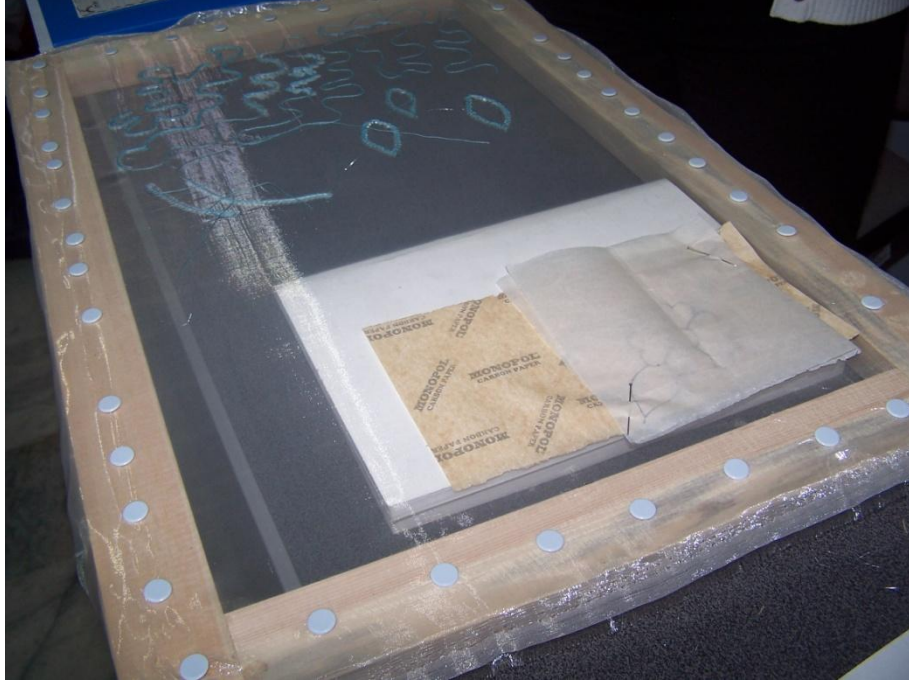

Ardıç Otu İğne Oyası Kaplamalı Yelek Tasarımı

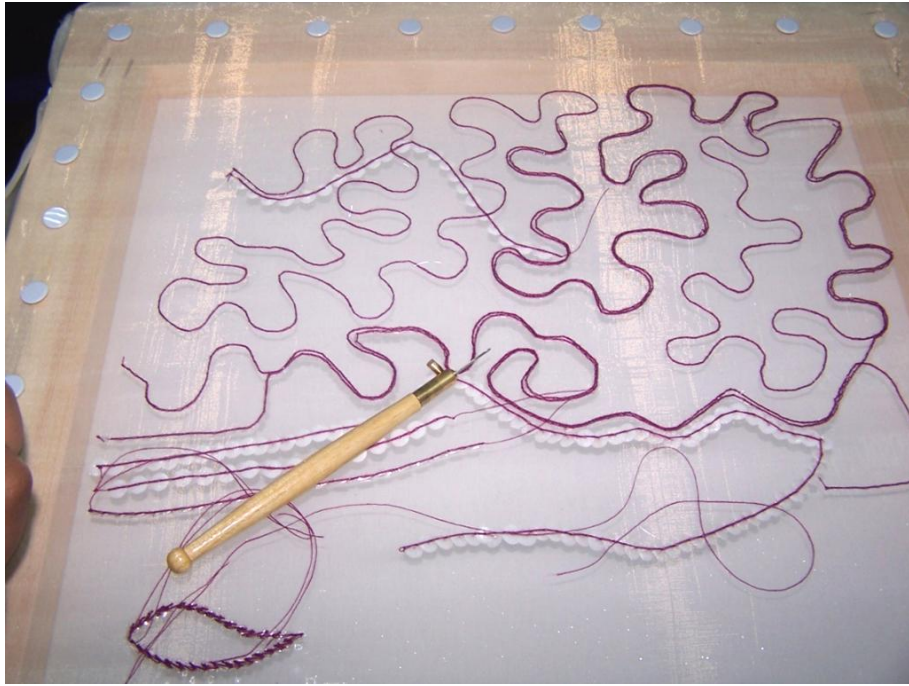

İpek Sarma İşlemeli Yelek Tasarımı

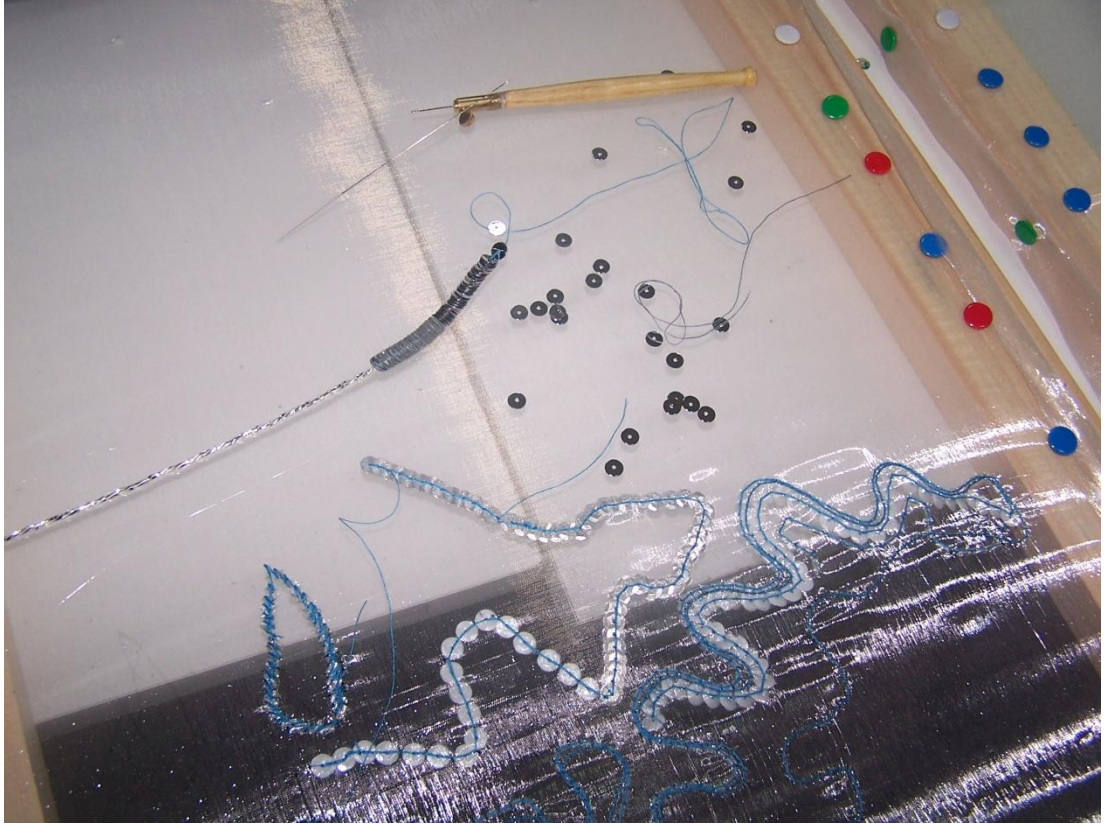
EK – 4
TASARIMLARDA KULLANILAN KASNAK NAKIŞ TEKNİĞİ

Kasnak Nakışında Kullanılan Ahşap Çerçeve

Kasnak nakışında kullanılan tığı

Kasnak Nakışında ipek-orgaze yukarıdaki resimlerde görüldüğü gibi raptiyeler yardımı ile gergin bir şekilde sabitlenir. Motif orgaze üzerine karbon kağıdı ile ters olarak çizilerek geçirilir. Tığ üstten batırılır, ipe dizilmiş boncuklar kasnağında altından yukarıya doğru verilir. Tığ yardımı ile alttan iplik kasnağın üst yüzeyine doğru çekilerek zincir dikişi şeklinde işleme yapılır. Başında ve sonunda sabitleyici düğümler gereklidir. Malzeme olarak pul, boncuk, payet, kesme boncuk, kum boncuk, boru boncuk, simli iplik gibi farklı malzemelerle süsleme yapılır. Kasnak nakışı uygulama çalışmaları Gömlek Tasarımı 4'te ve Gömlek Tasarımı 6'da görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALBAYRAK, Sadık; **Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlıda Sosyal Yapı ve İstanbul**
- ATALAYER, Günay; **Anadolu'da Yaşayan Mekikli El Dokumacılık Tekstil Tasarım ve El Sanatları İlişkisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994
- ATILCAN, İhsan; **Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri**, İstanbul, Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayınları-1, 1991
- DEMİRSİPAHİ, C.; **Türk Halk Oyunları**, Türk İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975
- DÖLEN, Emre; **Tekstil Tarihi**, Marmara Üniv., İstanbul, 1992
- KOVAÇEVA, V., CARAFOVA, M., ÇERKEZOVA, M., TENEVA, N.; **Geleneksel Bulgar Giysileri ve Milli Zanayyat**, Türkçesi: Ayrin Berk, Milli Etnoğrafya Müzesi ve Enstitüsü Yayını, Sofya, 1994
- KÜÇÜKERMEN, Önder, **Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları**, Aksoy Grafik Dizgi Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1996
- MARİYA, Veleva; **Milli Etnoğrafya Müzesi Yayınları**, Cilt 8, Bulgar Halk Giyiminde Etnik Elemanların Sentezi, Sofya, 1965
- NASLEDNİKOVA, Venera; **Bulgar Giyim Tarihi**, Türkçesi: Ayrin Berk, Milli Kütüphane, Sofya
- NOJAROVA, G. K.; "Geç Antik Dönem Ortaçağ ve Osmanlı Egemenliği Döneminde Bulgaristan Topraklarında Dokumacılık Tarihi" **Bulgaristan'da Geleneksel Ev Dokuması ve İşlemeli Kumaşlar**", Milli Kütüphane, Sofya
- ÖZEL, Mehmet; **Folklorik Türk Kıyafetleri**, Tüpraş Yayını, Ankara, 1992
- TÜRKOĞLU, Sabahattin; **Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam**, Garanti Bankası, İstanbul, 2002
- YORDANOVA, L.; **Zanayyat ve Halk Gelenekleri**, Türkçesi: Ayrin Berk, Geya Libriz, Sofya, 2002

Dergiler

Aktaran: Aydın Uğurlu, “Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı”, **İlgi Dergisi**, Yıl: 21, No: 47-48, Apa Ofset, İstanbul, 1987

Aktaran: Aydın Uğurlu , “Osmanlı Yönetiminde Anadolu’da Dokuma Sanatı, Kebe, Aba, Şayak Dokumaları”, **İlgi Dergisi**, Sayı 51, Apa Ofset İstanbul, 1987

KESKİNER, Cahide; “Türk Minyatürlerinde Kadın Başlıkları”, **Antik Dekor Dergisi**, Sayı: 27, 1994

KIRTUNÇ, Erkan; Saraydan Giyim Örnekleri ile Türk Dokuması, **Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı: 4, Kültür Yayınları, Aralık 1984

TÜRKOĞLU, Sabahattin, “Tarih Boyunca Anadolu’da Kadın Giyimi”, **Antik Dekor Dergisi**, Sayı: 24, 1994

UĞURLU, Aydın; “Ortaçağ Anadolu Dokuma Sanatı”, **İlgi Dergisi** Yıl 21 no 47-48 Apa Ofset, İstanbul, 1987

Bildiriler

TÜRKOĞLU, Sabahattin; Erkek Kıyafetlerimiz ve Türkiye’deki Dağılımı Konusunda bir Harita Denemesi, **Milletlerarası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**

Yrd. Doç. Dr. Cengiz AYDIN, **Basın Bülteni**, Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Şükran TÜMER
Doğum Yeri : Kırcalı/Bulgaristan
Doğum Tarihi : 15-05-1971
Yabancı Dil : İngilizce

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans : 1996,D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü
Lise : 1995, Bornova Suphi Koyuncuoğlu Lisesi

BİLGİSAYAR PROGRAMLARI :

NedGraphicss Design And Repeat , Tasım Programı
Adobe Photoshop CS5
Microsoft word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point
Assyst Cad Sistemi Kalıp Hazırlama

İŞ TECRÜBESİ:

2002-2011, EGE ÜNİVERSİTESİ. Emel Akın MYO'da Öğ. Gör. Halen göreve devam etmektedir

2001-2002, LAURA ASHLEY Demsa A.Ş – İzmir, Ev Tekstil Tasarımı ve Mağaza sorumluluğu

1998-2001, NATUREL EV TEKSTİL İşletme Sahibi – İzmir Tasarımcı

1996-1998, AKTAR GİYİM Tekstil Konfeksiyon Ltd. Şti – İzmir Tasarımcı

ATÖLYE ÇALIŞMALARI :

Ege Üniversitesi Şenliklerinde ‘‘Yazmacılık Sanatı’’ atölye çalışması.

Ege Üniversitesi Şenliklerinde ‘‘Keçe Sanatı’’ atölye çalışması.

Bornova Anadolu Lisesi ‘‘Yazmacılık Sanatı’’ atölye çalışması.

Ege Üniversitesi Şenliklerinde ‘‘Kasnak Nakışı’’ atölye çalışması.

Ege Üniversitesi Şenliklerinde ‘‘Taki Tasarımı’’ atölye çalışması.

Dokuz Eylül Üniversitesi ‘‘Shibory’’ atölye çalışması.

KATILDIĞI SEMPOZYUMLAR:

Konya Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulları Sempozyumu Bildiri sunumu
Konuşmacı olarak.

XII.Uluslararası İzmir Tekstil ve Hazırgiyim Sempozyumu ziyaretçi olarak

XI. Uluslararası İzmir Tekstil ve Hazırgiyim Sempozyumu ziyaretçi olarak

X . Uluslararası İzmir Tekstil ve Hazırgiyim Sempozyumu ziyaretçi olarak